

STR. 4

PROF. DR. SC. BORIS DŽELALIJA, ODJEL ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE

U RH se cijepi manje od deset posto zdravstvenih djelatnika, što je poražavajuće

DOC. DR. SC. SANJA VRCIĆ-MATAIJA, PROČELNICA ODJELA ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU

Naši su studenti ravnopravan dio Sveučilišta u Zadru

STR. 10

DOC. DR. SC. MATO ILKIĆ, ODJEL ZA ARHEOLOGIJU

Na Ljubljani kod Ljupča je glavnina numizmatičkih nalaza iz predcarskog razdoblja, i to novac iz sjeverne Afrike

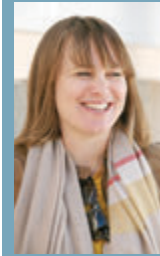
STR. 42

DOC. DR. SC. TOMISLAV KOS, ODJEL ZA EKOLOGIJU, AGRONOMIJU I AKVAKULTURU

Pesticidi su moćno oružje koje u rukama neznalice može biti prava atomska bomba

STR. 32

DOC. DR. SC. SANDRA HADŽIHALILOVIĆ, ODSJEK ZA RUSKI JEZIK

Dok živi jezik i književnost, živa je i zajednica koja njime govori

STR. 50

ՄԵՆՈՒՄԻ ԲԱՆՈՒՄ Ի ԲՐԱՍՈՒՄ ԿՆԵՐԵՐՄԻ

SRETAN BOŽIĆ I NOVA GODINA!

Merry Christmas and Happy New Year!

Fröhliche Weihnachten und ein glückliches Neues Jahr!

Joyeux Noël et Bonne Nouvelle Année!

Buon Natale e Felice Anno Nuovo!

¡Feliz Navidad y próspero Año Nuevo!

Поздравляем с Рождеством и Новым Годом!

Novi broj sveučilišnoga glasnika *Lanterna* donosi nam obilje zanimljivih tema i različitih informacija o znanstvenim, nastavnim, kulturnim i drugim aktivnostima Sveučilišta u Zadru. One su prikazane kroz razgovore s nastavnicima iz različitih znanstvenih područja, interpretacije i opise događaja te aktivnosti pojedinaca ili skupina u proteklih šest mjeseci. Ova *Lanterna*, kao i prethodne, ispunjava svoju svrhu populariziranjem znanstvenog, nastavnog i projektnog rada dokumentiranjem sveučilišne zbilje po odjelima i centrima, službama i uredima, koja se priprema i ostvaruje unutar, ali i izvan Sveučilišta.

Poticaja za daljnje objavljivanje *Lanterne* nam ne nedostaje zahvaljujući većini izuzetno angažiranih profesora, asistenata i ostalih djelatnika te, posebno, studenata i njihova htijenja da svoj rad predstave akademskoj, ali i široj zajednici.

Sadržajni prilozi izvrstan su povod za još čvršću programsku i projektnu suradnju. Naime, nakon objavljivanja prvog broja *Lanterne*, mnogi su bili iznenađeni područjima u

Uvodna riječ

kojima zadarsko Sveučilište ostvaruje znatne te, u hrvatskim i međunarodnim razmjerima, relevantne i zapažene rezultate. Neki su se iznenadili veličinom Sveučilišta, ne onom koju je moguće izraziti u kvantitativnim pokazateljima, nego onom koju je moguće mjeriti s obzirom na stvaralačku energiju, učinkovitost, umreženost u domaću i globalnu akademsku zajednicu te raznorodnost istraživačkih interesa pojedinaca i timova. Humanistička i društvena jezgra naše znanstvene i visokoškolske ustanove obogaćena je zahvaljujući doprinosima znanstvenika iz prirodnoga, tehničkoga, biotehničkoga, biomedicinskoga i interdisciplinarnoga područja znanosti. *Lanterna* je izbrisala sumnjičavost onih koji nisu imali dovoljno obavijesti o sadržajima našeg Sveučilišta. Oduševljava me oblikovanje raskošnog mozaika ideja, planova, znanstvenih projekata i projekata kojima se omo-

gućuje transfer znanja i tehnologija, kvaliteta znanstvenih publikacija, aktivnosti kojima se znanost popularizira u zajednici unutar koje djelujemo. Nadam se da će do sada „otkrivena“ postignuća potaknuti i druge na intenzivniji rad te na međusobnu suradnju. *Lanterna* je jedna od platformi u kojoj studenti i djelatnici sveučilišta izlaze iz svojih kula, izvireju iz svojih uskih specijalizirajućih niša i susreću se sa svojim kolegicama i kolegama oblikujući novi prostor (su)djelovanja. Mnogi su preko ovoga glasila bolje razumjeli djelovanje integriranog sveučilišta. *Lanterna* je stoga istodobno mjesto okupljanja, ali i svjetionik koji pokazuje naš položaj u zajednici drugih hrvatskih sveučilišta.

Lanterna nije puko spremište informacija. Geografska sadržajna pokrivenost od lokalnih do globalnih tema, misaoni konstrukti kojima se, izdizanjem na ramenima divova, prožimaju i proširuju materijalni i duhovni horizonti te izuzetna srčanost i svrhovit angažman većine profesora, asistenata i studenata, Sveučilište u Zadru postupno integriraju u zajednicu europskih sveučilišta. Tematski okvir *Lanterne* je, vjerujemo, dovoljno širok za konstruktivne rasprave, sluškivanje novih zamisli i pothvata onih koji samozatajno čekaju sugovornike te sve potencijalne prijavitelje projekata na mnoge fondove Europske unije.

S jednakim interesom pozdravljamo i potičemo teoretski i aplikativni znanstveni rad te umjetničke i nastavne aktivnosti, a ne zaboravljamo ni sport, koji bi doista trebao pridonositi jačanju duha i tijela. Stoga se, očekujući s nestrpljenjem novi broj našega sveučilišnoga glasila, pod njegovim simboličnim svjetlom, radujem svim onim aktivnostima koje će biti u funkciji razvoja Sveučilišta kao jednoga od motora održivoga, pametnog i uključivog rasta i na njemu utemeljenoga društveno-gospodarskog razvitka u svim prostornim okvirima u kojima se osjeća bilo našega hrvatskog jadranskog sveučilišta!

prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica

MAPA GRAFIKA STUDENATA ODJELA ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU

Velebitskim tragovima

Velebitskim tragovima, naslov je mape grafika studenata Odjela za nastavničke studije u Gospiću. Riječ je o radovima nastalim u suradnji s Javnom ustanovom Park prirode Velebit. Mapa je predstavljena krajem studenoga 2017. na Sveučilištu u Zadru. Na grafikama su prikazane endemske i zaštićene biljke Velebita, a uvršteni radovi djelo su studenata Ivana Matasića, AnnaRayne Ahmetašević, Ane Baričević, Lucije Bračun, Ive Bogdanović, Doris Glad, Ivone Ivić, Elizabete Kukić, Kristine Kukuljević i Ane Martinjak.

Mapa je nastala tako što su studenti u sastavu modula Likovna kultura na Učiteljskom studiju povezali kolegije Umjetnost

i Prirodoslovlje. U Svečanoj dvorani Sveučilišta mapu su predstavili prof. dr. sc. Josip Faričić, prorektor za strategiju razvoja i izdavaštvo, doc. dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija, pročelnica Odjela za nastavničke studije u Gospiću, izv. prof. dr. art. Ana Vivoda, idejna začetnica projekta i urednica mape, te dr. sc. Ana Brkljačić, voditeljica u JU Park prirode Velebit. Na predstavljanju je naglašena važnost interdisciplinarnosti u nastavi i stvaralaštvu. Studentski pjevački zbor Odjela za nastavničke studije Degenija, koji vodi Tvrtko Sarić, popratio je predstavljanje s tri izvrsno izvedene skladbe. Izložba grafika bila je postavljena u izložbenom prostoru u zgradi Starog kampusa.

KINEŠKI VELEPOS LANIK HU ZHAOMING ODRŽAO PREDAVANJE NA SVEUČILIŠTU

Zadrani mogu biti ponosni na svoju povijest, ali imaju i obećavajuću budućnost

O kulturnim i gospodarskim vezama Kine i Hrvatske potkraj listopada na Sveučilištu u Zadru predavanje je održao veleposlanik Narodne Republike Kine u Republici Hrvatskoj, Hu Zhaoming. Prof. dr. sc. Slaven Zjalić, prorektor, izrazio je dobrodošlicu Njegovoj Ekselenciji te istaknuo važnost međunarodne suradnje, kao i činjenicu da su Sveučilište u Zadru i Zadarska županija mogući akteri suradnje.

Veleposlanik Zhaoming bio je prvi put službeno u Zadru te je otkrio da ga je obišao i kao turist s obitelji.

„Zadar je jedan od najljepših gradova u Hrvatskoj. Malo gradova u svijetu može se podičiti glasovima mora i predivnim zalaskom sunca. Zadrani mogu biti ponosni na svoju povijest, ali imaju i obećavajuću budućnost, s obzirom na mnogo mladih ljudi koji ovdje žive i studiraju“, rekao je kineski veleposlanik te napomenuo da je vrijeme prekretnice s obzirom na projekt „Jedan pojas - jedna cesta“ koji je na neki način nastavak Puta svile. Riječ je o projektima gradnje mostova, autocesta i željezničkih pruga.

Iako Hrvati i Kinezi, kako je naglasio kineski veleposlanik, žive u različitim političkim sustavima, treba uložiti napor za bolje razumijevanje. „Poticemo naše turiste na dolazak u Hrvatsku, gospodarstvenike na pojačana ulaganja, a nadam se da će i hrvatska strana napraviti sve da olakša ulaganja kineskim investitorima“, rekao je veleposlanik. Kina potiče raspravu o globalnom zagrijavanju i kao gospodarska veslesila činit će sve da se umanje štetne posljedice. Globalno zagrijavanje bila je i nedavna tema kongresa Komunističke partije Kine.

Na kraju, kineski veleposlanik izrazio je žaljenje što u Hrvatskoj nema institucija koje se bave kineskom kulturom te potaknuo Sveučilište u Zadru da preuzme inicijativu u osnivanju studija sinologije.

DR. SC. **BORIS DŽELALIJA**, REDOVITI PROFESOR NA ODJELU ZA ZDRAVSTVENE STUDIJE SVEUČILIŠTA U ZADRU, PROFESOR NA MEDICINSKOM FAKULTETU U SPLITU, LIJEČNIK NA ODJELU ZA ZARAZNE BOLESTI OB-a ZADAR, UGLEDNI INFEKTOLOG

U Hrvatskoj se cijepi manje od deset posto zdravstvenih djelatnika, što je poražavajuće

Obvezno cijepljenje zdravstvenih djelatnika protiv gripe i drugih zaraznih bolesti, pitanje je koje mora riješiti zakonodavac, ravnatelj može motivirati mali postotak ljudi da se cijepe, ali prema zakonu ne može isključiti radnika iz radnoga procesa ako se nije cijepio

Dr. sc. Boris Dželalića, poznati liječnik na Odjelu za zarazne bolesti OB-a Zadar i profesor na Odjelu za Zdravstvene studije Sveučilišta u Zadru, ugledni je hrvatski infektolog.

Kako se i kada može prepoznati širenje gripe?

Čim se poveća broj osoba, naročito djece, koji imaju simptome prehlade. To je najava gripe, a slijedi izostanak iz škole, s radnoga mjesta itd. Ove godine očekivali smo gripu početkom prosinca, ali se ne može znati kad će epidemija buknuti. Gripa najčešće traje od 8 do 12 tjedana, kada epidemija splasne.

Mnogi postavljaju pitanje cijepiti se ili ne protiv gripe?

Ja sam se cijepio 3. studenoga, prema tome, imam pozitivan stav o cijepljenju. Kad je riječ o cijepljenju djece, dovoljno govori činjenica da je meni najdraži u mom životu, moj unuk Niko, cijepjen.

Protivnici cijepljenja imaju neke svoje argumente?

Ne želim tražiti opravdanje za njih, ali ih razumijem. Prvi razlog zbog kojeg se protive cijepljenju je određeno psihološko oštećenje i negativni događaji u njihovom životu, nešto što ih je pogodilo, a drugi je nepoznavanje. Sada

možemo postaviti pitanje: Što bi bilo kad ne bismo cijepili djecu, gdje bismo završili? To su ključna pitanja.

Protivnici cijepljenja imaju argument da su dobili gripu unatoč tome što su cijepljeni?

Najčešći promašaj kod cijepjenja je činjenica da je neko dijete cijepjeno tijekom inkubacije bolesti. Tada će se simptomi gripe razviti. Ne razumijem zašto su protivnici cijepjenja toliko uporni.

Postoje tzv. živo i mrtvo cjepivo. Objasnite, molim Vas, o čemu je riječ?

Cjepivo može sadržavati mrtve ili žive komponente bakterija ili virusa i može sadržavati toksine. Živo cjepivo je, primjerice, bilo cjepivo protiv dječje paralize. Živo cjepivo može u minimalnom postotku izazvati reverziju bolesti. Cilj cijepjenja živim cjepivom, kao i svakim cjepivom, je spriječiti nastanak bolesti i razviti imunitet protiv virusa

i bakterije. Više ne cijepimo živim, nego mrtvim cjepivom, što je slučaj i cijepjenja protiv gripe. U tom slučaju, nemoguće je da se razvije bolest.

Kod nas se obično cijepe starije osobe, a ne mlađe?

Ako se cijepe osobe u dobi od 22 do 60 godina, postiže se znatno veći zaštitni odgovor nego kod starijih osoba. Kod njih ćete postići možda odgovor 70 posto ili manji. Starije osobe su osjetljivije, njihov imunostativ je slabiji.

Kako znamo kad će se pojaviti epidemija gripe?

Postoje centri za prikupljanje informacija na svakom kontinentu, u Londonu za Europu, u Sydneyu za Australiju itd. Sve je umreženo pa se prati kretanje tog virusa na zemaljskoj kugli. Postoji procjena - kad je taj i taj virus na južnoj polutki, u određenom razdoblju pojavit će se tu i tu. Kretanje virusa se, konkretno, prati i unutar svake države.

Kod nas županijski zavodi šalju svoja izvješća Zavodu za javno zdravstvo RH, a oni dalje šalju izvješće u London.

Ove godine očekuje se virus gripe A i virus gripe B, a u cjepivu su sadržana oba. Očekivano, uvijek su teži simptomi, teža klinička slika i lošija prognoza, s više komplikacija i posljedica kod virusa gripe A nego B, ali nitko ne zna koji će se virus pojaviti. Zato se oba tipa virusa stavljaju u cjepivo. Postoje još i podtipovi, ove godine očekuju se oba podtipa, 1A i 1B. I oni su integrirani u cjepivu.

Gripa može imati i najgoru, smrtnu posljedicu?

Nikoga ne treba plašiti, ali ljudi moraju biti svjesni gripe. Ako se ne cijepe, ugrožene su rizične skupine, uglavnom kronični bolesnici koji imaju kronične bolesti pluća, srca, dijabetes, tumore, ljude koji dobivaju tzv. imunosupresivnu terapiju. Znači, ljudi koji imaju kronične sistemske bolesti. Ali, oni to znaju, uglavnom se cijepe i to je dobro, no uvijek ima i propusta.

Zašto se zdravstveni djelatnici sustavno ne cijepe?

Vrlo je neodgovorno što se zdravstveni djelatnici ne cijepe. Manje od 10 posto ih se u Hrvatskoj cijepi, što je poražavajuće.

Koji su razlozi za to?

Uglavnom više ne cijepimo živim, nego mrtvim cjepivom, što je slučaj i cijepjenja protiv gripe. U tom slučaju, nemoguće je da se razvije bolest. Najčešći promašaj kod cijepjenja je činjenica da je neko dijete cijepjeno tijekom inkubacije bolesti. Tada će se simptomi gripe razviti

Jedan je neznanje, drugi neodgovornost.

Zar ih ravnatelj ne može naterati na cijepljenje?

U Hrvatskoj zakon više služi odvjetnicima da zarade svoje prihode, nego da služe narodu i građanima. To je problem države. U zakonu treba jasno pisati da se djelatniku bolnice koji je dobio gripu a nije se cijepio i nema kontraindikacija za cijepljenje, gripa ne može priznati kao profesionalna bolest. Od toga trebamo krenuti. Možemo doći u situaciju da liječnik ili medicinska sestra imaju gripu i, rađajući s ljudima koji nemaju gripu, mogu je prenijeti bolesniku koji

je dobio upalu pluća i onda je pitanje kako će sve završiti. Postavlja se pitanje jesu li u tom slučaju djelatnici bolnice odgovorni, ne samo etički, nego i kazneno?!

Drugi primjer: kirurg se može cijepiti od hepatitisa B, ali i ne mora, nigdje u zakonu to nije navedeno. Dakle, ako kirurg dobije od bolesnika hepatitis B, što je vrlo teška bolest, ima profesionalno oboljenje koje će mu biti plaćeno, plus odštete i ostalo, a nije se cijepio. To su pitanja koja zakonodavac mora riješiti i u tome biti jasan. Ravnatelj autoritetom može motivirati mali postotak ljudi da se cijepe, ali, prema zakonu, ne može isključiti radnika iz radnoga procesa ako se nije cijepio.

Ove godine očekuje se virus gripe A i virus B, a u cjepivu su sadržana oba. Uvijek su teži simptomi, teža klinička slika i lošija prognoza kod virusa gripe A nego B, ali nitko ne zna koji će se virus pojaviti. Zato se oba stavljaju u cjepivo. Postoje još i podtipovi, ove godine očekuju se oba podtipa, 1A i 1B. I oni su u cjepivu

Radili ste dosad na sedam projekata i svi se odnose na zoonoze, bolesti koje se prenose sa životinja na čovjeka. Što je s ptičjom gripom?

Nje kod nas praktički nema, ona je bila na razini životinja, labudova, nije se prenijela na čovjeka.

Klasična gripa prenosi se s čovjeka na čovjeka, dok se ptičja prenosi s ptica na čovjeka. Za sada nije probijena ta barijera. Kad bi se ta bolest prenosila s čovjeka na čovjeka, izbila bi pandemija, što znači širenje bolesti na velika područja, ne unutar jedne zemlje i nekoliko zemalja, nego i među kontinentima.

Mišja groznica ili vrućica problem je u sjeverozapadnoj Hrvatskoj?

Imamo mišju groznicu ili vrućicu na području Hrvatske u okolici Zagreba, na Medvednici, i širem području Plitvica i Maloj Kapeli, ali i u istočnoj Slavoniji i na Dinari godišnje bude više od 150 slučajeva. Na području Zadarske županije mišje groznice nema niti je je ikad bilo. Za bolest su značajni nositelji ili rezervoari virusa, a to su mišoliki glodavci kronično inficirani virusom. Ljudi se zaraze u kontaktu s njima i njihovim izlučevinama, najčešće slinom, izmetom i mokraćom. Međutim, te populacije u Zadarskoj županiji očito nisu inficirane, vjerojatno zbog drukčijih klimatskih uvjeta. Nepoznati su razlozi zašto jedne bolesti u jednom području ima, a u drugom nema. To ostaje otvoreno.

No, u okolici Zadra ima Q groznice ili vrućice?

Te bolesti u zadarskom području i okolici ima podosta. Ima je u Ravnim kotarima, Bukovici, na Pagu, u Dalmatinskoj zagori, na području Sinja... To je bolest koja se u pravilu javlja u proljeće ili kasnije i prati sezonu janjenja, kad je vrijeme okota ovaca i koza itd. U to se vrijeme ostaci od posteljice i plodove vode sasušu, ali su u njima ostali mikroorganizmi, bakterija *Coxiella burnetii*. Vjetar nosi taj inficirani aerosol i čovjek to udahne. Evo usporedbe - da bi čovjek zadobio trovanje hranom, konkretno salmonelom, potreban je unos visokog broja bakterija, milijuna, a da bi obolio od Q groznice, teoretski je potrebna jedna bakterija. Simptomi su nalik onima kod gripe, a neki od njih dobiju i upalu pluća.

Druga zoonoza na zadarskome području je mediteranska pjegava groznica ili vrućica (MPG), bolest koja se javlja najčešće u ljeto. Uzročnik joj je *Rickettsia conorii*, najčešće, i nju prenosi tzv. pseći krpelj. Kad krpelj prijede na ljudsko tijelo, hrani se i u čovjeka ubaci tu bakteriju, tj. tako ga zarazi. Simptomi su visoka temperatura, do 40 i više, jaka glavobolja, što traje tri do pet dana, i onda se pojavi osip po cijelom tijelu, zahvaća i lice, i dlanove i tabane, za razliku od drugih bolesti iz te obitelji. Druga riketsijska bolest, štakorski tifus, šteti dlanove, tabane i lice. I treća, vrlo teška bolest, bakterij-

ska, je meningokok kojeg se najviše bojimo. On izaziva sepsu i meningitis te ima simptome slične pjegavoj groznici, što stvara zabunu u dijagnozi i liječenju. U tom slučaju moramo brzo reagirati jer je život u pitanju.

Meningokok je bakterija koja izaziva meningokokne infekcije. Ključ izlječivosti je najprije prepoznavanje meningokoka, kojeg je teško prepoznati i rijetko se događa. Meningokok najčešće prenosi kliconoša, netko tko nosi klicu u sebi i u kontaktu s drugim osobama širi bakteriju. Kako se ta bakterija širi, zašto je netko obolio a netko nije, to su pitanja na koja još nema dogovora.

Problem je i liječenje od hepatitisa B i C?

Hepatitis C do prije 25 godina dobivao se najčešće putem transfuzije krvi i pripravaka krvnih derivata. Od 1993. godine krv se testira na ovaj virus i tako ovaj način stjecanja infekcije više nije značajan. Međutim, i prije, kao i danas, još uvijek se virus hepatitisa C prenosi preko igle u intravenskih ovisnika, što je glav-

ni put prijenosa. Može se dobiti i spolnim putem.

Hepatitis B najčešće se dobiva spolnim putem, preko sluznica i putem krvi ili na neki drugi način. Teško se može dobiti putem transfuzije, ali drugim oblicima putem krvi može - davanjem injekcije, zadavanjem ozljeda, boksač ili zatvorenik, primjerice, mogu dobiti B hepatitis ako ga ima netko s kim su bili u kontaktu.

Osim HIV-a, sve su te bolesti iskorijenjene?

Kad su se počele poduzimati higijenske mjere i profilaksa protiv HIV-a, to je obuhvatilo i druge spolne bolesti, pogotovo gonoreju i sifilis. Raznim zabranama došlo je do pada tih bolesti, ali one nisu isključene niti iskorijenjene. U RH je ukupno 1200 osoba koje boluju od HIV-a. Mi smo zemlja koja spada u nizak rizik oboljenja od HIV-a. Dakle, nemamo velik broj novooboljelih niti ukupno oboljelih, što se odnosi i na Zadar.

Koje su skupine najrizičnije kad je riječ o HIV-u?

U našem susjedstvu, u Srbiji, Bugarskoj i Rumunjskoj, među intravenskim narkomanima ima mnogo onih koji imaju HIV. Kod nas to nije slučaj, kod nas ih je manje od pet posto, dakle, nije bilo komunikacije među grupama intravenskih ovisnika, što je vrlo značajno. U Hrvatskoj intravenski ovisnici nisu toliko značajna grupa oboljelih od HIV-a. Kod nas su pri vrhu oboljelih od HIV-a homoseksualci i biseksualci te promiskuitetne osobe bez obzira na njihovo seksualno opredjeljenje.

Dakle, gdje je više promiskuiteta, tu je više HIV-a.

Koja je još zarazna bolest izražena na našim prostorima?

U Hrvatskoj je prisutna i lajmska bolest ili boreliozna koje više ima u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, između Save i Drave, ali i na istočnom dijelu Hrvatske, praktički do Vinkovaca ili Vukovara. To je bolest koja se prenosi preko krpelja, a izaziva je bakterija borelija. Manifestira se tako da krpelj ubodom kroz kožu ubaci tu bakteriju i ona odlazi u krv. U početku se razvije samo jedan crveni krug na ljudskom tijelu na mjestu gdje je bio ubod. Bolest, koja je teška, zatim ima svoje faze i zahvaća ostale organske sustave. Znači, ona može zahvatiti zglobove, kožu i, u konačnici, mozak, središnji živčani sustav i dovesti do teškoga meningitisa. Mi te bolesti na zadarskom području kao izvorne, autohtone nemamo, ali je susrećemo preko ljeta, doneću je turisti iz Slovenije, s područja Zagreba, iz Bavorske, Austrije itd. Mnogo je slučajeva oboljelih u Sloveniji i na području Zagreba.

A malarija koju prenose komarci?

Kad je riječ o komarcima u Hrvatskoj, možemo govoriti uglavnom da nas izluđuju, smetaju nam, stvaraju nelagodu. Jedan rod komaraca, anofeles, prenosi malariju. Mi u Hrvatskoj nemamo autohtone malarije od 1953. jer je procesima deratizacije, kad je pjegavi tifus ili pjegavac očišćen, i malarija očišćena. I mi imamo komaraca koji prenose malariju, ali nemamo malariju zato što nemamo dovoljnu gustoću komaraca i bolesnika. Kad je riječ o afričkim komarcima, tigrastim, ima ih u Hrvatskoj posvuda i mogu prenositi druge virusne bolesti kao što je virus zapadnoga Nila i drugi. (ir)

Školovanje i karijera

Dr. Boris Dželalija rođen je 1955. u Ključu u Miljevcima. Osnovnu školu završio je u Drinovcima, a gimnaziju u Drnišu 1974. Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1979. Pripravnički staž odradio je u Zadru 1980. i 1981., a tri godine poslije dobio je specijalizaciju iz infektologije. Specijalistički ispit položio je u klinici „Fran Mihaljević“ u Zagrebu. Na Medicinskom fakultetu u Rijeci magistrirao je 1990., i to na temu „Riketsijske bolesti na području sjevernodalmatinske subregije“. Doktorirao je 1994. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu na temu „Klinička, epidemiološka i ekološka obilježja mediteranske pjegave groznice u sjevernodalmatinskoj subregiji“.

Dr. Dželalija 22 je godine predavao i još uvijek predaje infektologiju i srodne kolegije na Medicinskom fakultetu u Splitu, a na Sveučilištu u Zadru je od osnivanja Odjela za zdravstvene studije.

„Nisam rođeni Zadrani, ali sam ovdje 37 godina i danas s punim pravom i ponosom kažem da sam Zadrani. Odlazeći iz Zagreba, jedini grad u koji sam želio ići i živjeti je Zadar, i to zbog košarke. To je glavni razlog zbog kojeg sam 1980. došao u Zadar. Osim na specijalizaciju u Zagreb, nisam odlazio iz našega grada.“

Poslije proboja iz Škabrnje i oporavka dr. Dželalija opet se vratio na prvu crtu bojišnice

Dr. Boris Dželalija, donji red, treći zdesna sa Sanitetskim vodom 159. zadarske brigade

Dr. Dželalija dragovoljac Domovinskog rata

Dr. Boris Dželalija prošao je više bojišnica na zadarskom području, a među njima je bila i Škabrnja.

„Kao dragovoljac uključio sam se od početka. Već u svibnju 1991. odlazio sam na edukaciju, okolo, u sela, kad se vidjelo da će srpske prijetnje postati stvarnost. Tako sam s kolegama utemeljio prvu bolnicu izvan grada, u hotelu Alan“, govori dr. Dželalija.

Kao liječnik u Škabrnji je najprije bio 15. listopada i doživio prvi napad koji je trajao kratko. Srbi su tada na Škabrnju bacili 30-ak granata. No, stožer Saniteta sjeverne Dalmacije poslao je Dželaliju ponovno u Škabrnju, u petak, 16. studenoga, tri dana prije kobnoga 18. studenoga kada je počeo zloglasni srpski napad u 7 sati ujutro.

„To je bio pakao. Posljednjih godina nisam o tome ni govorio, novinari često zovu, ali što kazati?! Škabrnjani su imali bataljun (bojnu) koja je branila mjesto, a ja sam bio liječnik u ambulanti. Toga jutra probudile su nas granate oko 7 sati. Jedan naš vojnik dotrčao je u ambulantu, onako uzbuđen i rekao: „Umire mi majka, ranili su mamu, nema nogu, krvari! Krenuli smo iz te kuće u neposrednoj blizini, ne znajući što se zapravo događa. Ranjena žena bila je na samoj granici

Sa suborcima na bojištu u okolici Zadra

tog dijela Škabrnje zvanog Ambar, kako kažu, a Srbi su nadirali iz tri pravca, sa svih strana se pucalo. Kako vozač nije mogao pristupiti, bila je smjena, nije imao tko voziti sanitetsko vozilo. Zato smo bolničarka Danka, jedan vojnik i ja krenuli pješice prema ranjenoj ženi. Nosili smo materijale za prvu pomoć i prolazili kroz suhozide: zalegni, pođi pa opet zalegni. U jednom trenutku digli smo našu zastavu s crvenim križem, ali su svedjedno 'derali' po nama. Kad smo stigli do ranjene žene, pružili smo joj pomoć, ona je odvezena, ali mi se više nismo mogli vratiti. Onda su nas pozvali zbog druge žene koja je bila 200-300 metara od nas. Pretrčali smo željezničku prugu, našli je, ali već je bila mrtva. Odjeća na njoj je gorjela. Napadači na Škabrnju,

JNA i četnici, granatama su zasuli dvorište u kojemu smo bili. Utrčali smo u kuću. Dva-tri sata su nas granatirali. Nismo imali nikakva kontakta, a niti kamo poći.

U garaži u toj kući ušli smo u kanal u kojem je sin vlasnika popravljao automobile. Vlasnik je na kanal već stavio daske i suho granje. U kanalu smo proveli oko dva sata. Dok smo bili skriveni, vlasnik te kuće prepoznao je glas jednog našeg vojnika, ali nije bio potpuno siguran jesu li naši. Kad smo čuli korake iznad nas, stari je rekao: 'Doktore, ovo bi mogli biti naši.' Čuo je glas jednoga Perice, ali nije bio sto posto siguran. Ja sam imao pištolj i odlučio sam da ću pucati. Za svaki slučaj, ostavio sam jedan metak i rekao da ću radije izvršiti samoubojstvo nego pasti u njihove ruke jer znam tko

su i što su. Vjerujem da bih to i napravio. Koji bi za njih to bio plijen jedan hrvatski liječnik?! Na svu sreću, bili su naši. Uslijedio je novi pakao u trajanju od četrinapet sati: izvlačenje, preskakanje zidova, zalijeganje. U tih nekoliko dana izgubio sam šest kilograma. Ali, i nakon Škabrnje odlazio sam na teren. Nisam mogao izdržati da se ne vratim. Od 1. veljače do 18. kolovoza 1992. bio sam pripadnik 159. brigade, odlazio na teren u Zemunik, Galovac... Odradio sam poslije toga i akciju Maslenica. Radio sam i u garnizonskoj ambulanti“, prisjetio se dr. Dželalija koji je poslije našao mir u radu u bolnici i tako, makar misli, spriječio nastanak PTSP-a ili ublažio njegove simptome.

„Izlazim iz Škabrnje i sebi dajem zavjet da ću doktorirati i da ću doktorski rad posvetiti Škabrnji. Pisao sam radove i doktorirao. Tako sam se stabilizirao i dokazao. Dogurao sam do kraja. Sad sam redovni profesor u trajnome zvanju. Osim rada i znanosti, liječio me i sport, nogomet, i dandanas igram“, kaže dr. Dželalija koji je 1973. isključen iz drniške gimnazije zbog domoljublja koje je iskazivao ljubavlju prema Hajduku.

U politiku dr. Dželalija nije ulazio. „Kako sam znao što je politika, nisam se njome bavio.“

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP „IDENTITET I RAZLIČITOST U ODGOJU I OBRAZOVANJU“, ZADAR, 21.-23. RUJNA 2017.

Različitosti u kontekstu vrtića i škola su bogatstvo, a to je i osnova na kojoj se gradi identitet ustanove

Na Odjelu za izobrazbu učitelja i odgojitelja od 21. do 23. rujna održan je znanstveno-stručni skup „Identitet i različitost u odgoju i obrazovanju“.

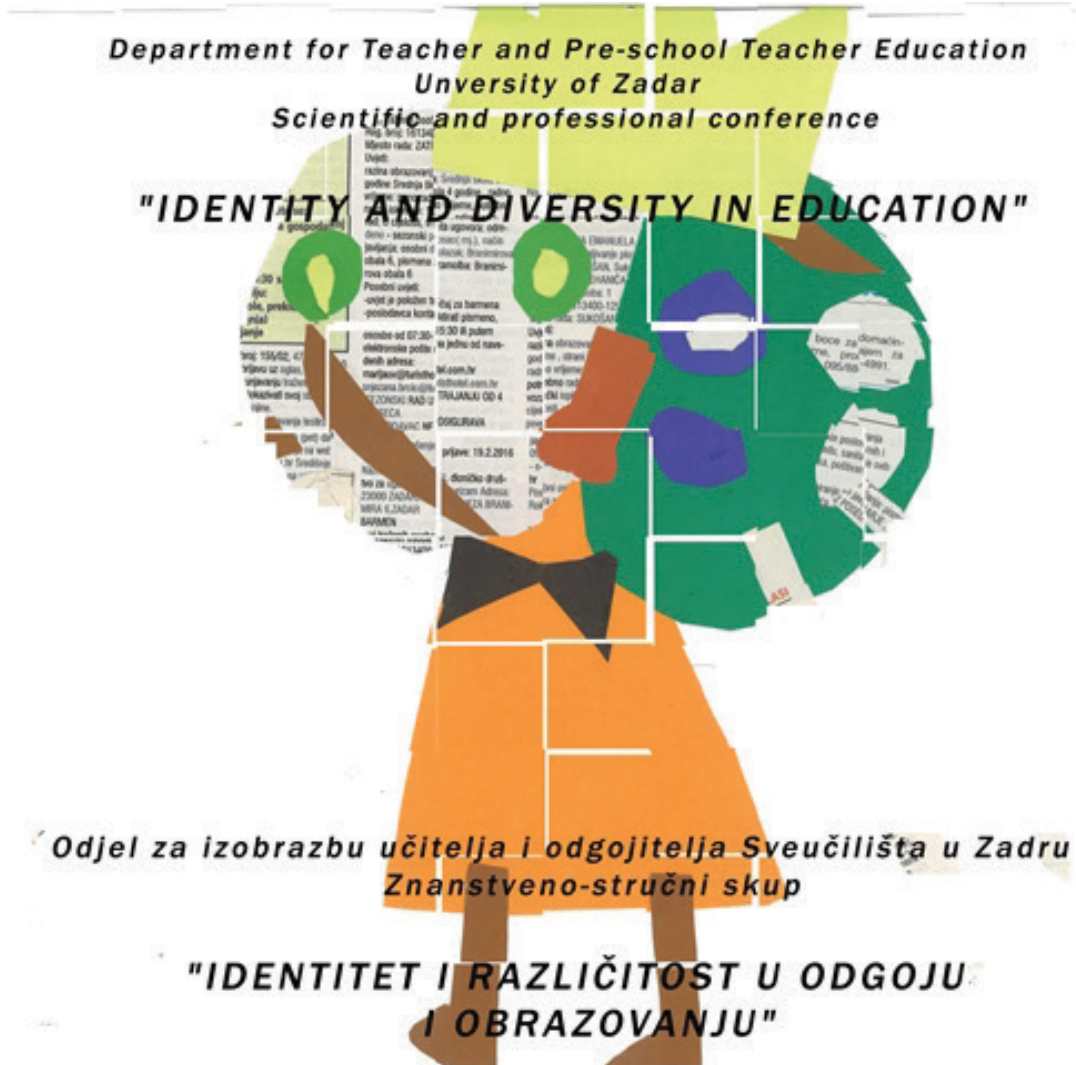
Osim profesora zadarskog Sveučilišta, u Programskom odboru bili su i profesori sa stranih sveučilišta (Pedagoški fakultet u Mariboru; Učiteljski fakultet u Subotici; University of West Hungary iz Soprona; Visoka škola Jozsefa Eotvosa iz Baje; Pädagogische Hochschule iz Eisenstadta; Univerza v Ljubljani) te ravnateljice vrtića i škole s kojima Odjel surađuje, čime je Skup dobio međunarodni karakter.

Zanimljivo je spomenuti i neobičan logo koji je izrađen od dječjih radova, a odabrali su ih i logo izradili profesori Odjela koji se bave metodikom likovne kulture, Karmen Travirka Marčina i Saša Živković.

Prihvatanje i uvažavanje

Pozdravne riječi sudionicima i gostima uputile su rektorica Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Dijana Vican i tadašnja pročelnica Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja izv. prof. dr. sc. Smiljana Zrilić. Pritom je naglašeno kako je tema znanstveno-stručnog skupa odabrana zbog aktualnosti i sveprisutnijih nebrojenih različitosti koje bogate našu odgojno-obrazovnu praksu te kako bi svi pedagoški djelatnici mogli podijeliti svoja iskustva i proširiti svoje kompetencije prihvaćanjem, uvažavanjem, ali i poticanjem različitosti.

Sva djeca moraju imati jednake mogućnosti u odgoju i obrazovanju, uz puno uvažavanje njihovih posebnosti, istaknu-

la je Zrilić. Nazočnima se obratio i Dekan Pedagoškog fakulteta u Sopronu prof. dr. sc. László Varga rekavši kako partnerstvo dvaju učilišta otvara mnoge prilike studentima i predavačima. „Naše prijateljstvo prelazi granice, na što smo izuzetno ponosni. U posljednjim godinama znatno se promijenilo razumijevanje ranog djetinjstva, koje je ključ-

no za kasniji razvoj i život čovjeka, a time i društva i ekonomije u cjelini. Kako bi budućim generacijama bilo bolje, moramo razumjeti što je dobro za djecu u ranoj dobi, a što ne“, rekao je Varga. Otvarajući znanstveno-stručni skup „Identitet i različitost u odgoju i obrazovanju“, rektorica Dijana Vican rekla je: „Hrvatski odgojitelji i učitelji najveći su

reformatori jer su od 1990. napravili najveći pomak i unaprijedili inicijalno obrazovanje. Sve uspjele reforme u svijetu, posebice u EU, iznijeli su isključivo učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji. Morate biti ponosni i otmjeni u svim kritikama odgoja i obrazovanja i ustrajno raditi da budete još bolji“, poručila je rektorica Sveučilišta u Zadru Dijana

Djeca nemaju predrasude, međusobno razumiju sve jezike i razgovaraju na svim jezicima, igraju se svih igara, razumiju sve igre, a ne razumiju granice

Vican učiteljima i odgojiteljima otvarajući Skup.

Među brojnim gostima, predstavicima Županije i Grada, profesorima zadarskih škola te kolegicama i kolegama iz vrtića, posebno je pozdravljena predsjednica Saborskog odbora za obrazovanje, znanost i kulturu doc. dr. sc. Vesna Bedeković, koja je održala plenarno izlaganje „Identitet i različitost: interkulturalni pristup odgoju i obrazovanju”. Naglasila je kako komunikacija među kulturno različitim učenicima zahtijeva svijest o različitim kulturnim perspektivama i spremnost na uočavanje, prepoznavanje, prihvaćanje i uvažavanje različitih identiteta, temeljenu na stečenoj interkulturalnoj kompetenciji kao osnovnoj pretpostavci uspostavljanja učinkovite interkulturalne komunikacije među svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa.

Fenomen odgoja

Plenarno izlaganje održala je i prof. dr. sc. Jasminka Zloković s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci pod naslovom „Različitost u odgoju i obrazovanju i suvremeni izazovi”. Istaknula je, među ostalim, kako je odgoj fenomen koji poznaju sve civilizacije. Mnoštvo različitih pristupa i teorija koje nude različite odgovore u vezi fenomena odgoja danas upućuju na njegovu kompleksnost. Pritom se pita može li današnje društvo primjereno ljudskom dostojanstvu odgovoriti trenutačnim izazovima na svim planovima života marginalizirajući važnost odgoja i prihvaćanja različitosti djece (i odraslih) kao proklamiranih ciljeva humanog razvoja svake osobe i jednog od „strateških” humano-razvojnih rješenja različitih „kriza”. Dr. sc. Stjepan Blažetin sa Sveučilišta u Pečuho izložio je temu „Obrazovni sustav i izgradnja nacionalnog identiteta”, a govorio je o značajnoj ulozi škole i cjelokupnog obrazovnog sustava u izgradnji i očuvanju nacionalnoga identiteta. Pored obitelji, uže zajednice i kulturnih udruga, za očuvanje nacionalne kulture potrebne su i institucije kao što su škole, znanstvene ustanove, mediji, nakladnici, muzeji, kazališta, izložbeni prostori itd. Ako neki od spomenutih elemenata nedostaje, očuvanje nacionalnoga identiteta, naročito u manjinskoj situaciji, postaje teže, katkad i nemoguće. Kod nacionalnih ma-

njina često se prenaplašava uloga folklora jer kultura koju prenosi školski sustav države u kojoj nacionalna manjina obitava, može djelovati strano.

Slični, a opet različiti

Izv. prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci u svom izlaganju „Slični, a opet različiti... - analiza odnosa između osobina ličnosti, smisla za humor i stavova prema primjeni humora u radu odgajatelja” ističe važnost uloge odgojitelja te rezultate istraživanja na navedenu temu.

Oko dvjesto sudionika slušalo je više od 70 izlagača, organizirana je radionica s temom „Utjecaj kvalitetne komunikacije na razvoj identiteta gluhe i nagluhe djece” te otvorena poster-sekcija s osam plakata. Izlaganja raznolikih tema od interkulturalnog odgoja, rane, predškolske i školske inkluzije i inkluzivne kulture, preko različitih pristupa u poučavanju darovitosti, do senzibilizacije predškolske djece za različitost vrlo često su završavala raspravama, ali i mnoštvom pitanja,

nakon kojih su sudionici iznosili i razmjenjivali svoja iskustva u radu s djecom i učenicima kojima je potreban poticaj i uvažavanje zbog njihove prepoznatljive različitosti. Promišljanje različitosti u kontekstu suvremenog vrtića i škole podrazumijeva različitost kao temelj koncepcije kurikuluma, što svojoj djeci i učenicima pruža jednake mogućnosti za sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu u skladu s njihovim mogućnostima. Isto tako, i uvažavanje njihovih potreba uvjetovanih posebnostima i teškoćama na individualnoj razini. Najpotpunije usmjeravanje prema individualnim razlikama u poučavanju i učenju čine odgojitelji i učitelji kad određuju i razvijaju ciljeve, planiraju i programiraju odgojno-obrazovne sadržaje, kreiraju procese, donose odluke o metodama i sredstvima poučavanja, primjenjujući umreženu kombinaciju socijalnih oblika rada. Adekvatnim postupkom utvrđuju vrijednost postignuća, tako da djeca i učenici imaju svoj vlastiti tijek razvoja potencijala. Ovdje se prije svega misli na razvoj potencijala

djece i učenika s posebnim potrebama, bilo da je riječ o djeci s teškoćama ili onima koji se ističu darovitošću, kao i na razvoj potencijala kulturno različitih učenika.

Osnovna pretpostavka suživota

Razvoj odnosa prema djeci različitog kulturnog podrijetla smatra se ključnim čimbenikom suočavanja s neminovnim promjenama uzrokovanim prijelazom jedinstvenih monokulturih u kulturno pluralne zajednice. U tom je kontekstu i naš cilj omogućiti polaznicima odgojno-obrazovnih ustanova postizanje najviše razine znanja u skladu s njihovim potencijalima, uvažavajući pritom različitost svakog pojedinog djeteta kao osnovnu pretpostavku suživota u multikulturnom društvu.

Tko više od djece uvažava različitost? Tko se više od djece veseli različitostima i tko ih više i brže prihvaća? Nitko. Djeca nemaju predrasude, međusobno razumiju sve jezike i razgovaraju na svim jezicima, igraju se svih igara, razumiju sve igre, a ne razumiju granice. Sve daleko žele dohvatiti, sve nepoznato upoznati, svemu različitom se vesele.

Zato je i ovaj znanstveno-stručni skup doprinos daljnjem obrazovanju odgojitelja i učitelja kako bi sve različitosti u kontekstu vrtića i škole doživjeli kao bogatstvo te na toj osnovi gradili prepoznatljivost i identitet svoje ustanove.

Logo skupa izrađen je od dječjih radova, a odabrali su ih i logo izradili profesori Odjela koji se bave metodikom likovne kulture, Karmen Travirka Marčina i Saša Živković

DOC. DR. SC. SANJA VRCIĆ-MATAIJA, PROČELNICA ODJELA ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU SVEUČILIŠTA U ZADRU

Naši su studenti ravnopravan dio Sveučilišta u Zadru

Doc.dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija, pročelnica Odjela za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru, smatra da se Odjel za nastavničke studije u Gospiću, koji je do 2011. bio Odsjek Učiteljskog fakulteta u Rijeci, do kraja integrirao u Sveučilište u Zadru.

„Premda smo kvalitetno surađivali sa Sveučilištem u Rijeci, potpuno uključivanje našega Odjela u Sveučilište u Zadru označilo je našu dodatnu statusnu afirmaciju jer smo postali samostalan odjel, otvorilo nove perspektive na razini razvoja novih studijskih programa, nastavnica osiguralo mogućnosti napredovanja u znanstveno-nastavnim i umjetničko-nastavnim zvanjima, smanjilo fizičku udaljenost između matičnog sveučilišta i našeg Odjela, a time i troškove vanjske suradnje te navijestilo i bolji studentski standard“, kaže dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija.

Odjel za nastavničke studije preuzeo je studijski program Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, a

Sveučilište u Zadru brine se o svom Odjelu u Gospiću i ima mnogo razumijevanja za naše studente, a mi im nastojimo osvijestiti činjenicu da su i oni dio Sveučilišta pa im se, koliko god su dislocirani, nude slične mogućnosti za studij

prije tri godine zajedno su sudjelovali u izradi novog studijskog programa učiteljskog studija.

„Svi su se nastavnici uključili u izradu tog programa“, ističe, „s tim da smo kao specifičnost našega Odjela izradili modul Kulturna i prirodna baština. U sklopu njega studentima nastojimo ponuditi dodatna znanja te ih osposobiti za aktivno promišljanje vrijednosti kulturne i prirodne baštine, kako bi ih oni u budućnosti u radu s djecom mogli ostvarivati kroz redovitu nastavu ili različite izvannastavne i izvanškolske aktivnosti te kako bi se i sami mogli uključiti u projekte lokalne zajednice na temu promicanja i očuvanja kulturne i prirodne baštine. U sklopu modula provodimo određene interdisci-

plinarne projekte sa studentima na terenskoj nastavi, nastojimo povezati prirodoslovne s umjetničkim sadržajima u istraživanjima prirodne baštine Velebita te upozoriti na važnost očuvanja prirodne i kulturne raznolikosti“, pojašnjava pročelnica Vrcić-Mataija, ističući da u tom smislu ostvaruju odličnu suradnju s lokalnim kulturnim, obrazovnim i znanstvenim ustanovama.

40 upisanih godišnje

Studirati u Gospiću dolazi mladež iz cijele Hrvatske, posebno iz Slavonije, a ima ih i iz Gorskog kotara, Dalmacije, Zagorja i Podravine. Studentima je na raspolaganju petogodišnji integrirani studij. Budući da postoji interes,

godišnje se u Gospiću može upisati 40 studenata, trenutačno ih je ukupno oko 160, a svake godine diplomira ih 20 do 30.

„Naše mlade kolegice i kolege, koji počinju studirati u Gospiću, najčešće ne znaju što ih na Odjelu, ali i u samom gradu očekuje. S vremenom spoznaju mnoge prednosti koje mala sredina nosi sa sobom: individualan pristup, projektni rad, svakodnevnu dostupnost nastavnika te dodatni kulturne sadržaje. Vrlo se brzo početno propitivanje i stjecanje dojmova pretvori u pozitivnu i vrlo kreativnu interakciju.“

Stoga, uspjeh ne izostaje. Prošle godine je, primjerice, studentica Odjela za nastavničke studije Ksenija Lazinica dobila rektoričinu nagradu za izvrstan uspjeh na fakultetu te izvannastavni angažman, volonterski i humanitarni rad.

Kako je studij u Gospiću interdisciplinaran, za njegov su uspjeh nužni dobri međuljudska i suradnička komunikacija, kao i odnosi između profesora i studenata.

„Uveli smo mjesečne sastanke sa studentima na razini Odjela“, govori Vrcić-Mataija, „predstavnicima studijskih godina prezentiraju svoje primjedbe i prijedloge na temelju kojih se razvija diskusija i razrađuju programi dodatnog poboljšanja svih relevantnih segmenata studija. Studenti vrlo otvoreno izlažu svoje kritike, sugestije, pohvale, prijedloge u vezi s nastavom, izvannastavnim sadržajima, studentskim standardom. Imaju organiziranu prehranu, svakodnevno im

Duga tradicija izobrazbe učitelja u Lici

Današnji Odjel za nastavničke studije u Gospiću utemeljen je na dugoj tradiciji izobrazbe učitelja koja seže u 1919. godinu, kad je u Gospiću, na inicijativu poznatog pedagoga i kulturnog djelatnika Ante Cividinija, 18. kolovoza osnovana učiteljska škola koja je postojala do 1965. Zbog tadašnjeg nedostatka nastavnika u ličkim osnovnim školama, Narodni odbor kotara Gospić osnovao je 1961. Pedagošku akademiju koja je prve studente upisala u akademskoj godini 1963./1964. Uz diplome učitelja razredne nastave, stjecala su se zvanja nastavnika hrvatskoga jezika, matematike, hrvatskoga jezika i zemljopisa te hrvatskoga jezika i povijesti. Od 1991. godine učiteljski studij u Gospiću integriran je u Sveučilište u Rijeci kao Odsjek Pedagoškog fakulteta, zatim Filozofskog fakulteta u Rijeci, 1998. Učiteljski studij prerastao je u Visoku

učiteljsku školu, a 2006. postao je Odsjek novoo osnovanog Učiteljskog fakulteta u Rijeci. Godine 2011. Odsjek je postao Odjel za nastavničke studije Sveučilišta u Zadru.

„Trenutačno smo u pripremama obilježavanja 100. obljetnice obrazovanja učitelja u Gospiću, što ćemo proslaviti 2019. Odjel za nastavničke studije, baštineći najbolje vrijednosti svih koji su ulagali u stjecanje prepoznatljivog identiteta učiteljskog studija u Gospiću, trebao bi ispuniti očekivanja onih koji u njemu vide mogućnost profesionalnog rasta, afirmacije znanosti i umjetnosti, promicanja kulture suživota, njegujući s punom odgovornošću i poštovanjem jedan od najplemenitijih - učiteljski poziv, kako bismo ga osuvremenili i približili učitelju budućnosti koji će sutra odgovorno odgajati i obrazovati djecu“, zaključuje doc. dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija.

Čuvarica ličke baštine

Doc. dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija, pročelnica Odjela za nastavničke studije u Gospiću, studirala je na Filozofskom fakultetu u Zadru hrvatski jezik i južnoslavenske književnosti i diplomirala 1995. Poslijediplomski magistarski studij odslušala je u Zagrebu, a nakon toga je upisala doktorski studij na Filozofskom fakultetu u Rijeci gdje je 2010. doktorirala s temom iz dječje književnosti.

„Bavim se prije svega proučavanjem dječje književnosti, ali i zavičajnim, književnim i kulturološkim temama.“

Pročelnica Sanja Vrcić-Mataija, s kolegicom doc. dr. sc. Grahovac-Pražić, objavila je 2012. dragocjen znanstveni rad „Tragom ličke zavičajnosti“. Ta je knjiga nastala kao rezultat dugogodišnjih istraživanja ličkih tema - od književnosti, preko jezika, onomastike, razglednica, kuharica, raznih kulturoloških tekstova... Ove akademske godine predaje četiri kolegija - Scensku kulturu, Temeljne pojmove teorije književnosti, Slikovnicu i Medijsku kulturu, a sa studentima treće i četvrte godine, u suradnji s kolegicom Anom Vivodom, u sklopu kolegija Scenske i likovne kulture, radi na projektnom zadatku nastanka scenske igre. „Cilj nam je potaknuti studente na suradnju, istražiti njihov kreativni potencijal u osmišljavanju dramaturških i scenskih rješenja, izradi lutaka, odabiru glazbe, glumačkoj interpretaciji. Dugogodišnje iskustvo u takvom načinu rada svjedoči pozitivnim odnosom studenata izrazito zadovoljnih rezultatima u kojima dolazi do izražaja sav njihov stvaralački potencijal“, ističe pročelnica Vrcić-Mataija.

je na raspolaganju sportska dvorana u kojoj rekreativno provode slobodno vrijeme, no nadamo se da će se u budućnosti, uz potporu Sveučilišta, stvoriti okolnosti za gradnju studentskoga kampusa u Gospiću koji bi kvalitetu studiranja na našem Odjelu približio onoj iz većih i razvijenih studentskih centara jer je naše stalno nastojanje usmjereno izvrsnosti u obrazovanju učitelja i njihovoj tržišnoj konkurentnosti koja ipak pretpostavlja i vrlo konkretne logističke i materijalne uvjete“, ističe.

Sveučilište u Zadru se, dakaako, brine o svom Odjelu u Gospiću i ima mnogo razumijevanja za njih. „Organiziramo terensku nastavu u Zadru: bili smo na kazališnim predstavama, posjetili Muzej antičkog stakla, Kneževu palaču itd. Studentima želimo osvijestiti činjenicu da su i oni dio Sveučilišta pa im, bez obzira na dislociranost, nastojimo po-

nuditi neposredan i što intenzivniji kontakt s potencijalima Zadra kao razvijenog sveučilišnog i kulturnog centra. Dislociranost je, kažu mnogi, naša prednost. No, pozvani smo na suradnju u svim vidovima rada, od sporta preko sudjelovanja i predstavljanja naših projekata.“

Izvanastavne aktivnosti

Studenti Odjela za nastavničke studije u Gospiću aktivni su ne samo u nastavnim, nego i u izvanastavnim aktivnostima. Uključeni su i u kulturni život grada - redovito odlaze na književne susrete, predavanja, radionice, predstave i koncerte, aktivni su u javnim nastupima, sudjeluju u radionicama s učenicima razredne, predmetne nastave, ali i sa srednjoškolcima, koje najčešće inicira doc. dr. sc. Anela Nikčević-Milković, nastavnica psihologije, a godinama su inicijatori i

humanitarnih božićnih aktivnosti. Uključeni su u brojne kulturne događaje u gradu, a mnogima su i nositelji. Suraduju s Radio Gospićem, Kulturno-informativnim centrom, Gradskom knjižnicom, ogrankom Matice hrvatske...

Studenti su posebno aktivni kao volonteri u udrugama.

„Uključeni su u rad civilnih udruga - Društvo 'Naša djeca' i Udrugu 'Pčelice' za djecu s teškoćama u razvoju. Zanimljiv je podatak da su neki naši diplomanti u sklopu tih udruga zaposleni na nekim od projekata. Pokazali su da su vrlo sposobni, kvalitetni, kreativni i odgovorni mladi ljudi koji znaju definirati projektne zadatke, aplicirati ih te, u konačnici, i realizirati“, ponosna je pročelnica Sanja Vrcić-Mataija.

Na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću nekoliko je profesora koji su se afirmirali ne samo kao kvalitetni nastavnici, nego i kao odlični znanstvenici i umjetnici.

„Doc. dr. sc. Krešimir Žganec ozbiljan je znanstvenik, prirodoslovac, koji surađuje na međunarodnim projektima. Na Odjelu je zaposleno nekoliko umjetnika - kolegica dr. art. Ana Vivoda, umjetnica grafičarka, višestruko je nagrađivana na nacionalnom i međunarodnom planu, doc. dr. art. Marijan Richter proveo je ove godine dva mjeseca na umjetničkom usavršavanju u Parizu, v. pred. Tvrtko Sarić izvrstan je glazbenik i voditelj Studentskog zbora Degenija. Umjetnici našeg Odjela svojim su izuzetnim angažmanom u proteklom godinama plijenili lokalnu, nacionalnu, a često i međunarodnu pozornost.“

Ostali nastavnici su iz humanističkog i društvenog područja te se, naravno, uz nastavu, bave i znanstvenim radom.

Tako je, primjerice, doc. dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić tijekom prošle dvije godine objavila čak dvije knjige. (zgt)

DOC. DR. SC. VESNA GRAHOVAC-PRAŽIĆ, ZAMJENICA PROČELNICE ODJELA ZA UČITELJSKE STUDIJE U GOSPIĆU, SUAUTORICA MONOGRAFIJE O JEZIKOSLOVCU ŠIMI STARČEVIĆU

Šime Starčević bio je čovjek izvan i iznad svoga vremena

Doc. dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić, zamjenica pročelnice Odjela za učiteljske studije, cijeli radni vijek je u Gospiću. Rođenoj Ličanki Gospić je bio i ostao jedini odabir. Prvih 17 godina radila je u gospićkoj gimnaziji, a zatim je na Odsjeku učiteljskog studija u Gospiću (koji je bio u sklopu Učiteljskog fakulteta u Rijeci) kao predavačica Metodike hrvatskoga jezika naslijedila poznatu profesoricu Manju Kovačević. No, 90-ih godina prošloga stoljeća, tijekom Domovinskog rata, morala je donijeti odluku – ili gimnazija ili učiteljski studij. Izabrala je učiteljske studije na kojima je predavala i predaje Metodiku hrvatskoga jezika i srodne kolegije, a osmislila je i kolegij Hrvatska jezična baština.

Usto, dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić bavi se i znanstvenim radom i istraživanjima.

„Mi se moramo baviti znanstvenim radom i moramo pridonijeti sredini“, ističe Grahovac-Pražić.

U svom znanstvenom radu Vesna Grahovac-Pražić bavi se poviješću hrvatskoga jezika i istraživanjem djelovanja i rada Šime Starčevića (1784.-1859.), svećenika i istaknute osobe u povijesti hrvatskoga jezikoslovlja.

Njezina istraživačka strast prema djelu i životu Šime Starčevića počela je posve slučajno 2008. godine, a o tome dr. Pražić kaže: „Naš biskup, monsinjor Mile Bogović, nazvao me i rekao mi da je u Zagrebu u arhivu Družbe Isusove pronađena neka građa koja bi, možda, mogla biti ostavština Šime Starčevića.“

Nakon početne informacije, suautorica knjige, riječka profe-

U svom znanstvenom radu doc. dr. sc. Grahovac-Pražić bavi se poviješću hrvatskoga jezika i istraživanjem djelovanja i rada Šime Starčevića, svećenika i istaknutog jezikoslovca koji je, uz neprocjenjiva djela koja nam je ostavio, dokazao da se može djelovati i iz male sredine

sorica Diana Stolac, i docentica Pražić otišle su u Zagreb gdje su saznale kako su se spisi Šime Starčevića našli u Zagrebu. Naime, riječ je o tome da je jedan svećenik iz senjske biskupije, prije odlaska u Ameriku, pokupio sve materijale koje je našao o Šimi Starčeviću, s obzirom na to da je pisao udžbenike za vjeronauk i škole, i ponio ih u Ameriku. Kad je umro u Americi, njegova ostavština vraćena je u Hrvatsku 2008., a s njom i ostavština Šime Starčevića.

Docentica Pražić je, s prof. dr. sc. Dianom Stolac, profesoricom Odsjeka za kroatistiku na Filozofskom fakultetu u Rijeci, istražila rad Šime Starčevića, na temelju čega je nastala monografija o poznatom jezikoslovcu.

Dvije Starčevićeve gramatike

Šime Starčević bio je, uz ostalo, suradnik „Zore dalmatinske“ gdje je pod pseudonimom objavljivao tekstove. Po mnogočemu bio je neobična pojava za 19. stoljeće - i po obimu stvaralaštva i po univerzalnim pogledima, bez obzira na to što je cijeli život djelovao iz male sredine, Gospića i Karlobaga. Šime Starčević bio je polustric Ante Starčevića, kojega je školovao, bri-

nuo se o njemu te ga usmjerio prema pravaštvu.

Monografija o Šimi Starčeviću objavljena je 2015. i već je postala prepoznatljivom. Starčević je, naime, pisac prve hrvatske gramatike na hrvatskome jeziku. Bartol Kašić je, primjerice, napisao hrvatsku gramatiku na latinskome, uz primjere na hrvatskome, a Šimina je gramatika sva na hrvatskome jeziku. Hrvatski jezik prvi je put opisan hrvatskim jezikom. Starčević je izdao dvije gramatike, i to u istoj godini, 1812. u Trstu. Jedna je hrvatska gramatika „Nova ričoslovica“, a druga „Nova ričoslovica hrvatsko-francuska“.

„Djelo Šime Starčevića zbog kulturoloških je i političkih prilika u prošlosti bilo zanemareno jer su vukovci imali drukčiji pogled na povijest jezika“, pojašnjava Vesna Grahovac-Pražić. Šime Starčević zauzimao se za to da temelj hrvatskoga standardnoga jezika bude štokavska ikavica, baš kao i Ante Kuzmanić u „Zori dalmatinskoj“.

„Bio je blizak zadarskom lingvističkom krugu. Zauzimao se za purizam, za hrvatsko nazivlje, štokavsku ikavicu. On je, primjerice, prvi opisao četveronaglasni sustav hrvatskoga jezika, što se poslije pripisivalo vukovcima, a tek je nakon 90-ih godina prošlo-

ga stoljeća Šime Starčević dobio satisfakciju“, dodaje Vesna Grahovac-Pražić.

Starčević je, naime, u hrvatske prostore uveo francuski jezik jer je Gospić bio pod Napoleonovom Ilirijom. Kad je francuski general Marmont došao u Gospić, htio je u crkvu uvesti konje i od nje napraviti štalu, međutim, pred njega je izašao mladi svećenik Šime Sarčević koji mu se obratio na francuskome jeziku, što je poznatog časnika iznenadilo. Marmont je pozvao Starčevića da s njim surađuje te da napiše hrvatsko-francusku gramatiku koja im je trebala jer je za obuku časnika bio potreban službeni francuski jezik.

Osim toga, Šime Starčević u svoje je vrijeme bio poznati pisac propovijedi, a objavio je i mnoga djela vjerskoga sadržaja. On je obilježio i hrvatsku homiletiku i kulturu 19. stoljeća.

Kritičar iliraca

Zbog svega toga docentica Vesna Grahovac-Pražić pokušava približiti rad i djelo Šime Starčevića studentima, koji će učenicima osnovne škole prenijeti činjenicu da je, pored Ante Starčevića, u Lici rođen i Šime Starčević, veliko ime u kulturi i je-

Monografija o Šimi Starčeviću objavljena je 2015. i već je postala prepoznatljivom. Starčević je autor prve hrvatske gramatike na hrvatskome jeziku. Bartol Kašić je napisao hrvatsku gramatiku na latinskome, uz primjere na hrvatskome, a Starčevićeva je gramatika sva na hrvatskome

Dr. sc. Grahovac-Pražić prošle je godine, u suautorstvu s prof. Antom Beženom, objavila i knjigu o poznatoj gospičkoj profesoricu Manji Kovačević koja je 45 godina radila na Učiteljskom studiju u Gospiću. Manja Kovačević bila je prvi doktor znanosti u Lici nakon Drugog svjetskog rata, a svojim je djelovanjem obilježila kulturni i javni život u gradu

zikoslovlju. Šime Starčević bio je, naime, žestoki kritičar iliraca, političara koji su vodili Ilirski narodni preporod i koji su imali anacionalan stav o jeziku.

„Šime Starčević bio je izvan iznad svoga vremena, a opet je dokazao da se može djelovati i iz male sredine i tada, a kamoli ne sada, s ovakvim medijima“, zaključuje profesorica Vesna Grahovac-Pražić.

Osim knjige o Šimi Starčeviću, Vesna Grahovac-Pražić, u suautorstvu s prof. Antom Beženom, prošle je godine objavila i knjigu o poznatoj gospičkoj profesoricu Manji Kovačević koja je 45 godina radila na Učiteljskom studiju

Poznata imena gospičkog Učiteljskog studija

Od poznatih osoba od 1990. u Gospiću je Učiteljski studij završio Drago Krpina, metodičar Ante Bežen, a prošle godine studentica Ksenija Lazinica dobila je rektorovu nagradu. Ivana Rukavina, koja pjeva klasičnu glazbu, bivša je studentica gospičkoga studija.

u Gospiću. Manja Kovačević bila je prvi doktor znanosti u Lici nakon Drugog svjetskog rata, a svojim je djelovanjem obilježila kulturni i javni život u gradu.

„Monografija je posvećena njoj kao osobi i njezinu znanstvenom radu jer je njezin život pratila prava politička kalvarija.

Cijela je obitelj zbog toga trpjela. Manja je loše prošla i za vrijeme NDH i za vrijeme komunizma.

Poslije se afirmirala svojim radom pa je nitko nije dirao“, objašnjava Vesna Grahovac-Pražić koja je naslijedila katedru Manje Kovačević i predaje Metodiku nastave hrvatskoga je-

zika. U posljednje vrijeme docentica Grahovac-Pražić, s kolegicom Sanjom Vrcić-Mataijom, sudjeluje u mnogim znanstvenim skupovima koji se bave zavičajnosti. „Bavimo se afirmacijom ličkoga prostora s temama kulture, jezika i književnosti. Često nas zovu na stručne skupove da održimo predavanja, kolegica o dječjoj književnosti, a ja o metodičarima.“

Trenutačno se bavim sintaksom učeničke rečenice i pripremam knjigu o jezikoslovcima Like. Planova je mnogo, samo je pitanje koliko će biti snage i novca“, zaključuje dr. sc. Vesna Grahovac-Pražić. (zgt)

RUSKE STUDENTICE NA PRAKSI NA SVEUČILIŠTU U ZADRU

Bilo nam je zadovoljstvo predavati hrvatskim studentima

Nadežda Kušina iz Kostrome i Ekatarina Mihajlova, rođena u Kazahstanu, studentice Državnog lingvističkog sveučilišta u Nižnjem Novgorodu u Rusiji, u studenome su bile na praksi na Odsjeku za ruski jezik i književnost Odjela za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru.

„U Zadar smo odlučili doći zbog praktikuma, nas troje. Moramo proći obveznu praksu i mogli smo birati između nekoliko zemalja da to odradimo. S obzirom na to da je nedavno potpisan sporazum između naših sveučilišta, odlučili smo doći u Hrvatsku. Kako su u rujnu kod vas održani međunarodni znanstveni Zadarski filološki dani, naša nam je profesorica Natalija Petrovna, nakon povratka u Nižnji Novgorod, napričala mnogo lijepoga o Hrvatskoj i Zadru. Govorila je o ljudima, Sveučilištu, gradu, o tome kako se prekrasno osjećala u Zadru te da nam zavidi što odlazimo u Zadar na mjesec dana“, kaže Ekatarina Mihajlova.

Njezini dojmovi o Sveučilištu u Zadru i Odsjeku za ruski jezik

i književnost više su nego pozitivni.

„Svidjelo nam se predavati vašim studentima kojima smo veoma zadovoljni jer nam se sviđa vaša metodika. Studenti su se trudili koristiti i složene jezične konstrukcije, ne samo jednostavne, tako da nam je bilo zadovoljstvo predavati hrvatskim studentima“, istaknula je Nadežda Kušina.

Osim što su morale predavati ruski hrvatskim studentima, ruske studentice imale su i pasivni dio prakse, morale su samo slušati predavanja hrvatskih profesora.

Zanimljivo im je, kažu, bilo slušati kako hrvatski nastavnici pre-

daju ruski zato što nisu ni same bile sigurne u neke svoje odgovore, a to je zato što je, napominju, ruski jezik njima materinji pa ne razmišljaju o tim stvarima. Naime, ponekad su se čudile našem drukčijem pristupu učenju jezika (u pozitivnom smislu).

„Natalija Petrovna govorila nam je koliko je važna komunikacija“, napominju.

Studentice iz Rusije trudile su se za mjesec dana upoznati Zadar i Hrvatsku jer su bile smještene kod hrvatskih kolegica i kolega studenata u stanovima. Tako su stekle i neposredniji uvid u život u gradu.

„Zadar je prekrasan, obilazila sam stari grad, more je čarobno, arhitektura čudesna. Naravno, svidaju nam se more i sunce, ali nismo samo obišle stari dio, poluotok, nego i ostale dijelove grada jer smo htjeli vidjeti kako žive Zadranici“, kaže Ekatarina Mihajlova.

„Začudilo nas je što je kod vas u kafićima dopušteno pušenje. Bilo nam je neobično u Zadru naći mjesto koje nije zadimljeno kako bismo u miru popile kavu. A vaša je kuhinja slična našoj, dosta je istih jela, samo se drukčije zovu“, dodaje Nadežda Kušina. Ruskim je studenticama neobično i to što se u Hrvatskoj, kad se izađe van, pije na prazan želudac, a da se pritom ništa ne jede.

„E, i to je različito. Kod nas se u svakom kafiću, kad se uvečer izađe, može i nešto pojesti. U Rusiji je uobičajeno da se, kad se naruči piće, nešto jede, ne mora to biti posebno jelo, mogu biti grickalice, bilo što“, govori Ekatarina Mihajlova.

No, ruske studentice slažu se u jednome – htjele bi se vratiti u Zadar. (ri)

Nadežda Kušina i Ekatarina Mihajlova, studentice Državnog lingvističkog sveučilišta iz Nižnjeg Novgoroda u Rusiji, za obveznu praksu iz Metodike ruskoga kao stranoga jezika odabrale su Hrvatsku i Zadar

Kako je ERASMUS postao ERASMUS+ priča koja traje 30 godina

Moto obilježavanja 30. obljetnice programa Erasmus+ je: „Kako je ERASMUS postao ERASMUS+ priča koja traje 30 godina“. Mislim da bi to zaista mogao biti dobar naslov, iako nisam sigurna da postoji osoba koja bi mogla zaista objasniti kako je ta priča koju zovemo Erasmus+ opstala tijekom 30 vrlo uspješnih godina. Osim što kao program traje već punih 30 godina, Erasmus+ istodobno je i najveći program Europske unije za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport.

Konferencija u Sevilli

Na konferenciji Europske asocijacije za međunarodno obrazovanje (European Association for International Education – EAIE) održanoj u rujnu 2017. u Sevilli na kojoj je sudjelovalo više od 6000 osoba koje su na neki način uključene u razvoj internacionalizacije u visokom obrazovanju u Europi, ali i u cijelome svijetu, nagrade za životno djelo dobili su Alan Smith i Hywel Ceri Jones koji su bili dio tima u Europskoj komisiji u doba pokretanja Erasmus programa prije 30 godina. Možda bismo od njih trebali tražiti odgovor na pitanje iz naslova. Bilo kako bilo, Erasmus+ počeo je kao program za mobilnost studenata 1987. godine (točnije 13. lipnja 1987.), a izrastao je u nešto veće, što je obogatilo živote više od devet milijuna sudionika. Te daleke 1987. godine 3.244 studenata iz 11 zemalja provelo je studijski boravak na inozemnoj visokoškolskoj instituciji uz financijsku potporu Erasmus programa. Mislim da nitko nije mogao predvidjeti ovakav razvoj i uspješnost samog programa koji u svom posljednjem projektnom ciklusu (2014. – 2020.) obuhvaća 33 programske zemlje (28 zemalja članica EU, Island, Lihtenštajn, Makedoniju, Norvešku i Tursku), kao i tzv. partnerske zemlje koje obuhvaćaju praktički sve ostale zemlje na svijetu.

Erasmus+ program podijeljen je u tri ključne aktivnosti: ključna aktivnost 1, koja obuhvaća

Erasmus+ počeo je kao program za mobilnost studenata 1987. (točnije 13. lipnja 1987.), a izrastao je u nešto veće, što je obogatilo živote više od devet milijuna izravnih sudionika

hvaća mobilnost u svrhu učenja za pojedince unutar programskih i partnerskih zemalja (studijski boravak i stručna praksa za studente te podučavanje i osposobljavanje za nastavnike i nenastavno osoblje u visokom obrazovanju), ključna aktivnost 2, koja obuhvaća suradnju za inovacije i razmjenu dobre prakse (strateška partnerstva, udruživanje znanja, udruživanje sektorskih vještina, projekti jačanja kapaciteta te platforme za IT potporu) te ključna aktivnost 3, koja obuhvaća podršku reformi politika. Osim navedenih aktivnosti, u strukturu Erasmus+ programa spadaju i aktivnosti programa Jean Monnet te aktivnosti u području sporta. Kad je riječ o Republici Hrvatskoj i Sveučilištu u Zadru, možemo reći da je početak sudjelovanja Republike Hrvatske u Erasmus programu obilježen osnivanjem Agencije za mobilnost i programe EU 2007. godine, kao javne ustanove koja provodi i promiče pro-

grame Europske unije i druge međunarodne programe na području znanosti, obrazovanja i osposobljavanja. Republika Hrvatska sudjeluje u Programu za cjeloživotno učenje (u sklopu kojega se provodio i program Erasmus) od 2009. godine, a Sveučilište u Zadru od akademske godine 2010./2011.

Sveučilište u Zadru u Erasmusu

U prvoj godini sudjelovanja Sveučilišta u Zadru u programu Erasmus ostvareno je 16 odlaznih mobilnosti studenata (15 u svrhu studijskog boravka i 1 u svrhu stručne prakse) i 9 odlaznih mobilnosti nastavnika (5 u svrhu podučavanja, 1 u svrhu osposobljavanja i 3 u svrhu pripremnih posjeta). U akademskoj godini 2011./2012., ujedno i prvoj godini u kojoj je omogućena i dolazna mobilnost, ostvareni su sljedeći rezultati: 27 odlaznih mobilnosti studenata (23 u svrhu studijskog boravka i 4 u svrhu stručne prakse) i 12 odlaznih mobilnosti nastavnika (7 u svrhu podučavanja, 2 u svrhu osposobljavanja i 3 u svrhu pripremnih posjeta), kao i 7 dolaznih mobilnosti studenata i 17 dolaznih mobilnosti nastavnika i nenastavnog osoblja.

U netom završenoj akademskoj godini 2016./2017. rezultati su sljedeći: 87 odlaznih mobilno-

sti studenata (62 u svrhu studijskog boravka i 25 u svrhu stručne prakse) i 33 odlaznih mobilnosti nastavnika i nenastavnog osoblja (15 u svrhu podučavanja i 18 u svrhu osposobljavanja), kao i 113 dolaznih mobilnosti studenata i 49 dolaznih mobilnosti nastavnika i nenastavnog osoblja. Iz gore navedenih brojki vidljiv je razvoj mobilnosti, kako odlazne tako i dolazne na Sveučilištu u Zadru. U razdoblju od 2010. godine do danas na Sveučilištu u Zadru bilo je ukupno 1.139 mobilnih osoba (847 odlaznih i dolaznih studenata te 292 odlaznih i dolaznih nastavnika i nenastavnog osoblja).

Mobilnost pojedinaca i institucija

Iako je mobilnost nastavnika i nenastavnog osoblja iznimno dragocjena za svako sveučilište u smislu ostvarivanja internacionalizacije nastave i znanstvenog rada, ipak mislim da je mobilnost studenata ono što čini Erasmus+ program tako uspješnim i jedinstvenim. Studentima je dana mogućnost ostvarivanja nečega što je u samoj srži mladog čovjeka, a to je želja za stjecanjem novih iskustava, znanja i poznanstava koji pridonose izgradnji mlade osobe. Bez obzira na sve očite prednosti koje donosi iskustvo mobilnosti i za pojedince i za instituciju, kao što su učenje ili usavršavanje stranih jezika, upoznavanje novih ljudi, usvajanje novih znanja i iskustava, boravak u internacionalnom i interkulturalnom okruženju i slično, činjenica je da svi ti elementi čine jedno, jedinstveno i neponovljivo iskustvo koje uistinu ima snažan utjecaj na razvoj mlade osobe. Erasmus+ je mnogo više od akademske mobilnosti, a tome mogu svjedočiti svi koji su imali prilike biti sudionikom programa Erasmus+. Tome možemo svjedočiti i mi kao djelatnici Ureda za međunarodnu suradnju Sveučilišta u Zadru jer se ponekad doslovno čini da se nakon nekoliko mjeseci provedenih na Erasmus+ mobilnosti na vratima ureda pojavi sasvim druga osoba.

U svom posljednjem projektnom ciklusu (2014. – 2020.) program obuhvaća 33 programske zemlje (28 zemalja članica EU, Island, Lihtenštajn, Makedoniju, Norvešku i Tursku), kao i tzv. partnerske zemlje koje obuhvaćaju praktički sve ostale zemlje na svijetu

DOC. DR. ART. **MARIJAN RICHTER**, PROFESOR NA ODJELU ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU, PREDSTAVNIK HRVATSKE KULTURE U PARIZU 2017.

Ne priznajem konačnost postojećeg, naslikana slika najveća je moguća podloga za slikanje

Doc. dr. art. Marijan Richter, profesor na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću, ove je godine predstavljao hrvatsku kulturu u Parizu. Naime, svake godine Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU) objavljuje natječaj za studijski boravak u rezidenciji Cite International des arts u Parizu i rad u Atelieru Croatia.

Šest umjetnika u jednoj godini može realizirati boravak u rezidenciji, svaki umjetnik po dva mjeseca. Iako je velik interes, ove godine boravak u Parizu dobio je

Slikari su tijekom povijesti, pa i danas, više nego prije, često preslikavali svoje radove, no ja sam od toga napravio određenu vrstu istraživanja, to je moj doktorski rad koji se zove "Slika između izgleda i pogleda". U prvi plan postavljam pitanje odnosa slikara i njegove naslikane slike

upravo Marijan Richter. Tako je odlučila komisija HDLU-a i osobe iz drugih institucija, Ministarstva kulture itd.

„Kad umjetnik jednom koristi mogućnost rezidencijalnog boravka, može se direktno obratiti upravi Cite International des arts, ako ima slobodnih prostora za izložbu. Onaj tko ima neki konkretan povod, izložbu, može atelier i iznajmiti, ali ga plaća. Mi imamo privilegij jer nam država plaća smještaj, a za ostalo, materijal i hranu, moramo se sami snaći. No, mnogo nam znači što nam država plati boravak“, kaže

Marijan Richter koji je u Parizu stekao veliko iskustvo.

„Vani je sve mnogo transparentnije, otvorenije. Kod nas se ipak osjeća privilegiranost članova nekih lobija, lakše prolaze da bi izlagali i, da budem malo direktan, zatim među sobom dijele nagrade i slično. Pozitivno iskustvo iz Pariza je i činjenica da se tamo neće dogoditi da vas netko među kolegama gleda popriječno ili s omalovažavanjem, svi su vrlo zainteresirani za svačiji rad i u svakom radu nastoje vidjeti nešto što je pozitivno, dobro, a među kolegama u Hrvatskoj često se traže zamjerke“, govori Richter.

Između izgleda i pogleda

Među umjetnicima Richterovi su radovi naišli na veliko zanimanje. „Komentari kolega umjetnika koji su došli na izložbe, pa i drugih, među kojima je bila i jedna skupina naših Hrvata koji su vrlo aktivni u kulturi, bili su dosta poticajni. Kolege su imali konkretne opservacije. Ono što se njima činilo posebno zanimljivim u mojem radu je teorijski pristup, o čemu sam i napisao knjigu 'Između izgleda i pogleda'“

Knjigu je Richter ponio sa sobom, tako da su umjetnici mogli usporediti i ono što je radio i ono što trenutačno radi, što je kod njega usko povezano.

„U posljednjih deset godina ne počinjem od praznog platna. Umjesto da gradim sliku, ja ju razgrađujem. Počinjem od mojih naslikanih, već izlaganih i katalogiziranih slika. Ponovnim slikanjem oduzimam pravo onom bivšem autoru da meni samom prijeći ponovni ulazak u pretpostavljenu definitivnost naslikane slike. Postupkom koji zovem raslikavanje nastojim doprijeti do ishodišta slike. U susretu s 'bivšim' autorom koji je odgovoran za postojeći izgled naslikane slike tražim odgovore na vječita i uvijek nova pitanja što izviru iz odnosa autor – njegovo djelo“, pojašnjava Richter koji je svojim pristupom izazvao veliko zanimanje među umjetnicima.

Tako se u završnim slojevima, nakon raslikavanja, zapravo ne razaznaje prvotna slika, ali ona je, kako kaže umjetnik, „još uvijek tu, premda više ne egzistira na površini vidljivog“.

„Slikari su tijekom povijesti, pa i danas, više nego prije, često preslikavali svoje radove, među-

Ne dolazim do rezultata i djela, nego idem obrnuto, počinjem od rezultata, od mojih naslikanih slika, već izlaganih i katalogiziranih te se ponovno vraćam na njih. Ulazim na 'mjesto zločina' slike koju je naslikao jedan autor, a koji više nisam ja. Odnosno jesam, ali promijenjen. To je postupak koji zovem raslikavanje

tim, ja sam od toga napravio slikarsko istraživanje. U knjizi 'Slika između izgleda i pogleda' u prvi plan postavljam pitanje odnosa slikara i njegove naslikane slike. Svoju sliku mogu gledati kao djelo, kao sliku-za-gledanje (picture), a mogu je gledati i tako da aktivno ulazim u nju, izravno interveniram u naslikani sloj i mijenjam njezin izgled po nalogu mog aktualnog pogleda. Time ona ponovno postaje slika-za-slikanje (painting). Naslikana slika najzahvalnija je moguća podloga za slikanje autoru suočenom s potrebom inventure tridesetogodišnjeg slikarskog rada. Izdašnije je i uzbudljivije suočiti se s poviješću nego nastaviti kao do sada od praznog platna razvijati sliku. Takvih slika imam dovoljno, tako sam radio do sada“, govori Richter koji svoj novi pristup smatra određenom vrstom rezimiranja, možda i „okajavanja nekih slikarskih vjerovanja i zabluda“, iz njegove slikarske prošlosti.

U Parizu je to bio novum jer do Richtera tako nije radio nijedan umjetnik.

„Kolege umjetnici u Parizu moje su raslikavanje komentirali kao poziv da promisle i preispitaju vlastiti rad“

Kako je naša kultura ona u kojoj se stalno „proizvodi umjetnost“, ona je, smatra Richter, i svojevrsan ekološki problem jer smo zatrpani, ne samo lošim, nego i dobrim stvarima, idejama, knjigama, glazbom itd. Stalno proizvoditi, smatra Richter, možemo i dalje, ali to novo ne bi trebalo biti, kao što smo navikli ti-

jekom cijele povijesti umjetnosti, traženje nečega što je različito od prošloga, nego revitalizacija vlastite povijesti.

„Moje vlastito slikarstvo egzistira kao pogled na to što je bilo prije, riječ je o preispitivanju, vraćanju, otkupljivanju, okajavanju, osvježavanju, ponovnom uređenju, uskrnuću. To je za mene najbolji način da prevladam krizu slike koju nam je u nasljeđe ostavio modernizam.“

Jer, moderna umjetnost (a prema nekim autorima, modernizam traje od renesanse pa sve do danas!) nastajala je, smatra Richter, u određenom vidu krize, postavljanjem nekih pitanja koja su bila egzistencijalna: što je slika, što je uopće slikarstvo? Njegov pristup, međutim, ne nudi odgovore na pitanja što je umjetnost i što je slikarstvo, ali postavlja pitanja na drukčiji način, pitanja koja su njemu bitna - „što ostaje od na-slikanog, odnosno gdje je slika poslije tretmana poricanja obligatnih ikoničkih, simboličkih, likovnih atributa njezina „povijesnog“ izgleda.

Desetak samostalnih izložbi

„Mladi nemaju taj problem, oni imaju druge probleme, ali netko tko radi 30 godina, u jednom trenutku mora se upitati: Što sam ja to radio?“

Richterovo preispitivanje sebe i vlastitog slikarstva rezultiralo je s desetak samostalnih izložbi. Dvije posljednje pod nazivom *La peinture entre image et regard* održane su u Parizu u vri-

jeme nedavnog rezidencijalnog boravka (Cite international des arts, atelier Croatie, 5. 10. 2017. te 25. 10. 2017.). Na lijepo dizajniranim pozivnicama za izložbe bio je i katalog s Richterovim najnovijim radovima, a u prilogu i tekst na engleskom sa sažetkom njegova doktorskog rada. Zainteresirani su mogli pročitati taj materijal i vidjeti još neke fotografije. Richter je prezentirao ne samo izložbu, nego i svoj kompletan rad i istraživanje, tako da je sve bilo mnogo više od izložbe i time je, naravno, privukao znatnu pozornost. Sve je imalo velikog odjeka u instituciji koja ima dugogodišnju tradiciju i u kojoj su djelovali mnogi poznati umjetnici.

Richter je ispunio očekivanja HDLU-a i Ministarstva kulture, održao zapaženu izložbu i prezentirao svoj rad.

„Znam da ima rezidenata koji su tamo boravili i nisu napravili izložbu. Pojedini umjetnici iz nekih drugih zemalja koriste tu privilegiju više turistički. Ali, nije ni to bez veze. Umjetnik, gdje god da ga stavite, u koju god situaciju, uvijek uči, upija, stječe nova iskustva. Ja sam, primjerice, vrlo ambiciozno prvih pet dana krenuo obilaziti muzeje, onda se čovjek u jednom trenutku zasiti pa rekoh: Danas samo šetam gradom, upijam atmosferu grada.“

U klasi prof. Goldonija

No, dug je bio njegov put od Zagreba do Pariza.

Richter je rođen u Zagrebu 1957. Preci su mu podrijetlom iz Njemačke, a u Hrvatsku su došli preko Slovenije. Djedovi su mu bili zanatlije, tapetari, otac također. Prvih deset godina živio je u Novoj vesi, blizu crkvice Sv. Ivana.

„Bilo je to prekrasno djetinjstvo. Onda smo se preselili u Voltino naselje, što mi je bio kulturnološki šok. Tamo sam završio osnovnu školu pa upisao srednju, Školu primijenjene umjetnosti i dizajna na sadašnjem Trgu Republike Hrvatske, a bio sam na slikarskom odjelu.“

Nakon toga na Likovnoj aka-

Ne pouzdajem se u intuiciju

Zanimljivo je da se Marijan Richter, suprotno očekivanju od umjetnika, ne pouzda je isključivo u intuiciju.

„Mnogi moji kolege reći će da rade prema unutaršnjem impulsu, da je intuicija ono što ih vodi. Ali, shvatio sam da se intuicijom neke bitne stvari u slikarstvu ne mogu riješiti i da ona nije dovoljna. Uslijedila je provjera i tuđih iskustava, umjetničke scene, i naše i svjetske, kao i traženje kako su taj problem artikulirali filozofi, teoretičari, kako se s njim nose književnici i glazbenici. Tako sam došao do autora koji su problem slike bili tako artikulirali da su mi pomogli da moju temu poricanja definitivnog izgleda postavim na razinu znanstvenoga rada. Više to nije bilo samo vjerovanje u talent, nego postavljanje istraživačkih pitanja.“

demiji studirao je Slikarstvo, gdje je i diplomirao 1983. Prvu izložbu imao je 1987. u studiju Galerije Karas, smještene u palači na današnjem Starčeviću trgu. Galerija više ne postoji.

„Imao sam drukčiji pristup nego današnji studenti. Nastojalo je što prije stupiti na scenu, imati izložbu, ali ja sam bio u klasi profesora Raula Goldonija koji je bio vrlo temeljit i odgovoran pedagog. Tražio je da se stvari razvijaju postupno, da se studira što je moguće dulje, a ne da se preskaču stepenice i uskače u neka trendovska odijela. Govorio je da bi, prije nego što se počne izlagati, trebalo četiri, pet godina nakon diplome raditi u ateljeu da se dosegne zrelost.“

Poslije studija, osim što je slikao i izlagao, Richter je radio i kao pedagog: u osnovnoj školi predavao je likovni odgoj i likovnu kulturu, zatim je radio u Školi primijenjene umjetnosti, pa u Školi za tekstil, kožu i dizajn (sada Škola za modu i dizajn, nap. a.), gdje je predavao likovne predmete - crtanje, slikanje i moderiranje. „Višedesetlježno bavljenje pedagogijom donijelo mi je sigurnost i određenu nezavisnost jer mnogi moji kolege, slobodni umjetnici, moraju dosta energije i vremena trošiti na to s kim će popiti kavu, na koje će mjesto aplicirati itd., a ja sam sve svoje vrijeme provodio u ateljeu. Nisam ovisio o tome hoću li ili neću prodati sliku.“

Doktorat je upisao 2008. i obranio na zagrebačkoj Likovnoj akademiji pet godina poslije. U komisiji pred kojom je obranio disertaciju bili su akademik Đuro Seder, prof. Marcel Bačić, prof. Frane Paro. Tema je bila „Slika između izgleda i pogleda“.

„Imao sam potrebu prevladati stanje koje je bilo svojevrsan zastoj, nakon nekoliko desetljeća rada i razvijanja i nakon 30-ak izložbi, pitao sam se kako mogu dobiti novi vjetar u leđa, novi impuls.“

Nakon doktorata, Richter se zaposlio u Gospiću, gdje je već četiri godine.

„Htio sam napraviti iskorak, baviti se pedagogijom, ali na način koji bi mi pružio neke nove izazove. Posljednjih šest mjeseci radim, primjerice, kolaže. Prošle godine imao sam uspješnu izložbu s našim studentima u Zadru i Gospiću. Radili su redefiniciju fotografije, fotomontažu i kolaž... Često se događa da studenti, daci, pogotovo ovi mali u

Umjetnički uzori

Marijanu Richteru jedan od važnih uzora bio je Alberto Giacometti, u prvome redu zbog intenziteta pitanja o tome što je umjetnik, što je slika, odnosno što je prostor.

„Giacometti je još uvijek materijalistički umjetnik, radio je intenzivno po promatranju i nastojao zaposjesti oblik, ali mu je on stalno izmicao. Kako sam kaže, prostor je izjedao figuru. Fenomen prostora: nadiranje slike i povlačenje figure u samu sebe početak je nečega što ja poslije razvijam. Više se ne bavim figurom, ne bavim se prostorom, ne onim što je 'na slici', nego odno-

som između autora - slikara i njegove naslikane slike. Ne stavljam više u sliku nešto što je izvan slike... Obračunavam se s vlastitom slikom tako da je iz imeničnog stanja vraćam u glagolsko, u proces prevladavanja apsolutističkog izgleda naslikane slike“, pojašnjava Richter.

U Parizu je Richterov postupak raslikavanja bio novum jer do njega tako nije radio nijedan umjetnik. „Kolege umjetnici u Parizu moje su raslikavanje komentirali kao poziv da promisle i preispitaju vlastiti rad“, kaže dr. Richter

osnovnoj školi, naprave začudne stvari ako im se da pravi poticaj, ako se dobro postave problemi i ako ih se dobro motivira. Oni naprave takve stvari koje umjetnik i nije u stanju napraviti. Stara je istina da umjetnik koji se bavi likovnom pedagogijom može od svojih đaka naučiti barem toliko koliko oni mogu od njega.“ (zgt)

PROJEKT ZADARZADAR – DOŽIVLJAJNA PEDAGOGIJA U PRIRODOSLOVNIM PREDMETIMA ZA RAZVOJ DAROVITIH UČENIKA

Daroviti učenici često su kasno prepoznati, doživljava ih se kao problem, umjesto blagoslov

Zadnjeg dana kolovoza 2017. u Sveučilištu je održana konferencija projekta EU "ZadarZaDar – Doživljajna pedagogija u prirodoslovnim predmetima za razvoj darovitih učenika" (UP.03.2.1.02.0102).

Vrijednost projekta koji je potpuno financirala EU je 973.127,32 kn, a traje od 28. 6. 2017. do 27. 12. 2018. godine. Nositelji projekta je Osnovna škola Bartula Kašića, a partneri u projektu Sveučilište u Zadru, Grad Zadar, Osnovna škola Šimuna Kožičića Benje u Zadru, Osnovna škola Zadarski otoci, Zadar, Osnovna škola Krune Krstića u Zadru te Osnovna škola Sv. Filipa i Jakov.

„Daroviti učenici najzastupljenija su kategorija u obrazovanju. Često im se ne možemo posvetiti, imamo zastarjele metode, nemamo adekvatnu opremu, dobru strategiju. Sustav ne zna kud bi s takvom djecom. Kako bi se projekt održao, pokrenuli smo ga u suradnji s partnerima - Sveučilištem u Zadru, Gradom Zadrom i četiri osnovne škole. Vjerujemo da ćemo kreativnim radionicama, opremanjem škola, edukacijom djelatnika i uspostavom platforme Online centar Zadar za darovite postići zadane ciljeve“, rekla u povodu početka konferencije Katica Skukan, ravnateljica OŠ Bartula Kašića.

Prof. dr. sc. Ivanka Stričević, prorektorica, pozdravila je sudionike u ime Uprave Sveučilišta i posebice u ime rektorice prof. dr. sc. Dijane Vican koja zbog spriječivosti nije nazočila konferenciji. „Ona

je od početka uključena u projekt, i kao rektorica i kao pedagog... Srcem je i svim dobrim željama ovdje s nama. U ovaj projekt Sveučilište u Zadru ulaže ono najbolje što ima - svoje djelatnike, u prvome redu s našeg Odjela za pedagogiju, ali i s drugih odjela koji se kroz različite aspekte bave obrazovanjem te Centra 'Stjepan Matičević'. Želimo projektu uspješan rad, ali i da izgradi još bolje partnerske odnose za različite projekte koji su nam potrebni. Sveučilište u Zadru uvijek će se uključivati u razvojne projekte koji su na dobrobit lokalne zajednice i društva u cjelini“, naglasila je prorektorica Stričević.

Koordinator sa Sveučilišta u Zadru i supervizor cijelog projekta, prof. dr. sc. Igor

Radeka, također je zahvalio rektorici Vican na angažmanu u pripremi konferencije te zbog spremnosti da i dalje sudjeluje u projektu. „Naše se Sveučilište putem Odjela za pedagogiju i Centra 'Stjepan Matičević' brine o obrazovanju nastavnika, a u posljednje vrijeme napravilo je i veliki korak u trajnom profesionalnom razvoju nastavnika. Nažalost, domaće ustanove u vrlo malom broju sudjeluju u usavršavanju svojih djelatnika. U ovom projektu posvetit ćemo se obrazovanju onih koji će rabiti nove alate prepoznavanja darovitih učenika i rada s njima, izradom novih skala za prepoznavanje, individualnih programa i na kraju monografije, koja neće biti samo ukras, već će njezin cilj biti da posluži kao standard u obrazovanju darovitih, prema kojemu će se ubuduće prepoznavati u cijeloj Hrvatskoj“, istaknuo je profesora Radeka. „Nastava u hrvatskim školama oformljena je za prosječnog učenika, a učenici s posebnim potrebama, s jedne i druge strane, ne dobivaju potrebnu skrb. U posljednje vrijeme radi se dosta s učenicima s teškoćama u razvoju, ali na drugoj strani je potpuna praznina - daroviti učenici često su kasno prepoznati, doživljava ih se kao nemirnu djecu, kao problem, umjesto blagoslov“, dodao je.

Dogradonačelnica Jagoda Surać u ime Grada Zadra obećala je podršku svim projektima koji prate darovitu djecu, a pročelnik Odjela za odgoj i školstvo Joso Nekić istaknuo je postojeće projekte - centre izvrsnosti za matematiku, fiziku i informatiku, rano učenje stranih jezika i Dane izvannastavnih aktivnosti.

Projekt je u potpunosti financirala EU, nositelji je Osnovna škola Bartula Kašića, a partneri Sveučilište u Zadru, Grad Zadar, Osnovna škola Šimuna Kožičića Benje u Zadru, Osnovna škola Zadarski otoci, Zadar, Osnovna škola Krune Krstića u Zadru te Osnovna škola Sv. Filipa i Jakova

TVRTRKO SARIĆ PROF., VIŠI PREDAVAČ NA ODJELU ZA NASTAVNIČKE STUDIJE U GOSPIĆU, RENOMIRANI GLAZBENIK, VODITELJ STUDENTSKOG PJEVAČKOG ZBORA DEGENIJA

Hvatajući se u koštac s težim programom, nastojali smo otkriti koje su nam granice - nismo ih dosegli

Tvrtrko Sarić, prof., viši predavač na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću, predaje većinu glazbenih kolegija - glazbeni praktikum, osnove glazbenog pisma, glazbenu radionicu, zborско pjevanje i glazbenu kulturu. Osim pedagoškog rada, prof. Sarić je i gitarist koji iza sebe ima 400 koncerata, a na mnogima je nastupio kao solist uz pratnju orkestra. Snimio je pet nosača zvuka.

„Uvijek se trudim pristupiti odgovorno onome što radim, nije mi teško. Kad rad daje rezultate, nema tog novca koji može nadomjestiti zadovoljstvo učinjenim“, kaže prof. Sarić. Ove je godine dobio i nagradu HRT-a koja se dodjeljuje za najbolji koncert na Dubrovačkim ljetnim igrama, i to kao član kvarteta u kojemu su i Zoran Dukić, Petrit Čeku i Maroje Brčić. No, nagradama tu nije kraj. Prof. Sarić ove godine dobio je i Rektorovu nagradu Sveučilišta u Zadru za doseg u radu sa zborom Degenija.

Zbor je počeo djelovati 2012., kada je pročelnica Odjela bila doc. dr. sc. Anela Nikčević-Milković.

„Dr. sc. Nikčević-Milković zamolila me 2012. da priprelim nekoliko glazbenih točaka za promociju koja je održana u prosincu te godine, a nekako se poklopilo da je na Odjelu bila darovita generacija studenata, među kojima su bili Marija Šarec, Ena Šaronić, Ivona Puljić, Ana Miškić, Ivana Rukavina, Vesna Ružić, Martina Akamačić, Dino Jelinčić i drugi“, prisjetio se prof. Sarić početaka Degenije.

Godinu 2013. Degenija je završila cjelovečernjim koncertom, što je bio fenomenalan uspjeh.

„Radili smo mnogo, sjedili sate i sate na probama. Išli smo u širinu s programom, htjeli vidjeti koje su nam granice, nije ih bilo. Možda ovo malo pretjerano i pretenciozno zvuči, ali uhvati-

li smo se u koštac sa zahtjevnim partiturama koje smo, na kraju, javno izveli. U glazbi štošta ovisi o uloženom vremenu. Mi smo ga našli.“

Od baroka do suvremenosti

Degenija je 2016. imala turneje na srodnim fakultetima u Zagrebu, Mariboru i Ljubljani, gdje su održali lijepe koncerte. Bio je to i zametak suradnje. Mariborčani su pola godine poslije sa svojim programom gostovali u Gospiću. Degenija je ove godine gostovala u Čakovcu na Nastavničkom studiju i u Varaždinu na Glaz-

benoj školi. „Mislim da je svima nama, kao grupi, za sve te silne sate provedene na probama, najljepša nagrada neko putovanje na kojem se zabavimo, družimo, nešto vidimo, upoznamo druge ljude.“

Program koji je u ovih pet godina izvodila Degenija obuhvaćao je bisere zborskog vokalnog repertoara, a dio programa rezerviran je za tradicijsku glazbu Hrvatske i zemalja koje ju okružuju.

Promatrajući povijesno-glazbeni kontekst, Degenija je obuhvatila glazbu od baroka pa do skladatelja suvremene glazbe. Skladbu „Kad igra kolo“ Bori-

sa Papandopula izvodila je s velikim veseljem, kao i danas ne toliko izvođenu i pomalo zaboravljenu „Ličku suitu“ Ivana Brkanovića, oca našeg eminentnog skladatelja Željka Brkanovića. Spomenuti treba i Aleksandra Borodina i njegov „Ples Polovjetskih djevojaka“, Orffovu „Fortunu“ iz „Carmine Burane“, Purcella i njegovu „Proljetnu pjesmu“, nekoliko brojeva iz Rahmanjinova „Vespersa“ itd.

Kad je riječ o tradicijskoj glazbi, Degenija je izvodila i izvodila nekoliko ličkih pjesama, ali i narodne pjesme drugih zemalja. Ovdje svakako treba spomenuti

Osim pedagoškog rada, prof. Sarić je i gitarist koji iza sebe ima 400 koncerata, na mnogima kao solist, a snimio je i pet nosača zvuka

Degenija je Borisa Papandopula izvodila s velikim veseljem, kao i Ivana Brkanovića, oca našeg eminentnog skladatelja Željka Brkanovića. Njegovu "Ličku suitu", danas ne toliko izvođenu i pomalo zaboravljenu skladbu, zbor Degenija s uspjehom je izveo. Spomenuti treba i Aleksandra Borodina i njegov "Ples Polovjetskih djevojaka", Orffovu "Fortunu" iz "Carminé Burane"...

„Ergen dedu“, bugarsku pjesmu koja je pjevana na veliko oduševljenje publike na svim koncertima i turnejama.

„Možda se netko tko nas je slušao pitao - zašto smo imali tako težak i ambiciozan program. Osim što je bio zahtjevan, bio je i prekrasan program i svi smo uživali radeći na njemu. Smatram da su studenti ovakvim odabirom programa mnogo naučili. Upoznali se s dijelom najljepše zvorske ostavštine, sa skladateljima, glazbenim epohama, upoznali ponešto tradicijske glazbe, kroz praksu naučili nešto o osnovama glazbene interpretacije... Samo teoretiziranje nije dovoljno. Studenti se moraju upoznati s osnovama glazbene teorije, sve ostalo trebala bi biti praksa. Praktičan rad, barem kad je riječ o glazbi, ostavlja znatno dublji i jasniji trag. Studentima ostavlja bazen iskustava iz kojeg će moći povlačiti sve prijeko potrebno za pedagošku praksu kojom će se, nakon diplome, baviti. Dakle, studenti su mogli vidjeti kako se gradi glazbena piramida kojoj su odabir skladbi i čitalačke probe temelj, a vrh cjelovečernji

koncert. Međutim, prva generacija članova Degenije se razišla, studenti su završili fakultet i sada moramo okrenuti novu stranicu, kaže prof. Sarić koji je s Degenijom u novom zamahu. „Grupa koju smo formirali na početku akademske godine, studenti prve i druge godine, radi na novom programu“, najavljuje.

Gospićke glazbene večeri

Osim što vodi Degeniju, Tvrtko Sarić, prof., početkom 2000-ih osnovao je i festival Gospićke glazbene večeri, koji se nekada zvao Gospićko glazbeno ljeto, inicijator je i organizator Gospićke koncertne sezone u kojoj se održi četiri do pet koncerata tijekom cijele godine, te Orguljaških večeri u Ličko-senjskoj biskupiji.

Orguljaške večeri su geografski širi ciklus jer se ne održavaju samo u Gospiću, već i u još nekim mjestima Gospićko-senjske biskupije.

Gospićani su, naime, glazbena događanja izvrsno prihvatili, pogotovo prvih godina, jer je takav oblik kulturne ponude bio nešto novo, nešto čega u Gospiću prije nije bilo. Kulturni prostor popunjen je biranim sadržajem.

Degenija je izvodila i izvodi nekoliko ličkih pjesama, ali i narodne pjesme drugih zemalja. Ovdje svakako treba spomenuti “Ergen dedu”, bugarsku pjesmu koja je pjevana na veliko oduševljenje publike na svim koncertima i turnejama

U svemu tome „profitirali“ su i studenti.

„Ideja je bila da studenti, kroz takav tip izvanučioničke nastave, iz prve ruke vide i dožive cjelovečernji koncert ozbiljne glazbe (nekima je to bilo prvo takvo iskustvo). Program našeg Odjela sadrži podosta glazbenih kolegija koje ovdje moraju odslušati i s uspjehom položiti da bi došli do diplome. Pored glazbenih praktikuma i radionica, gdje se na elementarnoj razini stječu znanja i vještine, studenti slušaju Osnove glazbenog pisma, Metodike glazbene kulture i Glazbenu kulturu koja obuhvaća povijesni presjek od početaka glazbe pa do danas. Zborsko pjevanje je najnoviji kolegij koji smo uveli prije četiri godine. Posjet koncertima ozbiljne glazbe neizostavno je iskustvo za sve studente. To je kockica koja, sa svim što nauče u učionici, čini mozaik informacija o glazbi i glazbenom životu“, zaključuje prof. Tvrtko Sarić. (bb)

Prof. Sarić ove je godine dobio nagradu HRT-a koja se dodjeljuje za najbolji koncert na Dubrovačkim ljetnim igrama, i to kao član kvarteta u kojemu su i Zoran Dukić, Petrit Čeku i Maroje Brčić. No, nagradama tu nije kraj. Ove godine dobio je i Rektorovu nagradu Sveučilišta u Zadru za dosege u radu sa zborom Degenija

MONOGRAFIJA „KALI“ - PERSPEKTIVA RAZVOJA TURIZMA

Turizam u Kalima trebalo bi razviti na specifičnostima ribarske tradicije

Dr. sc. Božena Krce Miočić, koja predaje nekoliko predmeta vezanih za turizam na Odjelu za turizam i komunikacijske znanosti, dr. sc. Jadranka Brkić Vejmelka s Odjela za nastavničke studije u Gospiću i Ina Kolega iz Turističke zajednice Općine Kali istražile su mogućnosti za razvoj turizma u Kalima. Rad je objavljen u monografiji „Kali“ u izdanju Sveučilišta u Zadru, HAZU i Općine Kali.

Prema podacima iz 2014., koji su indikativni, u Zadarskoj županiji ostvareno je 1.468.306 turističkih dolazaka, što je 9 posto dolazaka u RH, 15,2 posto svih noćenja u Hrvatskoj (više od deset milijuna noćenja), a turisti su u prosjeku boravili 6,9 dana.

Neopterećeni turizmom

Ugljansko-pašmanska rivijera u sklopu Zadarske županije participira sa samo 5,27 posto dolazaka i noćenja turista, s tim da je najmanje dolazaka i boravka turista u općini Kali. Turizam je najslabije razvijen odnosno najmanjeg je intenziteta u Kalima od svih općina na Ugljanu i Pašmanu. Stanovnici općine Kali očito su neopterećeni turizmom, njihove osnovne gospodarske grane su ribarstvo i poljoprivreda. Smještaj, hranu i piće

Održivi turistički razvoj u Kalima je moguć, ističu doc. dr. sc. Božena Krce Miočić, doc. dr. sc. Jadranka Brkić Vejmelka i Ina Kolega, autorice znanstvenog rada o turizmu u monografiji, a on podrazumijeva dolazak turista i izvan sezone, u što su uključene gospodarske djelatnosti kojima se stanovnici Općine Kali već bave - ribarstvo, marikultura i maslinarstvo

Monografiju „Kali“ izdali su Sveučilište u Zadru, HAZU i Općina Kali, urednik monografije je Josip Faričić.

nudi samo 5 posto od 226 ukupno zaposlenih u Kalima. I sa svim uslužnim djelatnostima, taj je postotak opet nizak - 10 posto.

No, prema Strateškom planu razvoja turizma Općine 2015.-2020., očita je želja i namjera da se Kali više razvije turistički, s obzirom na to da je turistička ponuda u Kalima na niskoj razini. Kali ima sekundarnih smještajnih jedinica, odnosno kuća, ali nema dovoljno primarnih. Iako vlasnici kuća, prema istraživanjima, prijave samo 30-ak posto turista, broj noćenja i dolazaka još uvijek je nizak. Broj noćenja iz 2014. nije premašio ni 30 tisuća.

Zašto je turizam u Kalima, unatoč potencijalima, prilično nerazvijen, odgovaraju autorice istraživanja - okretanje lokalnog stanovništva ribarstvu, a jedan od razloga nedovoljne uključenosti u turističku ponudu je i

slabo korištenje novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Ima li se k tome u vidu da je osnovni motiv dolaska turista u Zadarsku županiju more i sunce, zatim nova iskustva i doživljaji te, na dnu ljestvice, uživanje u jelu i piću, autorice istraživanja, nakon analize stanja turizma u općini Kali, utvrdile su da Kali zapravo ne koristi potencijale u skladu s trendovima.

Aktivan odmor

Kako Kaljani žive od ribarstva, uzgoja ribe, maslinarstva i samo djelomice od turizma, autorice predlažu da se očuva autohtonost destinacije i iskoriste postojeći resursi. Dakle, u Kalima treba nuditi mogućnost big-game fishinga ili sličnog oblika ponude u kojem bi se turistima nudio ak-

Nastavak na stranici 59.

Brodovi obitelji Kolega

Davne 1953. obitelj Leopolda Kolege iz Kali počela se baviti kružnim putovanjem za turiste. Imali su braceru i bavili se prijevoznim uslugama za domaće stanovništvo. No, u suradnji s agencijom Putnik osposobili su brod za švicarske turiste koji su boravili u Zadru te ih vodili na putovanje do Boke kotorske.

Zatim su preuredili brod, dodali 6-8 ležaja, uredili kabine s krevetima, toaletom i kuhinjom te angažirali četiri člana posade. Brod je dobio ime Kolega.

Pružali su uslugu kružnog putovanja u trajanju od 7 do 14 dana od Zadra do Boke. Na brodu se pripremala hrana, a redovito se bacalo mreže i lovilo svježu riba. Turisti su mogli aktivno sudjelovati u tome.

Obitelj Kolega organizirala je i jednodnevne izlete na Kornate i Dugi otok. Ako je obitelj Kolega iz Kali mogla razvijati takvu vrst turizma još sredinom prošloga stoljeća, zašto se nešto slično ne bi moglo organizirati i danas.

Turisti na brodu „Kolega“

PRIJEDLOG PREDDIPLOMSKOG STUDIJA *LANGUAGE AND COMMUNICATION IN A MULTILINGUAL SOCIETY*/JEZIK I KOMUNIKACIJA U VIŠEJEZIČNOME DRUŠTVU

Jedini studij primijenjene lingvistike u Hrvatskoj koji se u cijelosti izvodi na engleskome jeziku

Na Odjelu za lingvističku Sveučilišta u Zadru trenutačno se nude dva sveučilišna studijska programa: jednopredmetni diplomski studij lingvistike (četiri semestra, 120 ECTS bodova) te dvopredmetni diplomski studij lingvistike (četiri semestra, 60 ECTS bodova). Kako bi se upotpunila ponuda studijskih programa na Odjelu za lingvističku, na Odjelu je pripremljen novi dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij *Jezič i komunikacija u višejezičnom društvu* (*Language and Communication in a Multilingual Society*) koji je trenutačno u postupku ishodovanja dopunsice. Riječ je o jedinom studiju primijenjene lingvistike u Hrvatskoj koji se u cijelosti izvodi na engleskome jeziku. Studij je interdisciplinarn, praktičan i usmjeren na poslovni sektor.

Tijekom tog studija studenti će steći znanja u području poučavanja i analize jezika i komunikacije u suvremenim višejezičnim kontekstima, a posebna će pozornost biti posvećena primjeni stečenog znanja u poslovnom (digitalnom) okruženju i višedisciplinarnim kontekstima.

Time će se otvoriti nove mogućnosti za zapošljavanje studenata u interdisciplinarnim područjima, kao što su jezične tehnologije, profesionalna komunikacija u međunarodnom okruženju, poučavanje jezika itd. Osim što se cijeli studij održava na engleskome jeziku, studenti su obvezni tijekom studija učiti još jedan strani jezik, od čega minimalno jednu godinu jedan neindoeuropski jezik. Predloženim programom tako se nastoji obogatiti ponuda „tradicionalnih“ filoloških studija koji su usmjereni na usavršavanje samo jednoga jezika.

Višejezična društva u današnje vrijeme i u europskom kontekstu postaju normom. Većina radnih

POPIS PREDLOŽENIH MODULA I KOLEGIJA

M0: Uvodni modul

Razumijevanje jezika/*Understanding language* (2P+2V, 5 ECTS)

Razumijevanje komunikacije/*Understanding communication* (1P+1S, 3 ECTS)

Jezič širom svijeta/*Languages Across the World* (1P+1S, 3 ECTS)

M1: Višejezičnost u prostoru i vremenu/*Multilingualism Across Time and Space*

Jezič/ci i društvo/*Language(s) and Society* (2P+1V, 4 ECTS)

Višejezičnost u institucionalnim kontekstima/*Managing Multilingualism in Institutional Contexts* (1P+1S, 3 ECTS)

Jezič i globalizacija/*Language and globalization* (1P+1S, 3 ECTS)

M2: Učenje i poučavanje jezika/*Language Learning and Teaching*

Učenje drugog i trećeg jezika/*Second and Third Language Learning* (2P+1S, 4 ECTS)

Razvoj individualne dvo- i višejezičnosti/*Developing Individual Bi- and Multilingualism* (1P+1S, 3 ECTS)

Suvremene metode poučavanja jezika/*Current Language Teaching Methods* (1P+1S, 3 ECTS)

M3: Međukulturna komunikacija u profesionalnim kontekstima/*Intercultural Communication in Professional Contexts*

Međukulturna pragmatika/*Intercultural Pragmatics* (2P+1S, 4 ECTS)

Profesionalna komunikacija u međukulturnim kontekstima/*Professional Communication in Intercultural Contexts* (1P+1V, 3 ECTS)

Leksikografija i Terminografija/*Approaching Lexicography and Terminography* (1P+1S, 3 ECTS)

M4: Jezične tehnologije, jezični izvori i alati

Digitalna dimenzija teksta/*The Digital Dimension of Texts* (2P+2V, 4 ECTS)

Alati za jezičnu analizu/*Tools for Language Analysis* (1P+1V, 3 ECTS)

Obrada prirodnog jezika/*Natural Language Processing* (1P+1V, 3 ECTS)

MSM: Vještine i metode za studij jezika/*Skills and methods for language studies (horizontalni modul)*

Prezentiranje i argumentacija/*Presentation and Argumentation Skills* (1P+1V, 2 ECTS)

Pismeno izražavanje na engleskom/*English Writing skills* (1P+1V, 3 ECTS)

Pismeno izražavanje na hrvatskom/*Croatian Writing skills* (1P+1V, 3 ECTS)

Kvantitativna istraživanja u lingvistici/*Doing Quantitative Research in Linguistics* (1P+1V, 3 ECTS)

Kvalitativna istraživanja u lingvistici/*Doing Qualitative Research in Linguistics* (1P+1V, 3 ECTS)

Strani jezik iz ponude Centra za strane jezike Sveučilišta u Zadru/*Foreign Language Course* (min. 4 semestra, po 2 ECTS semestralno)

MF: Završni modul

Izborni kolegiji iz ponude Odjela i Sveučilišta (7 ECTS),

Istraživački (praktični) rad (4 ECTS) ili

Završni rad (6 ECTS)

mjesta danas zahtijeva poznavanje najmanje jednog stranog jezika zbog komunikacije s poslodavcem, kolegom, klijentom itd. Ovim studijem nastoji se osposobiti studente da postanu profesionalni dionici u višejezičnom društvu koji imaju sposobnost suočiti se sa specifičnim izazovima takvog društva.

Završetkom studija studenti stječu naziv sveučilišnog/e prvostupnika/ce lingvistike. Mogućnosti za zapošljavanje osoba koje završe preddiplomski i diplomski studij na Odjelu za lingvističku nalaze se, među ostalim, u sljedećim područjima:

- jezična istraživanja: sveučilišta, istraživački centri (nakon završetka diplomskog i eventualno poslijediplomskog studija)
- poučavanje jezika: privatne

i državne osnovne i srednje škole i instituti

- dokumentacija i očuvanje jezika: jezični centri, sveučilišta, udruge manjinskih naroda

- izdavaštvo: izdavačke kuće i stručni časopisi

- informacijske tehnologije: tvrtke u području ICT-a koje se bave razvojem jezičnih tehnologija, baza podataka ili leksikona, prepoznavanjem teksta i govora itd.

- jezična politika: državne i europske institucije koje se bave planiranjem jezika i razvojem obrazovnih programa u području višejezičnosti/višekulturalnosti
- Studij je organiziran po načelu modula, što je još jedan inovativan koncept koji se ne može naći niti u jednom studijskom programu u Hrvatskoj. Studen-

ti prve godine obvezni su slušati Uvodni modul (M0) u prvom semestru, dok se svi ostali moduli koji su orijentirani na različite teme (M1-M4) nude u sljedeća četiri semestra po kružnom principu. Studenti različitih generacija mogu se naći na istome modulu, no na kraju studija svi će studenti odslušati sve module, ali različitim redoslijedom. Za šesti semestar predviđen je modul F, koji uključuje izbor između pisanja završnog rada, izbornih kolegija i/ili studentske prakse. Osim kolegija unutar pojedinih modula, studenti u svakom semestru slušaju i jedan dodatni kolegij u sklopu horizontalnog modula MSM koji su usmjereni na komunikacijske vještine na hrvatskom i engleskom, istraživačke metode te dodatni strani jezik.

LINGVISTI ZADARSKOG SVEUČILIŠTA

Doc. dr. sc. Lucija ŠIMIČIĆ, pročelnica Odjela za lingvistiku

Doc. dr. sc. Lucija Šimičić, pročelnica Odjela za lingvistiku, rođena je u Zagrebu gdje je studirala i doktorirala te

dvanaest godina radila na Institutu za antropologiju, na Odjelu za lingvističku antropologiju. Bavi se sociolingvističkim i lingvističko-antropološkim istraživanjima, a tema njezina doktorata su jezična varijabilnost i promjene u viškim govorima.

„I dalje me u prvome redu zanimaju jezični status, jezični stavovi i identifikacijski procesi govornika nestandardnih i neslužbenih jezika, dakle dijalektalnih govornika i govornika manjinskih jezika“, ističe pročelnica Odjela za lingvistiku.

O planu uvođenja novog studija lingvistike od sljedeće akademske godine kaže: „Još smo u priprema za traženje dopusnice za izvođenje studija. Nadamo se da ćemo je dobiti na vrijeme i uspjeti početi sa studijem sljedeće godine, kako smo planirali. Istodobno smo pokrenuli i kampanju jer srednjoškolci uskoro počinju s prijavama za maturu. Studij će zaista biti specifičan po mnogim stvarima. Osim što je jedini studij na en-

gleskom jeziku na Sveučilištu u Zadru, i sadržajno će biti poseban jer je usmjeren na primijenjene aspekte lingvistike. To nam je važno jer su danas, više nego ikad, studenti pod pritiskom da se više povežu s tržištem rada i steknu znanja i vještine koje će ih usmjeriti na tržište. Studij je poseban i po strukturi. Naime, podijeljen je u više modula koje će svi studenti morati odlušati, ali ne nužno istim redoslijedom“, pojašnjava doc. dr. sc. Lucija Šimičić. „Studenti će“, kaže, „na budućem studiju steći komunikacijsku kompetenciju na engleskom, ali i drugim jezicima, jer su dužni sve četiri godine slušati jedan strani jezik, od čega barem dva semestra jedan neindoeuropski strani jezik u Centru za strane jezike.“

Izv. prof. dr. sc. Marijana Kresić, zamjenica pročelnice Odjela za lingvistiku

Izv. prof. dr. sc. Marijana Kresić, zamjenica pročelnice Odjela za lingvistiku, rođena je u Njemačkoj, a studij njemačkog i engleskog

jezika završila je u Hannoveru. Radila je devet godina na Sveučilištu Leibniz u Hannoveru, na Odjelu za germanistiku i primijenjenu

lingvistiku. U Njemačkoj je i doktorirala, a od 2009. radi na Sveučilištu u Zadru.

Tema koja je najviše zanima i kojom se bavi je odnos između jezika i identiteta.

„Kolegica Šimičić i ja lani smo radile na jednom projektu u Hannoveru, istraživale smo hrvatski kao manjinski jezik u Njemačkoj među hrvatskim iseljenicima prve i druge generacije. Bilo je zanimljivo analizirati miješanje jezika koje je specifično za njihov govor, kao i prebacivanje s jednog jezika na drugi koje je posljedica, između ostaloga, i njihova dvojezičnog identiteta“, kaže dr. Marijana Kresić te napominje: „Zanima nas kako jezici koje govornici govore utječu jedan na drugi, kako se isprepleću.“

Za novi, budući studij lingvistike Jezik i komunikacija u višejezičnome društvu, koji će se održavati isključivo na engleskom jeziku, kaže: „Cilj je osposobiti studente za rad u profesionalnim kontekstima koji su specifični za višejezično društvo, poslovima poput PR-a, novinarstva, podučavanja jezika, ali i za rad u tvrtkama koje su usmjerene na rad s jezičnim tehnologijama, računalnim alatima koji obrađuju jezik i jezične podatke. Takav studij do sada nije postojao u Hrvatskoj, ali ga ima na nekim sveučilištima u svijetu i pokazao se uspješnim. Nadamo se da ćemo privući kako hrvatske, tako i strane studente. Promidž-

benu kampanju proširit ćemo i na hrvatske iseljenike i njihove zajednice u svijetu jer vjerujemo da će se mnogo mladih ljudi koji su rođeni izvan RH zainteresirati za taj studij“, zaključuje prof. dr. sc. Marijana Kresić.

Dr. sc. Mia Batinić Angster

Rođena je u Splitu 1984. gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Studirala je u Zagrebu.

Dva je puta boravila na studijskoj razmjeni u Italiji, u Udinama i za vrijeme doktorskog studija u Padovi. Tamo je napisala veći dio doktorskog rada, koji je obranila u lipnju 2017. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, i to na temu „Supostavna analiza rečenične anfore u hrvatskom i talijanskom jeziku“.

„Analizirala sam povratne izraze, kao što su sebe, svoj i vlastit, u hrvatskom i talijanskom jeziku te sam došla do zaključaka o zakonitostima koje upravljaju distribucijom takvih riječi u rečenici“, objašnjava Mia Batinić koja se poglavito bavi morfološkom i sintaktičkom strukturom različitih jezika.

Doc. dr. sc. Marco Angster

Marco Angster rođen je 1981. kod Torina. Studirao je u Torinu, a doktorirao je u Paviji pokraj Milana na temi iz

područja morfologije i jezične tipologije. Točnije, usporedio je složenice, kao što su hrvatske riječi samoobrana, samoprocjena, u 30 jezika koji se govore u Europi.

Prije pola godine prešao je sa Sveučilišta u Torinu na Odjel za lingvistiku Sveučilišta u Zadru.

Bavi se jezikom manjina, konkretno jezikom valserške, njemačke zajednice u sjevernoj Italiji te digitalnom obradom jezične dokumentacije, alatima za dokumentaciju jezika, stvaranjem baza jezičnih podataka itd. Na Odjelu za lingvistiku trenutno ima status docenta. (ir)

ODJEL ZA LINGVISTIKU

PROJEKTI ODJELA **Kontinuirano** **provođenje hrvatskih i međunarodnih** **znanstveno-istraživačkih projekata**

Od osnutka 2008. godine na Odjelu za lingvistikku kontinuirano se provode hrvatski i međunarodni znanstveno-istraživački projekti, nekada i više njih istodobno. Tako je od 2010. do 2013. godine izv. prof. dr. sc. Marijana Kresić bila voditeljicom projekta „Transfer kao strategija u učenju stranih jezika“ koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost u sklopu poziva za uspostavne potpore.

Morfosintaksa južnoslavenskih jezika

Od 2014. godine Odjel za lingvistikku jedan je od partnera na projektu „Coordinated research in the experimental morphosyntax of South Slavic languages“ („Koordinirano istraživanje o eksperimentalnoj morfosintaksi južnoslavenskih jezika“), a u njegovoj provedbi sudjeluju izv. prof. dr. sc. Marijana Kresić i dr. sc. Mia Batinić Angster, kao i kolega s Odjela za anglistiku Frane Malenica, mag. philol. angl.

Projekt se istodobno provodi u više istraživačkih centara u gradovima na području bivše Jugoslavije, a matična se institucija projekta nalazi u Londonu – University College London (UCL). Odjel za lingvistikku u Zadru jedan je istraživački centar, a ostali su u Zagrebu, Novoj Gorici u Sloveniji, Sarajevu u Bosni i Hercegovini te Novom Sadu i Nišu u Srbiji. Na svim se lokacijama provode psiholingvistički eksperimenti koji su dizajnirani na isti način, i to s izvornim govornicima istraživanih jezika. Cilj je tih istraživanja otkriti obilježja gramatičkih kategorija roda i broja putem načina na koje ih ispitanici rabe u rečenici.

Eksperimenti su dizajnirani tako da se od ispitanika traži da sami proizvedu određene rečenice ili procijene zvuče li njima neke rečenice dobro ili ih možda nikada ne bi izgovorili. Primjerice, u jednom eksperimentu ispitanik bi na računalo vidio rečenicu poput „Provod je potrajao do jutra“, a nakon toga bi na ekranu ugledao „Diskusije i druženja“ te bi trebao to naglas pročitati i pritom dovršiti rečenicu prema onoj rečenici koju su prethodno ugledali na ekranu, a koja je služila kao model. Odgovori su se razlikovali u odabiru nastavka na glagolu: „Diskusije i druženja su potrajali/potrajala/potrajale do jutra.“ Zanima nas upravo ta varijacija u odabiru nastavka na glagolu kada je subjekt rečenice tvoren od dviju imenica različitih rodova – ženskoga i srednjega u ovom primjeru, zatim muškoga i ženskoga te muškoga i srednjega. Osim toga, zanima nas koliko sam poredak imenica različitoga roda u subjektu utječe na odabir glagolskoga nastavka, odnosno hoće li se razlikovati odabir nastavka glagola kod istoga ispitanika ovisno o tome je li u subjektu, primjerice, najprije imenica ženskoga roda, kao u gore navedenoj rečenici („diskusije i druženja“), ili srednjega („druženja i diskusije“).

To su pitanja kojima se dosadašnja istraživanja nisu baš bavila i o kojima se u dosadašnjoj jezikoslovnoj literaturi nalaze poglavito jezični savjeti o tome koji bi se nastavak u kojem slučaju trebao koristiti, no za razumijevanje jezika ključna je upravo naša nesvjesna produkcija i procjena takvih rečenica.

Velik broj zadarskih studenata došao je na naš Odjel kako bi se podvrgnuo tom istraživanju, pri čemu su se i zabavili zbog načina na koji je dizajniran eksperiment. Neki

su studenti našega studija pomogli u provođenju istraživanja kodirajući i analizirajući odgovore ispitanika te tako stekli vrlo korisno iskustvo u radu na međunarodnom znanstveno-istraživačkom projektu.

O rezultatima istraživanja suradnici na projektu raspravljaju i donose zaključke na zajedničkim susretima, znanstvenim skupovima i radionicama na kojima se sastaju, kao i u publikacijama koje zajedno objavljuju. Marijana Kresić s partnerima s drugih europskih sveučilišta u jesen 2017. godine prijavila je međunarodni projekt „Cost action: European Network on Understanding Multilingualism in Education, Business and Healthcare“ pod voditeljstvom dr. sc. Gessice DeAngelis s Trinity College Dublin, Irska.

Jezične manjine i ugroženi jezici

Projekt „ArchiWals: A digital archive to preserve the cultural and linguistic heritage of the Walser communities in Italy“, na kojemu surađuje doc. dr. sc. Marco Angster s Odjela, provodi se na Sveučilištu u Torinu. Projekt se bavi njemačkim jezičnim manjinama „walser“ koje se nalaze na području sjeverne Italije. Cilj je projekta dokumentacija jezika govornika kojih je sve manje i kojemu kao takvom prijati izumiranje. Osnova su dokumentacije postojeći pisani izvori na tom jeziku koji se prikupljaju, digitaliziraju i organiziraju u informatiziranoj bazi podataka. Izgradnjom takve baze podataka omogućit će se provođenje sofisticiranih lingvističkih istraživanja. Osim toga, zajednica govornika walsera dobit će instrument koji će moći koristiti za podučavanje jezika i izradu novih tekstova.

Od 2015. do 2017. na Odjelu za lingvistikku provedena su dva projekta posvećena proučavanju malih i ugroženih jezika u jadranskoj regiji.

Znanstveni projekt „Promicanje višejezičnosti u Zadru: etnojezični vitalitet Arbanasa (ProViZA)“ sufinancirala je Europska unija putem Europskog socijalnog fonda. Na projektu je bila zaposlena poslijedoktorandica dr. sc. Klara Bilić Meštrić. Ona je ujedno bila i vodi-

teljica projekta te je radila pod mentorstvom doc. dr. sc. Lucije Šimičić. U sklopu projekta provedeno je opsežno etnografsko istraživanje sociolingvističke situacije u današnjoj arbanaskoj zajednici. Provedeni intervjui, radionice, sudjelovanja na okruglom stolu i pohađanje tečaja arbanaskog omogućili su nam uvid u stavove i osjećaje koje Arbanasi različite dobi i različite razine poznavanja arbanaskoga gaje prema svom tradicionalnom jeziku. Budući da je UNESCO već davno arbanaski svrstao u kategoriju ozbiljno ugroženih jezika, a i odonda je broj govornika u stalnome padu, osnovnom se zadaćom lingvista u takvim situacijama smatra pristupanje jezičnoj dokumentaciji, a zatim i revitalizaciji. Ipak, uzimajući u obzir pravo samih govornika i zajednice na vlastiti jezik, nužnim smo smatrale opisati postojeće sociolingvističko stanje kako bismo bolje razumjele želje i mišljenja Arbanasa o potrebi daljnje jezičnog planiranja. Osim kraće završne publikacije na projektu, napisana je i knjiga koja će uskoro biti objavljena. U sklopu projekta napisana su i dva znanstvena rada („It's a dialect, it has never been the original": Ideology in the treatment of non-standardized and standardless languages in Croatian educational contexts i Language orientations and the sustainability of Arbanasi language in Croatia - a case of linguistic injustice), od kojih je jedan objavljen u uredničkom tematskom broju časopisa De Gruyter Open Linguistics (ur. L. Šimičić & K. Bilić Meštrić), a o Arbanasima smo govorile i na većem broju izlaganja u sklopu međunarodnih usavršavanja i konferencija u Europi (Rijeci, Bernu, Poznanu, Londonu, Varšavi i Barceloni) i izvan Europe (na ljetnoj školi CoLang na Sveučilištu u Fairbanksu na Aljasci te na Sveučilištu u Mandalayu u Mjanmaru). Osim navedenih putovanja, voditeljica projekta usavršavala se u vođenju europskih znanstvenih projekata u Bruxellesu.

Projekt je završio održavanjem međunarodnog skupa Perspectives on Language Sustainability: Discourses, Policies and Practices posvećenom proučavanju ugrože-

4. ZADARSKI LINGVISTIČKI FORUM, lipanj 2017.

Pod nazivom Istraživačke metode u primijenjenoj lingvistici, ova je međunarodna znanstvena radionica i konferencija za doktorande privukla više od 40 sudionika sa svih sveučilišta u Hrvatskoj te nekoliko inozemnih sveučilišta, u svojstvu izlagača ili slušača. Više od 20 doktoranada dobilo je priliku izložiti istraživanja kojima se bave u svojim disertacijama, dobiti korisne povratne informacije i komentare od stručnjaka u svojim područjima, upoznati kolege s drugih sveučilišta s kojima dijele interese i steći nove kontakte. Osim njih, studenti diplomskih studija mogli su se prijaviti s izlaganjem u obliku poster.

nih i malih jezika te uloži pojedina i društva u njihovu očuvanju. Na konferenciji su sudjelovali stručnjaci iz Tajlanda, Etiopije, Južne Afrike, Turske, Kanade, Sjedinjenih Američkih Država, Brazila, Španjolske (Baskije), Ujedinjenog Kraljevstva (Engleske, Škotske i Walesa), Francuske (Bretanje), Austrije, Italije, Srbije, Mađarske i Hrvatske s izlaganjima na teme održivosti jezika u obrazovanju i drugim javnim i institucionalnim prostorima, stavovima prema malim i ugroženim jezicima, zamjenom i dokumentiranjem jezika u manjinskim kontekstima i, na kraju, ideologijama i diskursima u/o ugroženim jezicima. Skupom se tako još jedanput upozorilo na povezanost mnogih čimbenika koji utječu na vitalitet i održivost jezične raznolikosti, kao i na nejednakosti koje postoje u društvu, a koje su usko povezane s jezikom. Naglasak je bio na analizi mogućih, ali i vrlo izglednih dalekosežnih negativnih posljedica na ljudski, a time i jezični kapital koji imaju globalne silnice, političke i ekonomske. Osim toga, predavači su upozorili kako se očuvanjem vlastitog jezika može nositi s izazovima suvremenog društva. Budući da je održan u rujnu, održanim je skupom tako i na našem Sveučilištu obilježen Europski dan jezika koji Vijeće Europe slavi 26. rujna svake godine različitim događajima vezanima uz promidžbu višejezičnosti, podizanje vidljivosti inače manje zastupljenih jezika, učenje jezika i osvještavanje potrebe očuvanja jezične i kulturne raznolikosti u Europi i svijetu.

Prikupljeni će podaci, kao i re-

zultati ostvareni tijekom projekta, pomoći u daljnjim istraživanjima koja se bave temom ugroženih jezika i jezične revitalizacije, posebice u višejezičnim sredinama. Završna publikacija projekta, kao i knjiga Arbański na raskrižju: vitalitet i održivost manjinskih jezika, napisana je na hrvatskom jeziku te će svoju primjenu pronaći ne samo u znanstvenoj zajednici, nego i među samim pripadnicima arbaške zajednice, ali i drugih, sličnih jezično-ugroženih zajednica kojima je potreban dodatni poticaj za čuvanje i brigu o jeziku.

Moliškohrvatska, zaratinska i arbaška zajednica

Znanstveno-istraživački projekt „Čimbenici održivosti jezičnih manjina na Jadranu: poredbena analiza sociolingvističkog profila moliškohrvatske, zaratinske i arbaške zajednice“ financirala je Zaklada Adris programom „Znanje i otkri-

ća“. U rad na projektu kao suradnici bili su uključeni doc. dr. sc. Ivana Škevin s Odjela za talijanistiku i izv. prof. dr. sc. Nikola Vuletić iz Centra za jadranska onomastička istraživanja. U sklopu projekta istražili smo sličnosti i razlike u sociolingvističkom profilu triju manjinskih i jezično ugroženih zajednica – arbaške i zaratinske jezične manjine u Zadru, kao i hrvatske jezične manjine u talijanskoj pokrajini Molise – s ciljem procjene njihove etnojezične održivosti. Istraživanje je bilo motivirano idejom da isti čimbenici koji mogu dovesti do potiranja etnojezičnog vitaliteta također mogu, uz primjenu odgovarajućih revalorizirajućih mjera, pridonijeti usporavanju negativnih trendova koji dovode do osiromašenja jezičnog i kulturnog krajolika. Osim poredbene analize tih triju jezičnih zajednica, cilj projekta bio je i ispitati prikladnost dosad korištene metodologije u istraživanjima etnojezičnoga vitaliteta malih i ugroženih zajednica. Arbaški i moliško-hrvatski su, prema podacima s početka ovoga stoljeća, klasificirani kao ozbiljno ugroženi, dok se zaratinski izrijekom ne spominje, već je venetski (općenito) klasificiran kao „ranjiv“. Nedostatak odgovarajuće zakonske zaštite u sva tri slučaja umanjuje i mogućnost korištenja jezika u različitim institucionalnim kontekstima te njihovo posljedično ograničavanje na privatne domene. Iako je takvo stanje karakteristično za sve tri istraživane zajednice, terensko istraživanje i analiza prikupljenih kvalitativnih podataka omogućili su nam uvid u razlike zbog kojih je jezični vitalitet različit u tri slučaja. Čini se da su pritom presudni sociopsihološki faktori, posebno stavovi prema vlastitome jeziku, kao i percepcija vlastitoga govora kao jezika ili dijalekta, odnosno lokalnoga govora. Govornici moliškohrvatskoga vlastiti govor smatraju zasebnim jezikom, a njegovo pozitivno vrednovanje potaknuto je upravo sviješću

i ponosom zbog specifičnosti svoga jezika i različitosti u odnosu na okolne moliške dijalekte. Također su svi u zajednici svjesni da je njihovo poznavanje standardnog varijeteta talijanskog jezika uvjetovano, među ostalim, i njihovom dvojezičnošću koja ne podrazumijeva jezične interferencije karakteristične za ostale dijalektalne govornike iz okolice. Za razliku od moliških Hrvata koji se u potpunosti identificiraju kao Talijani i kojima stoga jezik (ali i druge kulturne prakse) služe kao temeljno razlikovno obilježje, pitanje nacionalne i etničke opredijeljenosti bilo je problematičnije u Zadru. Usto, arbaški je bio višestruko stigmatiziran. Isto tako, iako je zaratinski kao gradski govor uživao određeni prestiž na mikro-lokalnoj razini, nakon Drugog svjetskog rata potpuno ga je izgubio, a tome je dodatno pridonijelo sve raširenije identificiranje s talijanskim jezikom kao percipiranim krovnim standardom.

Procjena (etno)jezičnog vitaliteta arbaške, moliškohrvatske i zaratinske jezične manjine, kao i potencijala održivosti tih zajednica ključna je za svako daljnje upravljanje jezikom u njima na mikro i makro razini. Upravo je razumijevanje složenih procesa koji su pridonijeli ugroženosti tih zajednica ujedno i preduvjet uspješno organiziranog jezičnog upravljanja, uključujući i moguće buduće revitalizacijske inicijative. Istraživanje vitaliteta tih triju zajednica, osim toga, i strateški je važno jer se izravno oslanja na krovne ciljeve Europske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima koja naglašava važnost očuvanja takvih jezika s obzirom na to da ono pridonosi očuvanju i razvoju europskog kulturnog bogatstva i tradicija. Projekt je zaključen organizacijom 3. Zadarskog lingvističkog foruma.

Oba su projekta tako bila posvećena proučavanju jezičnog vitaliteta i održivosti jezičnih zajednica, i to naročito onih koje nisu službeno priznate te uživaju tek simbolične mehanizme zaštite. U sva tri slučaja riječ je o jezicima koji se koriste prije svega kao govorni varijeteti te, osim moliško-hrvatskoga, nisu adekvatno opisani ni dokumentirani. Planiran je i nastavak istraživanja i nekih novih vidova višejezičnosti u Zadru i zadarskoj regiji, a jedan projekt na tu temu sinkronijske i dijakronijske višejezičnosti u europskim urbanim kontekstima već je prijavljen na natječaj HERA (Humanities in the European Research Area): Public Spaces: Culture and Integration in Europe.

Doc. dr. sc. Lucija ŠIMIČIĆ,
pročelnica Odjela za lingvistiku

5. ZADARSKI LINGVISTIČKI FORUM, 21.-14. ožujka 2018.

U sklopu 5. izdanja ZLF-a pod nazivom Language Documentation and the Treatment of Spoken Language bit će održana trodnevna proljetna škola jezične dokumentacije posvećena primjeni jezičnih tehnologija i digitalnih alata za dokumentaciju i obradu jezika. Dr. sc. Vincenzo Galatà (ISTC-CNR, Padua & MARCS, Western Sydney University) tako će održati seriju predavanja na temu Best practices in language documentation: designing, building and managing your corpus of spoken data; dr. sc. Eugenio Gorla (Sveučilište u Bologni, Italija) predavat će na temu The use of ELAN in language documentation: transcribing and annotating spoken corpora, a doc. dr. sc. Zvezdana Vrzic (Sveučilište u Rijeci) govorit će o primjeni FLExa u procesu jezične dokumentacije. Školi će prethoditi održavanje jednodnevnog međunarodnog skupa na kojemu će doktorandi, ali i ostali zainteresirani znanstvenici, moći izložiti vlastita istraživanja govora. Prijave su otvorene do kraja siječnja.

PROF. DR. SC. ZVJEZDAN PENEZIĆ, PROČELNIK ODJELA ZA PSIHOLOGIJU

Psihologija bi uskoro mogla biti puni petogodišnji studij

Prof. dr. sc. Zvezdan Penezić, pročelnik Odjela za psihologiju, najavljuje integrirani petogodišnji studij psihologije, umjesto sadašnjeg sustava 3+2, zato što, kako napominje, gotovo svi koji upišu psihologiju, nakon završene tri godine studija nastave studirati još dvije. Cijela ideja je, naravno, još u inicijalnoj fazi.

„Na Odjelu trenutačno radimo na izmjeni plana i programa studija. Napravili smo inicijalni koncept, a bude li sve uspješno i usklađeno na razini drugih studija, prešli bismo na sustav 5+0, za razliku od sadašnjeg sustava 3+2“, kaže profesor Penezić te objašnjava kako je argumentacija za petogodišnji studij činjenica da gotovo 99 posto studenata, kad završi tri godine, nastavlja dalje. Međutim, teško da će novi program studija psihologije zaživjeti sljedeće akademske godine.

„Dobrim dijelom to ovisi i o drugim studijima psihologije jer bi svi trebali prijeći na petogodišnji studij tako da ne istupimo sami. Sve je to usklađeno s EuroPsy diplomom koja je novi kriterij u okvirima psihologije“, dodaje dr. sc. Zvezdan Penezić.

Tako bi, zahvaljujući punom petogodišnjem studiju, svi završeni psiholozi u Europi imali potpuno izjednačenu diplomu

Na Odjelu trenutačno radimo na izmjeni plana i programa studija. Napravili smo inicijalni koncept, a bude li sve uspješno i usklađeno na razini drugih studija psihologije u RH, prešli bismo na sustav 5+0, za razliku od bolonjskog sustava 3+2

iza koje bi stajale slične kompetencije. Kako sada neki naši završeni psiholozi imaju problema s priznavanjem njihove diplome, predloženi koncept i tome bi stao na kraj. „Netko tko ode u inozemstvo, ponekad ima problema s priznavanjem svoje diplome. Vani stavljaju naglasak na dio prakse koji mi za sada nemamo toliko razrađen. Kod nas je praksa dijelom planirana nakon završetka studija. Sam broj ECTS bodova nije toliko problem, ali oni koji su diplomirali prije Bolonje moraju pretvoriti diplome u bolonjski sustav“, objašnjava dr. Penezić.

Hrvatsko društvo psihologa podržalo bi takvu diplomu i stajalo iza toga. Diplome bi bile izdane u skladu sa svim smjernicama Europskog kvalifikacijskog standarda za psihologe - EuroPsy.

Riječ je o kompletnoj reviziji studijskog programa psihologije. Popravili bi se neki nedostaci i ispravile uočene teškoće tijekom odvijanja programa u sustavu 3+2, a u obzir su uzete dobivene povratne informacije od poslodavaca, informacije i iskustava završenih ali i aktualnih studenata itd.

„Sve bismo to pokušali uskladiti“, kaže dr. sc. Zvezdan Penezić.

Kad zaživi novi program, novi i stari studij će se, naravno, odvijati paralelno pet godina jer oni koji su upisali po jednom studijskom programu, moraju ga po njemu i završiti. Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru napravio je inicijalni dio, a sada se očekuje odgovor drugih odsjeka psihologije na ostalim sveučilištima koji su u različitim, ali uglavnom u početnim, etapama izmjena i izrada novog programa. (sb)

Studij psihologije iznimno je popularan

Studij psihologije na Sveučilištu u Zadru, prema svim kriterijima, iznimno je popularan. Svake godine pristigne oko tisuću prijava za studij, a Odjel za psihologiju prima 35 studenata. „Velik je nesrazmjer između broja prijavljenih i broja primljenih. Primamo manji broj studenata jer ne treba zasićivati tržište“, kaže dr. sc. Zvezdan Penezić.

Biografija

Zvezdan Penezić rođen je 1973. u Bajmoku pokraj Subotice. Prvih pet razreda osnovne škole završio je u Splitu, a ostatak školovanja i studij u Zadru.

Doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2004. na temu „Zadovoljstvo životom u adolescentskoj i odrasloj dobi - provjera teorije višestrukih diskrepancija“. „Sve su životne skupine podjednako zadovoljne životom, no vlada predrasuda i očekivanje da postoje razlike između životnih skupina kad je riječ o zadovoljstvu. Ispitanike sam kategorizirao prema dobi - adolescenti, srednja životna dob i stariji. U načelu, dobiveni su konzistentni rezultati. Međutim, vrijeme se mijenja pa bi istraživanje ipak trebalo malo osvježiti“, kaže dr. Penezić.

Od 1996. radi na Filozofskom fakultetu u Zadru, Odjelu za psihologiju, poslije Odjela. Sudjelovao je u brojnim znanstveno-istraživačkim projektima.

Zadar domaćin Europske konferencije iz psihologije ličnosti

Europska konferencija iz psihologije ličnosti bit će održana sredinom srpnja sljedeće godine u Zadru.

„To je za cijelo Sveučilište veliki događaj. Za konferenciju je prijavljeno više od 400 psihologa iz cijeloga svijeta, od Amerike do Europe, među kojima 20 iz Hrvatske“, otkriva dr. sc. Zvezdan Penezić.

Zahvaljujući integriranom petogodišnjem studiju, svi završeni psiholozi u Europi imali bi izjednačenu diplomu iza koje bi stajale slične kompetencije

IZV. PROF. DR. SC. **VERA ĆUBELA ADORIĆ**, IZV. PROF., ODJEL ZA PSIHOLOGIJU, PREDsjednica PROGRAMSKOG ODBORA 25. GODIŠNJE KONFERENCIJE HRVATSKIH PSIHOLOGA (GKHP)

Promicanje i zaštita ljudskih prava i društvene nepravednosti

Ljudska prava i pravednost dio su normativnog okvira našeg profesionalnog djelovanja i, zapravo, već desetljećima u fokusu naših znanstvenih i stručnih analiza.

Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru bio je jedan od suorganizatora 25. godišnje konferencije hrvatskih psihologa (GKHP), koja je održana od 8. do 11. studenoga 2017. u Zadru, predsjednica Programskog odbora bila je izv. prof. dr. sc. Vera Ćubela Adorić s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru, a Organizacijskim odborom predsjedavao je dr. sc. Dario Vučenović, predsjednik Društva psihologa Zadar.

U radu 25. GKHP-a aktivno je sudjelovalo 370 psihologa iz Hrvatske i inozemstva, uključujući 11 djelatnika Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru. Nastavnici Odjela za psihologiju bili su uključeni i u rad dvaju odbora - Programskog i Organizacijskog. Studenti Odjela za psihologiju također su pomogli u organizaciji konferencije i sudjelovali u programu.

Skup je počeo 8. studenoga 2017. u kongresnoj dvorani hotela Falkensteiner. Uz predstavnike organizatora, pozdravnu riječ tom su prigodom uputili i prof. dr. sc. Ivanka Stričević, prorektorica Sveučilišta u Zadru, te prof. dr. sc. Zvezdan Penezić, pročelnik Odjela za psihologiju. Glavnu temu 25. GKHP-a „Psihologija u promicanju i zaštiti ljudskih prava i društvene pravednosti“ predstavili su izv. prof. dr. sc. Vera Ćubela Adorić, predsjednica Programskog odbora, prof. dr. sc. Mirjana Krizmanić, počasnica predsjednica konferencije, te dr. sc. Furio Radin, potpredsjednik Hrvatskog sabora i član Odbora za ljudska prava i prava na-

Psiholozi Odjela na Kongresu psihologa

Više je kolegica i kolega s našeg odjela aktivno sudjelovalo u radu 25. GKHP-a. Prije svega, istaknula bih izlaganje o rezultatima istraživanja konflikta obitelj-rad (Ana Šimunić, Ljiljana Gregov i Irena Pavela Banai), zatim istraživanja moralnog rasuđivanja i zrelosti religioznosti (Maja Kelam, Matilda Nikolić i Andrea Tokić) te okrugli stol o pravima prijevremeno rođene djece (Marina Vidaković). Bilo je i drugih sudjelovanja, koja nisu neposredno povezana s glavnom temom skupa, poput izlaganja o emocionalnom naporu i sagorijevanju nastavnika na temelju rezultata jednog istraživanja projektnog tima koji vodi Irena Burić.

cionalnih manjina.

Konferencija je imala velik odjek i kod nas i u međunarodnim stručnim krugovima. Krovna europska psihološka asocijacija EFPA na svojim je stranicama objavila prikaz 25. GKHP-a i njezine teme u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava. Hrvatsko psihološko društvo trebalo bi postati jedno od prvih strukovnih udruženja psihologa koje u svom sastavu ima i sekciju za ljudska prava.

Zašto je 25. godišnja konferencija hrvatskih psihologa posvećena psihologiji u promicanju i zaštiti

Ljudskih prava i društvene pravednosti?

Pri odabiru glavne teme vodi se računa da ona pokrije profesionalne i istraživačke interese i iskustva mnogih psihologa, ali i da pridonese određenom pomaku, pa i iskoraku u našim stručnim i akademskim raspravama. Ocijenili smo da je ta tema u tom smislu dobar odabir. Premda rijetko definiraju glavni okvir izlaganja i rasprava na našim znanstvenim i stručnim skupovima, ljudska prava i pravednost ipak su dio normativnog okvira našeg profesionalnog djelovanja i, zapravo, već desetljećima u fokusu naših znanstvenih i stručnih analiza. To vrijedi za sva prava - građanska, politička, socijalna, ekonomska, kulturna i kolektivna - kao i za sve kriterije i domene pravednosti - distributivnu, proceduralnu, retributivnu i restorativnu pravdu. Stoga je odabir te teme i konkretni doprinosi pojedinih sudionika na našoj konferenciji snažna poruka o relevantnosti naših znanstvenih i stručnih spoznaja, iskustava i kompetencija u promicanju i zaštiti ljudskih prava i društvene pravednosti.

Fokus interesa i istraživanja Vere Čubele Adorić

Vera Čubela Adorić studij Psihologije završila je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na Odsjeku (današnjem Odjelu) za psihologiju u Zadru radi od 1996. godine. Doktorirala je 2001. godine na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Tema njezine disertacije bila su, kako je objasnila, vjerovanja o pravednosti svijeta općenito i u osobnoj domeni te, konkretno, učinci dugotrajne nezaposlenosti i iskustava neravnopravnog tretmana pri zapošljavanju i na radnome mjestu na ta fundamentalna vjerovanja.

„Moj kasniji istraživački interesi također su bili u domeni strukture vjerovanja o pravednosti, kao i nekih drugih pokazatelja responzivnosti na iskustva nepravde, poput osjetljivosti na nepravdu iz perspektive žrtve, počinitelja i promatrača“, istaknula je.

Odslušala je također poslijediplomski studij iz socijalne psihijatrije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

U fokusu njezinih interesa je područje socijalne psihologije, metodologije, uređivačkih poslova i izrade projekata.

Maja Gabelica Šupljika, zamjenica pravobraniteljice za djecu RH, stavila je naglasak na prava djece?

Kolegica Gabelica Šupljika održala je prvo pozvano predavanje i, kao psihologica koja još od 2004. godine aktivno djeluje u sustavu promicanja i zaštite ljudskih prava, govorila o različitim problemima i izazovima u tom području. U izlaganju „Jesu li ljudska prava djeteta za psihologa teret ili izazov?“ dotaknula se, među ostalim, tendencije relativiziranja i nedostatnog kon-

senzusa o temeljnim pitanjima ljudskih prava, kao i postojećih kompetencija i potrebe za dodatnim osposobljavanjem psihologa u zaštiti ljudskih prava. Naravno, fokus njezina izlaganja bio je na sudjelovanju naših psihologa u zagovaranju, promicanju, zaštiti i istraživanju prava djece.

Na konferenciji se pojavila inicijativa je da se pri Hrvatskom psihološkom društvu (HPD) osnuje Sekcija za ljudska prava?

Inicijativa je zapravo počela

znatno prije, još tijekom pripreme programa 25. GKHP-a. Naime, u razgovorima s članovima Programskog odbora, kao i s drugim potencijalnim sudionicima, više je puta istaknuta potreba da se, u sklopu HPD-a kao strukovnog udruženja, osigura platforma za stručnu raspravu o uzrocima, mehanizmima i posljedicama kršenja ljudskih prava i njihovih temeljnih načela, kao i o našoj profesionalnoj i društvenoj odgovornosti za smanjenje rizika njihova kršenja te za ublažavanje negativnih posljedi-

ca koje to može imati za mentalno zdravlje i dobrobit pojedinaca i društvenih skupina, ali i društvo u cjelini. Na 25. GKHP-u održali smo sastanak u vezi s tom inicijativom, na kojemu je zaključeno da će se pokrenuti procedura za osnivanje te sekcije pri HPD-u. Taj zaključak najavljen je na završnoj ceremoniji konferencije, što je, među ostalima, pozdravio i predsjednik HPD-a, izrazivši pritom i nadu da će sekcija svojim aktivnostima također pridonijeti programu naše iduće godišnje konferencije. Naime, uz poticanje razvoja naših znanstvenih i stručnih aktivnosti u tom području te njihove primjene u praksi, ta bi sekcija mogla preuzeti aktivnosti organiziranja i provedbe (dodatnog) stručnog osposobljavanja psihologa o ljudskim pravima te educiranja nepsihologa o psihološkim aspektima kršenja (temeljnih načela) ljudskih prava. A to je naš zajednički i opći interes.

Na ovogodišnjoj konferenciji u Zadru kao gosti su bili ugledni inozemni psiholozi kao što su Dominic Abrams, Polli Hagenaars, Jan-Willem van Prooijen i drugi, međutim, bilo je zapaženo Abramsovo izlaganje. Što njihova imena znače u svijetu psihologije?

Na našim godišnjim konferencijama redovito imamo priliku slušati predavanja uglednih znanstvenika i stručnjaka iz inozemstva. Imajući u vidu glavnu temu, ove smo godine pozvali Polli Hagenaars, koja je donekadno predsjedavala Odborom za ljudska prava i psihologiju pri Europskoj federaciji društava psihologa (EFPA) i dala velik doprinos promicanju pristupa usmjerenog na ljudska prava u našoj struci, o čemu je govorila u svom pozvanom predavanju. Posebno smo počašćeni što je naš poziv prihvatio i Jan-Willem van Prooijen, predsjednik Međunarodnog društva za istraživanja pravde (ISJR) koje u prvome redu okuplja psihologe, ali i istraživače iz drugih društvenih područja koji se bave istraživanjima socijalne pravde. Stoga su obje asocijacije (EFPA i ISJR) i s dodatnom pozornošću pratile našu konferenciju te o konferencijskim aktivnostima izvještavale svoje članove. Kao predsjednicu Programskog odbora i, za sada, jedinu članicu ISJR-a iz Hrvatske, posebno me raduju njihove pozitivne reakcije.

Dolazak Dominica Abramsa podigao je „rejting“ kongresa?

Odjeku u međunarodnoj, kao i domaćoj akademskoj i stručnoj javnosti zasigurno je pridonio dolazak profesora Dominica Abramsa sa Sveučilišta u Kentu, na kojemu također vodi Centar za proučavanje grupnih procesa. Riječ je o jednom od najuglednijih socijalnih psihologa današnjice, koji je autor mnogih udžbenika i još većeg broja znanstvenih monografija i članaka. Teško je ukratko nabrojati sve njegove znanstvene i stručne doprinose. Možda je dostatno reći da je dopredsjednik za društvene znanosti Britanske akademije, dobitnik nagrade predsjednika Britanskog psihološkog društva za istaknut doprinos psihologiji te jedini psiholog izvan SAD-a koji je biran na funkciju predsjednika Sekcije 9 (Društvo za psihologijsko proučavanje društvenih tema) Američke psihološke asocijacije, od koje je dobio i nagradu za izuzetan doprinos. Naime, profesor Abrams usko surađuje i s civilnim sektorom te s vladinim odjelima i Odborom za jednakost i ljudska prava na razvoju i procjeni intervencija za smanjenje predrasuda i diskriminacije.

Abrams tvrdi da se ljudska prava deklarativno poštuju, ali kad ih treba primijeniti, onda baš i ne?

Na našoj je konferenciji pro-

esor Abrams govorio o svojevrsnom moralnom relativizmu kad je riječ o podršci univerzalnim načelima i vrijednostima, poput jednakosti i slobode. Na primjeru nalaza iz različitih izvora, uključujući i jedno veliko istraživanje na nacionalnom uzorku Britanaca, vidjeli smo da postoji svojevrsna hipokrizija u pogledu odnosa spram jednakosti te da pojedinci, kao i vlade, često daju prednost pravima određenih skupina, koje su objekt tzv. paternalističkih predrasuda (npr. žene, osobe s invaliditetom, osobe starije dobi) u odnosu na neke druge skupine, poput osoba homoseksualne orijentacije ili crnaca. Općenito, u stvaranju tog moralnog relativizma veliku ulogu igraju različiti grupni i međugrupni procesi, uključujući razlike u percepciji pojedinih skupina na dimenzijama kompetentnosti i topline, koje se reflektiraju u „benevolentnim“ predrasadama prema jednima, a hostilem reagiranju prema drugima.

Koji su simpoziji i okrugli stolovi, prema mišljenju vaših kolega psihologa, pobudili najviše pozornosti, koji su bili važni i zašto?

Imajući u vidu glavnu temu konferencije, svakako treba izdvojiti prikaz istraživanja percepcije educiranosti psihologa u RH o ljudskim pravima te njihove aktualne uključenosti u promicanje i zaštitu ljudskih prava,

kao i prikaz recentnih aktivnosti Odbora za ljudska prava i psihologiju pri EFPA-i u vezi s pokretanjem edukacije psihologa o ljudskim pravima. Naime, kao što su i sami autori zaključili, nedostatak uključenosti i educiranosti psihologa o toj problematici može ostaviti prostor za neetično djelovanje i potencijalno kršenje ljudskih prava naših klijenata i drugih korisnika usluga psihologa. Stoga je pitanje naše edukacije od velike važnosti. U tom su smislu također vrijedne spoznaje i iskustva o kojima su izlagali psiholozi koji se u svom istraživačkom radu ili u praksi bave problemima povezanim s povredom ljudskih prava pojedinaca ili određenih skupina, kao što su izbjeglice, zatvorenici i LGBT osobe.

Osim simpozija o integraciji izbjeglica, ljudskim pravima zatvorenika i drugih dionika u penalnom procesu te pravima LGBT osoba, imali smo, među ostalim, simpozije o ravnopravnosti žena na tržištu rada, zatim o stavovima prema stigmatiziranim skupinama te o posljedicama stigmatizacije na mentalno zdravlje. Neke od tih tema dodatno su razmatrane i na okruglim stolovima, kojih je bilo ukupno 13. No, dosta su pozornosti pobudile i rasprave koje su se na okruglim stolovima vodile o ljudskim pravima starijih osoba te o pravima počinitelja obiteljskog nasilja na adekvatan psihosocijalni tretman, zatim o ulozi psihologije u promicanju rodne ravnopravnosti u obrazovanju te u provedbi zdravstvenog i građanskog odgoja i obrazovanja, kao i općenito niz aktivnosti koje su se odnosile na prava djece. S obzirom na to da velik broj naših kolega radi s djecom, ne iznenađuje da su participatorna i druga prava djece općenito, kao i prava specifičnih skupina djece, poput djece s razvojnim teškoćama i djece koja su pripadnici manjina, bila temom više pojedinačnih izlaganja, okruglih stolova i stručnih domjenaka...

Na kraju, valja istaknuti da su neke od relevantnih tema (npr. vjerovanja o pravednosti svijeta, dignitet vojne osobe, stavovi vojnih djelatnika prema nasilju u vezi s, prevencija seksualnog nasilja u vojsci) izlagane i u sklopu Vojnopsihologijskog simpozija „Profesor Želimir Pavlina“, koji je na ovoj konferenciji također obilježio svoj 15. jubilej. (ri)

Konferencija je održana od 8. do 11. studenoga 2017. u Zadru, a Organizacijskim odborom predsjedavao je dr. sc. Dario Vučenović, predsjednik Društva psihologa Zadar. U radu 25. GKHP-a aktivno je sudjelovalo 370 psihologa iz Hrvatske i inozemstva, uključujući 11 djelatnika Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru

DOC. DR. SC. **TOMISLAV KOS**, ODJEL ZA EKOLOGIJU, AGRONOMIJU I AKVAKULTURU, PARTNER PROJEKTA SMANJENJE UPOTREBE PESTICIDA PESCAR (PESTICIDE CONTROL AND REDUCTION) ČIJI JE VODITELJ ZADARSKA ŽUPANIJA

Pesticidi su moćno oružje koje u rukama neznalice može biti prava atomska bomba

Doc. dr. sc. Tomislav Kos s Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu, partner je projekta Smanjenje upotrebe pesticida PESCAR (Pesticide Control and Reduction) koji vodi Zadarska županija. To je ukupno četvrti projekt koji Kos radi od ulaska RH u Europsku uniju, a PESCAR je vrijedan 500 tisuća eura. Riječ je o projektu prekogranične suradnje, a partneri u projektu su Zadra Nova (Agencija za razvoj Zadarske županije), Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Hercegovačko-neretvanske županije, Sveučilište u Zadru i Zavod za poljoprivredu Županije Zapadnohercegovačke.

Zadarska županija dosad je dva puta prijavljivala projekt PESCAR, u dr. sc. Tomislavu Kosu našla je partnera na Sveučilištu pa je dr. sc. Kos, s obzirom na to da ima bogato iskustvo iz prijašnjih projekata, pripomogao i savjetima o tome kako pri prijavljivanju novoga projekata poštovati zakonodavni okvir, odnosno smjernice EU za održivu poljoprivredu.

„Ako sam pomogao da pro-

jekt prođe treći put, zadovoljan sam. S obzirom na profesionalno okruženje u kojemu sam dosad radio, tematika je pogodena. Veseli me što smo to ostvarili, a i to je područje rada kojemu se najviše radujem. Ovaj projekt objedinjuje nekoliko projekta na kojima sam dosad radio“, kaže Tomislav Kos.

Dobra i loša praksa

Riječ je o „projektu partnera“ u kojemu će domaći znanstvenici pratiti i prognozirati pojave štetnih organizama na najvažnijim mediteranskim kulturama – maslini, vinovoj lozi, koštičavom voću, krumpiru i salati. Projektom je, dakle, obuhvaćeno pet najznačajnijih poljoprivrednih kultura Zadarske županije. Štetni organizmi bit će praćeni svim relevantnim znanstvenim metodama, uz implementaciju agrometeoroloških podataka pri davanju preporuka u realnom vremenu i specifičnom lokalitetu. U tu svrhu Zadarska će županija postaviti prognozne stanice, ravnomjerno na svom prostoru, koje će u realnome vremenu davati infor-

macije o temperaturi te vlažnosti zraka i tla.

„Na osnovu tih podataka kao i ulova štetnika uz pomoć feromonskih klopki davat ćemo prognozu za pojavu štetnih organizama i bolesti“, pojašnjava dr. Kos.

Svaka kultura ima svoga štetnika. Maslina, primjerice, ima svrdlaša, moljca, paunovo oko i tumor itd. Znanstvenici, angažirani na projektu, za svaku će kulturu i svakoga gospodarski značajnog štetnika na toj kulturi preporučivati mjere prognoze. Projekt će provoditi dvije godine.

„To će se u ovom projektu raditi paralelno, Hercegovci za sebe, mi za sebe, a razmjenom iskustava i informacija uspoređivat ćemo i usklađivati sustav“, dodaje docent Kos.

Štetnik, naime, nije problem jednoga polja, on ne poznaje ni granice ni međe. Zato su važne feromonske klopke za vizualni nadzor i meteopostaje. Na temelju ulova štetnika u klopkama i meteopodataka znanstvenici će davati preporuke i savjete lokalnim proizvođačima kako smanjiti upotrebu pesticida, odno-

sno kako, kada i u kojoj mjeri ih primjenjivati.

Stoga će znanstvenici među proizvođačima na terenu uspoređivati dobru i manje dobru praksu.

„Ne smijete čovjeku sa sela reći da nema dobru praksu. Morate biti afirmativni. Učit ćemo ih dobroj praksi kako bi uhvatili korake s EU koji su kod nas u za-

Dr. sc. T. Kos jedan je od rijetkih stručnjaka u Hrvatskoj za pesticide, a protivnik je crno-bijeloga gledanja na njih. Pesticidi su, kaže, najveći problem ako ih primjenjuje čovjek koji ne zna kako, a ako su primijenjeni prema pravilima, bezopasni su za okoliš, domaće životinje, korisnu faunu i ljude koji ga primjenjuju

kašnjenju te da pametnim metodama koriste pesticide kad treba. U integriranoj poljoprivredi sve se čini da poljoprivrednik koristi što manje pesticida“, kaže dr. Kos.

Kad je riječ o evaluaciji, vrednovanju, mjerenju uspjeha, tim okupljen na projektu PESCAR analizirat će ostatke pesticida u namirnicama pojedinih poljoprivrednika, voćara ili vinogradara. Znanstvenici će proizvođačima pokazati rezultate putem akreditiranih analiza ostataka pesticida na hrani i u tlu. Sami će proizvođači vidjeti tako koji koriste dobru praksu te oni koji ne koriste dobru praksu, kao i što se događa s ostacima pesticida u njihovom proizvodu.

„U Zadarskoj županiji uključit ćemo naše partnere po kultura-

ma, pet do deset proizvođača po kulturi, kod kojih ćemo pokušavati unaprijediti praksu i na kraju mjeriti ostatke pesticida u tlu na početku i kraju projekta te ostatke na plodovima na početku i kraju svake vegetacijske sezone“, dodaje Kos.

Analitika pesticida je danas, pojašnjava Kos, otišla toliko daleko da se već za mali novac može analizirati uzorak ploda na 500 do 1000 djelatnih tvari pesticida, a samo prije deset godina to je bila „znanstvena fantastika“.

„Na razini RH nije ni bilo analitike pesticida, osim nacionalnog monitoringa koji je bio skroman, jer je to bilo vrlo skupo. Danas postoje akreditirane privatne kompanije koje kontroliraju hranu. Nastojimo uključiti Hrvate u taj posao, neka novac

ostane u Hrvatskoj“, ističe Kos.

Međutim, kad projekt jednom završi, još ništa nije gotovo. Ako je bilo nekih nepravilnosti, EU ima pravo revizije projekta i nakon deset godina.

Strah od nepoznatoga

„Mi radimo na projektu“, objašnjava Kos, „a trošak nam se isplaćuje po situacijama. U pet godina možemo ‘pasti’ nakon svaka tri mjeseca ako nismo odradili kako treba. Projekt je još punih pet godina, nakon što završi i bude prihvaćen, podložan reviziji. Sve je to veoma strogo i transparentno. Revizija fondova EU vrlo je komplicirana.“

Međutim, na kraju, najveći benefit za Sveučilište u Zadru bit će količina dostupnih podata-

ka za objavu znanstvenih radova, tako da će nastavnici i znanstvenici na sveučilišnom odjelu imati mogućnost koristiti te podatke i objavljivati ih. Podaci su javni, nisu ničije vlasništvo, to je materijal za objavu i diseminaciju znanstvenoga rada. Podaci dobiveni radom na projektu, daka-ko, bit će od koristi i u praksi.

Budući da je dr. Kos jedan od rijetkih stručnjaka u Hrvatskoj za pesticide, zanimljiv je njegov pogled na tu problematiku. Protivnik je crno-bijeloga gledanja. Pesticidi su, kaže, najveći problem ako ih primjenjuje čovjek koji ne zna, a za čovjeka koji zna što radi, kako radi i s čim radi, pesticidi nisu problem.

„Ako su pesticidi primijenjeni prema pravilima, uputama i stručno, potpuno su bezopasni

za okoliš, domaće životinje, korisnu faunu i ljude koji ga primjenjuju. Pesticidi su prilično moćno oružje koje u rukama nezalnice može biti atomska bomba. Ali, u rukama pametnoga čovjeka koji zna što radi, educiranoga, nezamjenjiv su alat. Naše društvo ne bi bilo ovakvo da nema pesticida, još bismo krčili korov i rukama skupljali štetnike“, pojašnjava Kos. On smatra da je, ustvari, strah od pesticida strah od nepoznatoga, a pesticidi nisu opće zlo. „Ideja pesticida, kao i dinamita, ideja je da se unaprijedi čovječanstvo. Stoga se zauzمام za transparentnost primjene pesticida putem očevidnika koji naši poljoprivredni proizvođači moraju imati da se vidi što je tko radio, uz konstantnu edukaciju u tom području.“ Naši poljoprivredni proizvođači ulaskom u EU evidentirani su kao korisnici sredstava za zaštitu bilja. Dakle, imaju iskaznicu koja ih akreditira da koriste otrove.

„S našim poljoprivrednim proizvođačima imam izuzetno pozitivna iskustva i moram reći da ne znam nijednog od njih koji pesticide koristi odoka, kao sol ili papar. Ali, izuzetno je velik problem needuciranost potrošača. Ako prosječnom Hrvatu postavite pitanje razumije li što je to integrirana zaštita bilja, integrirana biljna proizvodnja ili integrirana poljoprivredna proizvodnja, od njih stotinu samo će jedan ili dvojica znati odgovor.“

Prvo, postoji ekološka proizvodnja koja ne predviđa nikakvu primjenu pesticida niti mineralnoga gnojiva, međutim, u tom slučaju se radi često na marginama ekonomičnosti, plodovi i prinos propast će zbog štetnika. Postoji i druga, konvencionalna poljoprivredna proizvodnja, koja kod nas više nije standard, ulaskom u EU nje više praktički nema. Stoga se Tomislav Kos zauzima za treću, integriranu proizvodnju, koja, ako se prati poja-

va štetnih organizama, (bolesti, štetnika i korova) i primjenjuju pesticidi, nije ugrožena, odnosno nije ugrožen prinos, ostvaruje se ekonomska dobit i potiče održivost.

„Moramo proizvoditi po načelima integrirane proizvodnje, dakle, uz praćenje pojave štetnih organizama i nadzor“, kategoričan je docent Tomislav Kos.

Naiveći standardi u EU

Naime, Kos smatra da nema dobre rezultate u poljoprivredi upravo zbog tradicionalnosti, needuciranosti i neformalnog obrazovanja naših proizvođača. Trendove prate samo poljoprivredni proizvođači koji su aktivni na tržištu i prodaju svoju robu trgovcima i velikim trgovačkim kućama.

„S proizvođačem koji trgovačkom lancu samo jednom proda proizvod na kojemu ima pesticida iznad maksimalno dopuštene

količine (MDK), taj lanac će imati gubitak zbog pozitivnog nadzora inspekcije, a poljoprivredni proizvođač više neće imati posla. Svaki proizvođač koji radi za veletrgovce je pod nadzorom“, dodaje Kos.

Zbog pritiska kupaca, trgovački lanci u Europi vrlo su rigorozni kad je riječ o sigurnosti hrane koja je iznad propisanih pravila. EU ima najveći standard u proizvodnji hrane. Rusija i SAD imaju deset puta veću toleranciju prema pesticidima, što znači da u hrani može biti deset puta više otrova nego u Europskoj uniji. U Hrvatskoj vrijedi MDK koji vrijedi u Europskoj uniji, a Bruxelles određuje MDK. Dakle, kad je riječ o proizvodnji hrane, EU ima najveći standard. EU ima i „sustav brzog uzbunjivanja“ koji alarmira sve članice ako je u samo jednom uzorku pronađena nedopuštena količina pesticida, dakle, svi vide nalaz iako je on samo u jednoj zemlji članici, zaključuje prof. Kos.

Tomislav Kos – karijera i ključni projekti

Dr. sc. Tomislav Kos rođen je 1977. u Zagrebu, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Agronomiju je diplomirao u Zagrebu, a doktorirao je u grani fitomedicine, i to na segmentu procjene rizika, prognoze štete i uvođenja tehnologije u cilju smanjenja upotrebe pesticida.

Do sada je sudjelovao u tri projekta koja su financirali europski fondovi, PESCAR je četvrti.

„Svaki je put to bilo pozitivno iskustvo“, ističe Tomislav Kos. Kao asistent na Zagrebačkom fakultetu radio je na projektu EU IPA - smanjenje upotrebe pesticida u proizvodnji šećerne repe, ali putem transfera tehnologija. Njegova uloga bila je da kao FAO (organizacija Ujedinjenih naroda) educirani stručnjak prenosi modele izobrazbe i edukacije poljoprivrednih proizvođača, uz uvođenje novih tehnologija prema agronomima i savjetodavcima u proizvodnji s ciljem smanjenja upotrebe pesticida. Metodom hvatanja štetnika pomoću klopki na velikoj površini u općini Tovarnik kao dio tima uspio je smanjiti populaciju repine pipe, tako da su proizvođači postupno smanjili i upotrebu pesticida.

„Mjerljivost tog projekta bila je vidljiva u troškovima smanjenja pesticida za pojedino obiteljsko gospodarstvo. Došli smo do ključka da se na godišnjoj razini može smanjiti potrošnju pesticida od 20 do 50 posto po obiteljskom gospodarstvu. Uspjeli smo zahvaljujući uvođenju nove tehnike, dakle, klopkama, kutijama, u koje je repina pipa

uhvaćena zbog mirisa atraktanta koji miriše kao hrana“, kaže Kos. Tijekom projekta za pet je godina smanjena populacija pipe za 20 posto.

„Jedan poljoprivredni proizvođač koji je imao oko 80 hektara šećerne repe smanjio je godišnju potrošnju pesticida, uz našu pomoć, za 200 tisuća kuna. Taj sustav preuzela je Sladorana Županja koja taj model provodi svugdje na lokalitetima gdje ima tog štetnika“, govori Tomislav Kos o svom prvom iskustvu, ali i o tome kako znanost može biti od koristi proizvođačima hrane i prehrambenih proizvoda. Drugi projekt na kojemu je radio, a koji su financirali fondovi EU, također je vezan uz klopke. Riječ je o „pametnim klopkama“, plastičnim kutijama sa sondom i senzorom, koje u realnome vremenu daju informaciju o tome što se lovi. Senzor klopke registrira pad štetnika, jabučnog savijača, leptira, u klopku. Na temelju broja štetnika senzor pokazuje dinamike uhvaćene populacije jabučnog savijača.

„Tako smo postigli da u realnome vremenu na mobitel dobijete informaciju o tome kako se kreće populacija štetnika u voćnjaku. To mnogo znači za proizvođača jer onaj tko ima 20 hektara voćnjaka ne mora obilaziti nasad, nego mu pametna klopka javi što se događa s populacijom jabučnog savijača pa kad je populacija štetnika najveća, suzbijamo ga primjenom insekticida jer nema drugog načina. Cijelo vrijeme prognoziram kad će jaja biti položena i kad će krenuti štete. Znači, da bismo mogli primijeniti pamet-

nu zaštitu biljaka, moramo uvijek biti ispred štetnika“, pojašnjava profesor Kos.

Treći Kosov projekt, još dok je radio na Sveučilištu u Zagrebu, bio je transfer tehnologija u proizvodnji šećerne repe. Kos je imao zadatak za IPO projekt organizirati savjetovanje.

„Poljoprivredni proizvođači nemaju formalno obrazovanje. Većina ima praksu rada na neformalan način, ne barataju pojmovima ni terminima, tehnologijama, a moj zadatak bio je da po modelima FAO-a, UN-a, educiram ljude koji nisu formalno obrazovani u poljoprivredi. Za njih smo na terenu provodili pokuse, istraživanje s uključivanjem. Pokazivali smo čija je praksa bolja, naša ili njihova, što se pokazalo kao najbolji model o tome kako uključivati nove tehnologije te kako odrasla osoba može učiti i naučiti“, ističe Kos.

Nakon što je prešao sa Zagrebačkog sveučilišta na Sveučilište u Zadru, Tomislav Kos ugodno se iznenadio odličnom radnom atmosferom.

„Došao sam na mlad odjel, impulzivan, progresivan, na kojemu se mnogo radi. Svaki nastavnik koji je imalo ambiciozan ima svoj projekt, dobru suradnju s gospodarstvom, ima i znanstvenih projekata i projekata EU. Ušao sam u pozitivno okruženje gdje su međuljudski odnosi pozitivni i sjajni, izuzetni, jer su ljudi orijentirani na sebe i svoj rad. Kad si u takvom okruženju, rad kolege je poticaj da nešto napraviš i pokreneš“, zadovoljan je Kos.

PESCAR je “projekt partnera” namijenjen poljoprivrednim proizvođačima, savjetodavcima i znanstvenicima. Projektom će domaći znanstvenici pratiti i prognozirati pojave štetnih organizama na najvažnijim mediteranskim kulturama - maslini, vinovoj lozi, koštičavom voću, krumpiru i salati. Štetni organizmi bit će praćeni relevantnim znanstvenim metodama, uz implementaciju agrometeoroloških podataka, te će na osnovu realnog stanja biti davane preporuke u medijima i osobno partnerima za upotrebu pesticida

Baštica je poljoprivredno dobro Sveučilišta u Zadru koje od njega, kao znanstveno-nastavnog pokušališta, nastoji napraviti referentni centar za Ravne kotare. Kad je potrebno, u Baštici se postavljaju nadzorne postaje za štetnike. Tamo se, primjerice, provodi nacionalni nadzor zlatne žutice vinove loze itd. U Baštici su nasadi raznih sorti jabuka i vinove loze. Osim što studenti u studentskoj menzi jedu jabuke iz Baštice, one su i za prodaju. Od grožđa se proizvodi odlično vino, a i ono je i za prodaju potrošačima.

MARINA PAVLOVIĆ, DIPL. ING., STRUČNA SURADNICA U ENOLOŠKOM LABORATORIJU, VODITELJICA VINOGRADARSKE PROIZVODNJE NA SVEUČILIŠNOM DOBRU BAŠTICA, SURADNICA NA PROJEKTU PESCAR

Doći ćemo do podataka i o tome kako pravilnom primjenom pesticida u različitim kulturama možemo direktno utjecati i na naše zdravlje

Marina Pavlović, dipl. ing. agronomije, radi na Sveučilištu u Zadru kao stručna suradnica u enološkom laboratoriju te je voditeljica vinogradske proizvodnje na sveučilišnom dobru Baštica.

„Docent Kos i ja surađujemo, dijelimo ovdje u Baštici i dobro i zlo, on u voćnjaku jabuka, a ja u vinogradu. On me uključio u projekt PESCAR. Očekujem da ćemo u tom projektu doći do saznanja o tome koliko je pravilna primjena pesticida u poljoprivredi važna i koliko utječe na naše zdravlje. Kako sve više raste svijest o tome da bismo trebali poboljšati uvjete života i voditi brigu o svome zdravlju, doći ćemo do podataka i o tome kako pravilnom primjenom pesticida u različitim kulturama možemo direktno utjecati i na naše zdravlje“, pojašnjava ing. Marina Pavlović. Ona je u agronomiji i enologiji, kako kaže, „upala slučajno“. Studirala je na Agronomskom fakultetu u Zagrebu, smjer Voćarstvo, vinarstvo, vinogradarstvo, te diplomirala 1999. Dvije godine nakon diplome dobila je mogućnost da kao pripravnica radi u jednoj vinariji gdje je ostala deset godina. Nakon toga prešla je na Sveučilište i radi kao enolog. I Sveučilište, naime, proizvodi vino. No, problem je u tome što Sveučilište nema vlastiti podrum. Marina Pavlović već je bila izravno uključena u projekt Procjena rizika kontaminacije vina Zadarske županije okratoksinom A koji je financiralo Vijeće za istraživanja u poljoprivredi (VIP) Ministarstva poljoprivrede RH.

„Taj projekt je pri kraju. U njemu smo istraživali prisutnost okratoksigenih gljivica u vinogradima u Zadarskoj županiji i sada imamo prve rezultate istraživanja. Okratoksigene gljivice pronađene su u vinogradima ali u svim ispitanim vinima nije bilo traga okratoksina A. Pojavnost okratoksigenih gljivica u vinogradima je bila niska te je rizik kontaminacije vina minimalan. Dakle, uz primjenu dobrih agrotehničkih mjera s crnim vinima neće biti problema“, kaže ing. Pavlović. Dakle, u vinima Zadarske županije nema okratoksina A, nalazi su negativni.

Budući da je Marina Pavlović poprilično uključena u vinarsku proizvodnju, neizostavno je pitanje koje je najbolje vino i od kojega grožđa.

„Uvijek se mogu razmatrati objektivni i subjektivni čimbenici, ali enolog kreira vino, sukladno željama poslodavca ili tržišta koje zahtijeva određeni tip vina. Kad me pitaju koje mi je vino najbolje, odgovaram da nema najboljeg vina. Imam najbolju ili najdražu graševinu, najbolji ili najdraži pošip, najbolji ili najdraži plavac itd. Ne volim generalizirati, sve ovisi o raspoloženju, društvu, hrani, trenutku, trebamo biti otvoreni prema svim vinima i uživati u tome. Nemamo se čega sramiti. Ravni kotari digli su se posljednjih desetak godina, proizvodnja vina poprilično je narasla i dosta je velik broj proizvođača. Uglavnom, visok je postotak vrhunskih vina, što samo dokazuje da smo u dobrom podneblju“, pojašnjava Pavlović, dodajući da se revitalizira proizvodnja autohtonih sorti grožđa u Zadarskoj županiji, plavine i maraštine.

Maraština zapravo nije domaća, autohtona vrsta, ali je kod nas toliko dugo da je smatramo autohtonom. Povezuje se s malvazijom iz Toskane. Veoma je zastupljena u Dalmaciji. U Ravnim kotarima zovu je maraština, mareščina, maraščina, a na otocima rukatac. U Ravnim kotarima u nekoliko vinograda još ima i stare sorte koja se zove svrdlovina. I plavina je zastupljena u mnogim vinogradima u Dalmaciji. Plavina pak nije plavac, to je dokazano druga sorta. Teško je, slažu se enolozi, od plavine i maraštine dobiti visokokvalitetno vino, osim u određenim godinama, uvjetima, vinogradima. To je razlog što se u Zadarskoj županiji išlo s uvoznim sortimentom, merlotom, caberneom i syrahom koji je u zadarskoj okolici postigao izvrsne rezultate.

„Autohtono i tradicionalno ne trebamo zapostaviti, ali trebamo prihvatiti i nove sorte koje daju odlične rezultate“, zaključila je Marina Pavlović.

ANA GAŠPAROVIĆ PINTO, DIPL. ING.,
MAGISTRICA POLJOPRIVREDE, TEHNIČKA SURADNICA
NA PROJEKTU PESCAR

Uz agrotehnoške uvjete, zaštita pesticidima morat će biti ciljanija i praćena u smislu da se kulture tretiraju kad se za to stvore uvjeti, nećemo moći drukčije raditi

Dipl. ing. Ana Gašparović Pinto, magistrica poljoprivrede, tehnička je suradnica na projektu PESCAR, zadužena za tehnički dio obilaznja stanica koje će biti postavljene u Zadarskoj županiji te će s ostalim kolegama, na čelu s docentom Kosom, izdavati preporuke za upotrebu pesticida.

„Pratit ćemo naše partnere proizvođače i uzorke davati na analizu. Poanta projekta je da se prati dopuštena količina pesticida na našim mediteranskim kulturama kao što su vinova loza, maslina, nektarina, marelica, krumpir, salata, dakle, najzastupljenijim kulturama u Zadarskoj županiji. To kod nas do sada nitko nije radio ni pratio ova-ko u suradnji s proizvođačima, a Europska unija isključuje iz upotrebe mnoga kemijska sredstva, aktivne tvari“, kaže ing. Ana Gašparović Pinto.

Hrvatska će, naime, morati kontrolirati upotrebu pesticida, s obzi-

rom na to da se sve više i više otvara biološka i integrirana zaštita kultura. „Uz agrotehnoške uvjete, zaštita pesticidima morat će biti ciljanija i praćena u smislu da se kulture tretiraju kad se za to stvore uvjeti. Nećemo moći drukčije raditi“, objašnjava Gašparović Pinto.

Svoj studijski put počela je na Veleučilištu u Požegi gdje je studirala vinarstvo, vinogradarstvo i voćarstvo, nakon čega je na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku završila Fitomedicinu. Svoja iskustva u vinogradarstvu i vinarstvu povezala je s fitofarmacijom, koja se bavi kako korisnim, tako i štetnim djelovanjem pesticida.

Prije dolaska u Zadar, na Veleučilištu u Požegi vodila je nastavnu bazu Klijet i spremišta vina, koja se nalaze na Papuku.

„Odrađivala sam sa studentima stručnu praksu, a kad je riječ o vinogradarstvu, radila sam sve što je trebalo - brinula se o mehanizaciji, organizirala zaštitu, berbu i sve potrebne mjere u podrumu.“ (ir)

PROF. DR. SC. JOSIP FARIČIĆ, ODJEL ZA GEOGRAFIJU SVEUČILIŠTA U ZADRU

Biblija nije udžbenik astronomije, a Zemlja nije ravna ploča

Čovjek je tijekom prošlosti postupno spoznao prostor u kojemu živi i djeluje. Još su stari Grci pretpostavljali da Zemlja ima oblik kugle. U 4. st. pr. Kr. Aristotel je prvi među Grcima svoje teze o Zemlji kao kugli potkrijepio dokazima, i to pojavama u prirodi (zakrivljenost horizonta, sjena koju Zemlja baca na mjesec tijekom potpune i djelomične pomrčine Mjeseca, različite vrijednosti kuta pod kojim se vidi Polarna zvijezda, različite vrijednosti kuta pod kojim se vidi Sunce). Na temelju pretpostavki o sfernom obliku Zemlje Eratosten je još u 3. st. pr. Kr. precizno izračunao dimenzije Zemlje, mjereći duljinu velike kružnice, one koja prolazi površinom Zemlje i pri tome ima središte u središtu Zemlje. Nakon Eratostena, i drugi su helenistički znanstvenici mjerili dimenzije Zemlje. Uvriježena helenistička percepcija o sfernom obliku Zemlje bila je prihvaćena među znanstvenicima i u srednjem vijeku. To je, međutim, negirano u mnogim djelima napisanim u 19. i 20. st. u kojima je stvoren mit o negativnom utjecaju Crkve na poimanje oblika Zemlje. Činjenica je da su vodeći srednjovjekovni teolozi (npr. Euzebij iz Cezareje, Augustin, Izidor iz Sevilje, Albert Veliki, Toma Akvinski i dr.), kada su spominjali Zemlju, redovito o njoj pisali kao o nebeskom tijelu u obliku kugle, premda su neki među njima (posebno Augustin) sumnjali u postojanje stanovnika na južnoj polutki, pozivajući se na neke antičke geografe (npr. Pomponija Melu) koji su tvrdili da se oko ekvatora nalazi žarki pojas s tako visokim temperaturama koje onemogućuju komunikaciju između sjeverne i

južne polutke. Svakako, stereotip o negativnom utjecaju Crkve na znanost u srednjem vijeku rezultat je tendencioznog, neargumentiranog i površnog pogleda koji se zasniva(o) na slabom poznavanju kasnoantičke i srednjovjekovne teološke literature, ali i previda činjenice da je europska sveučilišta u srednjem vijeku osnovala upravo Crkva. To, naravno, ne znači da su svi predstavnici crkvene hijerarhije i svi teolozi tijekom prošlosti uvijek bili pobornici novih znanstvenih ideja (poput heliocentrizma kao modela jednoga od gibanja Ze-

mlje). Mnogi među njima nisu bili znanstvenici ili se nisu bavili prirodnim znanostima, a neki su među njima upravo sa znanstvenih pozicija svoje tvrdnje temeljili na antičkim autoritetima, poput astronoma i geografa Klaudija Ptolemeja koji je zastupao geocentrični sustav gibanja nebeskih tijela.

Glavni promicatelji ideje o tome da su srednjovjekovni teolozi smatrali da Zemlja ima oblik ravne ploče bili su američki pisac Washington Irving (1783.-1859.) i američki znanstvenik John William Draper (1811.-1882.). Primjerice, Irving je u djelu *A History of the Life and Voyages of Christopher Columbus* (1828.) napisao da je Kolumbo svojim prekatlantskim putovanjima prkasio uvriježenoj spoznaji o Zemlji kao ravnoj ploči. Posebno je tematizirana rasprava Kolumba s profesorima sa Sveučilišta u Salamanki. Međutim, za razliku od pogrešnih navoda o toj raspravi, Kolumbo se s profesorima nije prepirao o obliku, nego o dimenzijama Zemlje! Smatrao je (kao što su to činili pojedini znanstvenici na temelju podataka Posejdonija s Rodosa) da je Zemlja manja nego što ona to uistinu jest i u tome je bio u zabludi! No, ta Kolumbova zabluda motivirala ga je na avanturistički pothvat koji je u konačnici rezultirao otkrićem Amerike.

Tvrdnje o srednjovjekovnoj zabludi o obliku Zemlje potkrijepljene su rijetkim dokazima, npr. s navodima teologa Laktancija i bizantskog redovnika Kozme Indikopleustesa iz 6. st. koji je u djelu *Χριστιανικὴ Τοπογραφία* (*Topographia Christiana*) banalno protumačio pojedine biblijske teksto-

ve i doista bio u zabludi u pogledu oblika Zemlje. Kozmino djelo prevedeno je u 18. st. na latinski, a zatim u 19. st. i na engleski jezik i bilo je ključni dokaz takvog pogleda na Zemljin oblik. Međutim, Kozma nije bio teološki autoritet, a većini teološke zajednice u srednjem vijeku nije bio uopće poznat. Naprotiv, velika većina relevantnih srednjovjekovnih teologa i drugih utjecajnih pripadnika tadašnjega europskog društva smatrala je da Zemlja ima oblik kugle!

Tijekom novoga vijeka usavršavali su se astronomski i geodetski instrumenti i metode pa je postupno slika o obliku Zemlje precizirana. No, to se nije zbivalo bez stranputica i pogrešaka. Tako se, primjerice, krajem 17. st. javilo pitanje ima li Zemlja oblik nalik naranči ili nalik limunu, tj. je li spljoštena na polovima ili na ekvatoru. Prvi je tezu o spljoštenosti Zemlje na polovima kao posljedicu rotacije, tj. okretanja Zemlje oko obrtne osi, iznio Isaac Newton, to su zatim, mjereći duljinu meridijanskih lukova, potvrdili mnogi europski znanstvenici. Newton je, na razini modela, Zemljin oblik poistovjetio s rotacijskim elipsoidom (tijelom koje nastaje rotacijom poluelipse oko obrtne osi, za razliku od kugle koja nastaje rotacijom polukružnice oko obrtne osi). Tome je dobro dodati da je prvi konkretan znanstveni dokaz rotacije Zemlje dao talijanski svećenik Giovanni Battista Guglielmini 1791., cijelo stoljeće nakon genijalne Newtonove teze.

U kasnijim razdobljima utvrđeno je da stvaran oblik Zemlje nije moguće poistovjetiti s nekim jednostavnim geometrijskim tijelom. Među prvima to je utvrdio svećenik i veliki hrvatski znanstvenik Ruđer Josip Bošković, a više od stoljeća nakon njega njemački znanstvenik Johann B. Listing oblik Zemlje nazvao je geoidom.

To je tijelo čija je površina jednaka ekvipotencijalnoj plohi Zemljina gravitacijskog polja. Geografi su tome pridodali potrebu

Sadržaj predavanja održanog 22. studenoga 2017. u organizaciji Sveučilišta u Zadru i Zadarske nadbiskupije u sklopu Krševanovih dana kršćanske kulture

uvažavanja Zemljine reljefnosti jer, npr. razlika između najviše točke na Zemlji (Mt. Everest na Himalaji) i najveće dubine (dubina Challenger u Marijanskom jarku) iznosi oko 20 km, a približno tolika je i razlika između polumjera Zemlje od njezina središta do ekvatora i polumjera Zemlje od njezina središta do geografskih polova.

Uz različita znanstvena definiranja oblika Zemlje javljaju se i potpuno pogrešna tumačenja poput onih da Zemlja ima oblik ravne ploče. Pojedina i skupina koje zastupaju teoriju o Zemlji kao ravnoj ploči ima i danas širom svijeta, bez obzira na njihovu vjersku (ne)pripadnost, pa se okupljaju u pojedinim druš-

tvima (npr. The Flat Earth Society), objavljuju postove i različite „dokazne materijale“ na društvenim mrežama (Facebook i dr.) i drugim mrežnim prostorima (YouTube, razni portali i dr.), a objavljuju i naširoko distribuiraju knjige s pompoznom naslovima. Neki među njima, pokušavajući nastupati apologetski li pak posve suprotno, ateisti-

ki i prema kršćanstvu kritizerki, i jedni i drugi s manjkavim i površnim ili pak osebnim tumačenjima Biblije, traže sveto-pisamske potvrde svojim „znanstvenim“ tezama. No, valja se podsjetiti da Biblija nije udžbenik iz astronomije, kao što nije ni znanstvena rasprava iz bilo kojega područja znanosti, što ni u kojem slučaju ne umanjuje njezino značenje za čovječanstvo. Štoviše, glavni je pisani izvor kršćanske vjere. Kršćani je smatraju Božjom riječju o Božjem djelu spasenja čovjeka, Židovi najveći dio Staroga zavjeta smatraju svojim vjerskim temeljem, a mnogi drugi vrhunskim duhovnim djelom.

S obzirom na to da je u mnogim svojim dijelovima Biblija svjedočanstvo konkretnih društveno-gospodarskih prilika, odnosno izvor iz kojega je moguće rekonstruirati posebnosti i probleme iz svakidašnjeg života čovjeka u stvarnom geografskom prostoru, na mnogim se mjestima u njoj spominju pojedina nebeska tijela te druge prirodne nebeske i zemaljske pojave i procesi, ali, naravno, bez ikakve pretenzije da ih se didaktički ili enciklopedijski definira i tumači.

Na mnogim mjestima u Bibliji se spominje sintagma „krug zemaljski“ (Orbis terrarum). Dok neki zastupnici ideje o Zemlji kao o okrugloj ravnoj ploči u tim navodima vide „dokaze“ u prilog njihovim tezama, krug zemaljski može se poistovjetiti s prikazom (projekcijom) Zemlje kao kugle u ravnini, kao što se to i danas čini u mnogim kartografskim

projekcijama. Krug je dijelom ravnine koji nastaje presjekom Zemlje kao kugle tom ravninom (kada ta ravnina prolazi kroz središte Zemlje nastaje tzv. veliki krug). Krug zemaljski moguće je poistovjetiti s vidokrugom (!) omeđenim horizontom (obzorom), koji u idealnim uvjetima (npr. na otvorenome moru) ima oblik kružnice.

To je pak simbolična veza neba i zemlje, a ujedno i simboličan prikaz svega vidljivoga (i dokučivog) prostora. K tome, krug kao savršen geometrijski (oblik) simbol je savršenstva, punine i apsolutnoga; u jednom objedinjuje početak i svršetak, alfu i omegu.

Pobornici ideje o Zemlji kao okrugloj ravnoj ploči dokazima smatraju pokuse koje je proveo Samuel Birley Rowbotham na rijeci Old Bedford River (dugoj 9,7 km) u Engleskoj, čime je, kako smatraju, jasno osporen Aristotelov dokaz o zakrivljenosti vido-kruha.

No, Rowbotham je posve zanemario atmosfersku refrakciju. Očito slabo upućene trebalo bi podsjetiti na Boškovićeve tvrdnje ispisane još 1739. u djelu O drevnim argumentima za Zemljinu sferičnost.

U tom djelu taj svećenik i velikan europske znanosti navodi misao talijanskog znanstvenika grčkog podrijetla iz 16. st. Francesca Maurolica (Φραγκίσκος Μαυρόλυκος): Ovaj dio zemlje i mora koji ti, postavljen na ovaj brežuljak, vidiš oko sebe, toliko je malen u usporedbi s cijelom veličinom da na njemu ne možeš zapaziti zakrivljenost.

The Flat Earth Society

The Flat Earth Society za logo koristi prikaz Zemlje u uspravnoj ekvidistantnoj azimutnoj projekciji. Tu projekciju koriste i Ujedinjeni narodi u svom amblemu. Na njoj Zemlja izgleda poput okruge ravne ploče, pri čemu su kontinenti okupljeni oko sjevernoga geografskog pola, a južni geografski pol je obodna kružnica toga kruga. No, to je samo jedna inačica te projekcije jer je kao pol projekcije moguće odabrati i južni geografski pol ili bilo koju točku na Zemlji! K tome, mnogo je drugih projekcija na kojima projekcijsko polje ima oblik kruga, među kojima su one na kojima se može prikazati, uz mnoge deformacije, cijela Zemlja ili jedan njezin dio. Isto tako, više je desetaka kartografskih projekcija kojima je projekcijsko polje pravokutnik, ili elipsa, ili različiti drugi geometrijski likovi. Znači li to, primjerice, da Zemlja ima oblik pravokutne ploče? Niti jedna kartografska projekcija, bez obzira na izgled projekcijskog polja, tj. polja karte, ne može bez mnogih deformacija riješiti problem preslikavanja trodimenzionalnog geometrijskog tijela u ravninu, tj. dvodimenzionalni prostor. Najveće su deformacije kada se na karti prikazuje cijela Zemlja. Jedini vjeran prikaz Zemlje je onaj na globusu – kugli! Možda je u podsvijesti onih koji zastupaju tezu o Zemlji kao okrugloj ravnoj ploči upravo ta činjenica pa na stranici na Facebooku The Flat Earth Societyja stoji tekst: The Flat Earth Society has the members all around the globe.

ODJEL ZA PEDAGOGIJU, OD 19. DO 21. LISTOPADA 2017. ODRŽANA MEĐUNARODNA ZNANSTVENO-STRUČNA KONFERENCIJA

Inovativnost, kreativnost i poduzetnost u odgojno-obrazovnom sustavu

Ovogodišnja konferencija Odjela za pedagogiju, u suradnji s Centrom "Stjepan Matičević", Agencijom za odgoj i obrazovanje te Međunarodnim izobrazovalnim centrom iz Ljubljane okupila odgojno-obrazovne djelatnike, stručnjake i praktičare iz cijele Hrvatske i šire

Na Sveučilištu u Zadru od 19. do 21. listopada 2017. godine održana je međunarodna znanstveno-stručna konferencija pod nazivom *Inovativnost, kreativnost i poduzetnost u odgojno-obrazovnom sustavu*. Ovogodišnja konferencija Odjela za pedagogiju, u suradnji s Centrom "Stjepan Matičević", Agencijom za odgoj i obrazovanje te Međunarodnim izobrazovalnim centrom iz Ljubljane okupila je odgojno-obrazovne djelatnike, stručnjake i praktičare iz cijele Hrvatske i šire. Cilj konferencije bio je povezivanje znanstvenih i odgojno-obrazovnih područja, prezentiranje i rasprava o ciljevima i načinima realizacije te primjerima dobre prakse konkretnih projektnih aktivnosti odgojno-obrazovnih ustanova usmjerenih prema ostvarivanju inovativnosti, kreativnosti i poduzetnosti na svim razinama nastavnog i odgojno-obrazovnog rada.

14 radnih sekcija

U sklopu međunarodne znanstveno-stručne konferencije *Inovativnost, kreativnost i poduzetnost u odgojno-obrazovnom sustavu* održano je 14 radnih sekcija predviđenih programom konferencije, i to kroz sljedeću razradu:

– 8 sekcija u sklopu kojih su

prezentirana izlaganja znanstveno-stručnih radova,

– 3 sekcije u sklopu kojih su prezentirani primjeri dobre prakse,

– 3 sekcije u sklopu kojih su održane radionice predviđene programom konferencije, i to sljedećim redom:

„Ograničavajuća vjerovanja i poduzetnost u pričama za djecu“,

„Storyline – new teaching approach“,

„Baština u srcu igračke“.

Na konferenciji je sudjelovalo više od 100 aktivnih sudionika koji su u više od 50 priloga pokazali istraživačka nastojanja u objašnjenju što je inovativnost, kreativnost i poduzetnost te načine i prakse realizacije u odgojno-obrazovnom radu. Inovativnost, kreativnost i poduzetnost u našem odgojno-obrazovnom sustavu prisutni su znatno više nego što pokazuje percepcija stručne i šire javnosti. Upravo je to pokazala i ova konferencija. Već na samom svečanom otvo-

renju, na temelju analize pristiglih radova, prof. dr. sc. Dijana Vican, rektorica Sveučilišta, redovita profesorica na Odjelu za pedagogiju i članica Programskog odbora konferencije, iznijela je tezu - koja je potvrđena i u zaključcima konferencije - da je prije svega riječ o reformi na djelu. Reforma odgoja i obrazovanja u našim se školama događa upravo putem inicijative, rada i stvaralaštva nositelja odgojno-obrazovnog procesa - učitelja i nastavnika, odgojitelja, stručnih suradnika i ravnatelja.

U plenarnim izlaganjima naglašena je uloga i važnost poduzetništva u odgojno-obrazovnom kontekstu kroz multidisciplinarni pristup.

Tako je prof. dr. sc. Toni Bielić u plenarnom izlaganju istaknuo ulogu i položaj čovjeka u tehnološkom napretku današnjice. Kroz temu „Utjecaj tehnologije na primjenu tradicionalnih znanja i vještina“ ističe potrebu optimizacije društvenih i tehničkih potencijala u integralni sustav

koji će omogućiti harmonično djelovanje čovjeka i tehnologije u stvaranju materijalnih i kulturnih dobara suvremene civilizacije.

Dr. sc. Robert Kopal u predavanju „Što ne znamo da ne znamo?“ praktičnim je primjerima prikazao ključne izazove iznalaženja odgovora na postavljeno pitanje, s naglaskom na činjenici da je umijeće analiziranja umijeće postavljanja pitanja, a ne traženja odgovora. Tematizirajući kako promišljati divergentno i konvergentno istaknuo je potrebu za pronalaženjem odgovora kako bi se ostvarila sinergija inovativnosti, kreativnosti i poduzetnosti.

Pitanje optimalne mjere

Prof. dr. sc. Dijana Vican i doc. dr. sc. Daliborka Luketić, promišljajući „Inovativnost, kreativnost i poduzetnost u kompetencijskom profilu onih koji poučavaju“ ističu kako pred odgojem i obrazovanjem stoje brojna očekivanja, no dva su stalna – s jedne strane, očekuje se da odgoj i obrazovanje pokreće promjene u društvu, a s druge, da istodobno mijenja sebe. Inovativnost, kreativnost i poduzetnost sastavnice su kulture odgojno-obrazovne ustanove koja se kao takva prepoznaje i odražava tijekom cijelog kurikulumskog ciklusa. Prof. dr. sc. Dijana Vican brojnim je primjerima pokušala odgovoriti na pitanje optimalne mjere - „ni previše ni premalo“ – sadržajnog kurikulumskog opterećenja koje u procesu poučavanja i učenja istinski omogućuje učenikovo vlastito promišljanje, kreativno mišljenje

Na konferenciji je sudjelovalo više od 100 aktivnih sudionika koji su u više od 50 priloga pokazali istraživačka nastojanja u objašnjenju što je inovativnost, kreativnost i poduzetnost te načine i prakse realizacije u odgojno-obrazovnom radu

i originalnost, te stupnja autonomije odgojno-obrazovne ustanove s obzirom na to da inovativnost, kreativnost i poduzetnost pretpostavljaju autonomiju učitelja i učenika.

Inga Seme Stojnović i Tijana Vidović, kao začetnice i inicijatorice projekta Hrvatskih autentičnih igračka, predstavile su rezultate svog višegodišnjeg rada na razvoju prvih didaktičkih igračka inspiriranih hrvatskom kulturnom baštinom za djecu predškolske dobi. Svaka igračka inspirirana je nekim dijelom kulturne baštine te o tome ta ista igračka priča priču. Priča o HAI

igračkama priča je o istodobnoj inovativnosti, kreativnosti i poduzetnosti svih koji su omogućili da se tradicionalna hrvatska igračka otme zaboravu, poprimi novo ruho – dobije svoj didaktički smisao, jer dječja je igra imanentni proces učenja i spoznavanja, a svaki oblik i igračka u tom pogledu mogu poprimiti didaktičku narav. S HAI igračkama djeca će moći sama vesti Pašku čipku, igrajući se igračkom Pagus moći će kreirati narodne nošnje, zaplesati kolo s igračkom Zvutka, zaigrati društvenu igru Čičulin... sve te igračke svojim suvremenim oblikovanjem i

dostupnošću omogućuju da tradicija postaje dio suvremenog jer, domisliti igračku u prošlosti od raspoloživih materijala, skromnih i prigodnih, često je značilo posjedovati sve odlike o kojima govori naša konferencija.

Snaga poduzetničkog duha

Tijekom dva radna dana putem navedenih sekcija uspješno su prikazane različite perspektive inovativnog, kreativnog i poduzetnog učenja u sklopu odgojno-obrazovnog procesa na svim razinama obrazovne vertikale – od sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do visokog školstva. Pokazalo se kako poduzetništvo u odgojno-obrazovnom sustavu zadire u svakodnevnu praksu rada u ustanovama odgoja i obrazovanja. Kroz prikaz i raspravu istaknuto je da je uvođenje inovativnosti, kreativnosti i poduzetnosti u odgojno-obrazovni sustav trajna potreba, ali i dugotrajan proces koji poziva sve sudionike odgoja i obrazovanja na suradnju i aktivni dijalog. Kreativna i inovativna odgojno-obrazovna ustanova je ona koja prepoznaje tragove inovativnosti i kreativnosti među djecom i učenicima, kontinuirano prati i potiče korištenje novih

metoda i oblika u radu i nastavi.

Inovativnost, kreativnost i poduzetnost danas, u društvu turbulentnih promjena životnih i radnih okolnosti, visoko su vrednovane kvalitete čovjeka i njegova djelovanja. Zadaća sustava odgoja i obrazovanja je, pored svih znanja vrijednih znanja, utemeljenih u humanističkoj tradiciji i odgoju kao postajanjju čovjekom, omogućiti djeci i mladima razvoj i usavršavanje i kompetencija i životnih vještina za koje postoji suglasje znanstvene i stručne javnosti da su prijeko potrebne u svakodnevnom i profesionalnom životu. Zahtjevi koji se stavljaju pred obrazovne sustave u tom pogledu su i kompleksni i dinamični, a otvoreno je pitanje učinkovitosti realizacije postavljenih društvenih i odgojno-obrazovnih ciljeva. Prikazom relevantnosti poduzetničkih kompetencija sudionika odgojno-obrazovnog sustava, poduzetništvo je predstavljeno kao temeljni stup društveno-gospodarskog razvoja, s naglaskom na tome da su poduzetničke aktivnosti glavni pokretači gospodarstva. Snaga poduzetničkog duha prenosi se na odgojno-obrazovni sustav s ciljem jasne i ravnopravne uloge sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

DOC. DR. SC. **MATO ILKIĆ**, ODJEL ZA ARHEOLOGIJU SVEUČILIŠTA U ZADRU, ARHEOLOG, NUMIZMATIČAR I PODVODNI ARHEOLOG

Na Ljubljani kod Ljupča je glavna numizmatičkih nalaza iz predcarskog razdoblja, i to novac iz sjeverne Afrike

Tek smo zakopali motikama na Lergovoj gradini u Slivnici i u dva dana već pronašli šest kovanica s kraja 3. stoljeća prije Kr. Riječ je o najstarijem novcu koji je u Liburniji počeo cirkulirati prije 2300 godina, sjevernoafričkim kovanicama iz Kartage i Numidije. To je neobjašnjivo, pa to je bio drugi kraj svijeta

Strastvenog istraživača doc. dr. sc. Matu Ilkića, arheologa s Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru, numizmatičara i podvodnog arheologa, zatekli smo na lokalitetu Lergova gradina u Slivnici, na pola puta od Posedarja do Ljupča, kako s kolegama arheolozima i studentima obavlja arheološka istraživanja.

Lokalitet u Slivnici Ilkić i ekipa počeli su sasvim slučajno istraživati, zahvaljujući privatnoj donaciji od 20 tisuća kuna. Taj je novac donirao Alan Mandić, poduzetnik iz Turnja. „S tom donacijom odlučili smo početi istraživati, Slivnica je prvi lokalitet,

nitko prije nije ovdje istraživao, a zanima nas o čemu je riječ“, kaže Ilkić dok pokazuje novčiće iz više razdoblja.

Bogato nalazište

Ilkić je Srijemac, ali zaljubljen u Dalmaciju koja mu, kaže, pruža mir i spokoj. Najprije je predstavio svoje kolege koje smo tamo zatekli - Martinu Čelhar, Matu Paricu i Darija Vujevića, svi doktori znanosti. Ostali su ili studenti ili svježe diplomirani arheolozi.

„Naši studenti i diplomanti od goleme su nam pomoći, i u smislu radova i kad je riječ o raspravama na temu. Na lokalitetu smo

otkrili neko kamenje postavljeno pod pravim kutem, nismo još sigurni je li to bilo prastaro ognjište ili nešto drugo, to ćemo tek istražiti. Ima i ostataka ugljena, ulomaka amfora i kovanica s kraja 3. i početka 2. stoljeća prije Krista. No, ovdje smo tek zakopali motikama, a u dva dana pronašli smo već šest kovanica s kraja 3. stoljeća prije Krista. Riječ je o najstarijem novcu koji je u Liburniji počeo cirkulirati prije 2300 godina, sjevernoafričkim kovanicama iz Kartage i Numidije“, otkriva Ilkić pokazujući tek iskopane kovanice.

„Vidite li prikaz konja koji se propeo?! S druge strane je glava,

okrenuta ulijevo, to je vladar. Riječ je o brončanom novcu Numidije, iz sjeverne Afrike, iskovanom negdje u razdoblju između kraja 3. i druge polovice 2. stoljeća prije Krista. Podjednako je zastupljen kao i novac Kartage. Međutim, to je neobjašnjivo, primjerice, kao da mi sada koristimo novac iz Japana. To je bio drugi kraj svijeta. Nešto tih novčića pronađeno je u Italiji, ali vrlo malo, a ovdje dominiraju. Naime, od ukupnog novca koji je bio u optjecaju kao platežno sredstvo na području Liburnije u predcarskom razdoblju malo ih više od 80 posto podrijetlom je iz sjeverne Afrike. To sada potvr-

đuju i numizmatički nalazi s Lergove gradine poviše Slivnice”, govori Ilkić.

Doc. Ilkića iznenađuje i što je u Liburniji nedavno pronađen i novac Korkire, grčke kolonije s Korčule. Takvih kovanica u svijetu ima samo pet. Više od stoljeća nije pronađen nijedan primjerak, a nedavno je otkriven upravo na području Liburnije. Već odavna poznati primjerci čuvaju se u Berlinu, Beču, Zagrebu i Splitu. „Ovaj koji je nađen kod nas, između Posedarja i Podgradine, na golemoj liburnskoj gradini Budim, jedinstven je u svijetu po jednom detalju koji se nalazi na njegovu reversu. Tu je napisano skraćeno ime Korkire na grčkom - KOP. Niti na jednom od drugih poznatih primjeraka nema skraćene riječ Korkira. Taj novčić je, zapravo, unikatan”, priča doc. Ilkić te ističe: „Riječ je o našem novcu, nastalom na području Hrvatske, iznimno rijetkom. Korkira je bila grčka kolonija na Korčuli, ne zna se pouzdano gdje, no pretpostavlja se da je bila na mjestu današnje Lumbarde.“

Monografija 'Župa Ljubač'

Na cijelom području župe

Ljupča, ponajviše na Ljubljani, rtu u Ljubačkom zaljevu, gdje su brojni arheološki lokaliteti od prapovijesti pa sve do srednjovjekovlja, sačuvano je mnogo kovanica iz svih razdoblja.

„Liburni nisu imali vlastite kovnice novca, koristili su novac iz sjeverne Afrike, što je prava zagonetka. Otkud je tolika količina novca iz sjeverne Afrike, tj. iz Kartage i Numidije, a dijelom i iz Egipta, završila upravo kod Liburna, to još nitko nije razriješio”, kaže arheolog Mato Ilkić objašnjavajući:

„Riječ je, naime, o velikim udaljenostima. Kartaga je tada bila u ratu s Rimom koji je bio vojna sila u usponu, no ipak su se uspjeli nekako infiltrirati i probiti do Liburnije“.

U monografiji „Župa Ljubač“, koju su izdali Sveučilište u Zadru i Župa sv. Martina Ljubač, dr. Ilkić objavio je vrijedan rad „Numizmatički nalazi s područja Ljupča“. Mato Ilkić jedan je od rijetkih Hrvata koji se bave proučavanjem optjecaja staroga novca, a numizmatičku građu s područja Ljupča iz različitih izvora kataloški je obradio, što je i publicirao. No, stalno se postavlja pitanje otkud i zašto iz različi-

Ribolovni nasip u akvatoriju Ljupča očuvao se zato što je obližnji potok u jednom trenutku za vrijeme poplave naplavio mnogo mulja, a taj je mulj nasip konzervirao. Kako je razina mora tijekom vremena rasla, sad je taj ribolovni nasip na 2,7 metara ispod mora. Mulj se isprao i nasip nam se pokazao, a otkrile su ga zračne fotografije

tih doba toliko novca u tom području.

„Ravni kotari, ovaj dio Dalmacije, najplodnosniji je i najbogatiji, ima i polja, i pašnjaka, teren je bogat vodom. Zbog toga je ovaj kraj tijekom prošlosti bio vrlo pogodan za život, ljudi su se bavili i stočarstvom i poljodjelstvom. Zahvaljujući tome, ov-

U Liburniji je pronađen novac Korkire, s Korčule. Takvih kovanica u svijetu ima samo pet, više od stoljeća nije pronađen nijedan primjerak, a nedavno je otkriven na liburnskoj gradini Budim. Jedinствен je u svijetu po jednom detalju na njegovu reversu - pokraćenom imenu Korkire na grčkom - KOP

dje su i brojni i bogati arheološki lokaliteti“, pojašnjava ugledni arheolog, ističući kako na ovom području novac u kontinuitetu cirkulira od najstarijih vremena, približno od 4. stoljeća prije Krista pa sve do propasti Mletačke Republike.

„Nekadašnji stanovnici ovog dijela Ravnihi kotara, Ljupča, sigurno nisu tek tako došli do sveg tog novca, morali su imati nešto zanimljivo za prodaju, a što je to, ne znamo. Možemo pretpostaviti da su to možda bili proizvodi vezani uz poljoprivredu i stočarstvo. Kad je riječ o Plemićima, uvali između Ljupča i Rtiine, tu se proizvodila i keramika u rimskom razdoblju. Na kraju krajeva, u Plemićima su golema ležišta gline bez koje nema proizvodnje keramike, a to je područje bogato i slatkom vodom koja je nužna za njezinu proizvodnju.“

Dakle, postojali su prirodni preduvjeti za proizvodnju različite građevinske keramike, amfora i stolnog posuđa, zbog čega se, također, slijevao novac u Ljubač. Najmanje numizmatičkih nalaza je iz vremena hrvatskog kneževstva i kraljevstva, što se povezuje s činjenicom da je u razdoblju ranog srednjega vijeka optjecaj novca bio relativno skroman, ne samo u Ljupču, nego i na znatno širem području.

Kolomanovi novčići

„Hrvati nisu kovali svoj novac, ali su koristili tuđi, bizantski i dijelom karolinški. Istraživanjima u Ninu pronađen je i karolinški novac. No, u razdoblju ranoga srednjega vijeka uglavnom je cirkulirao bizantski, koji je tada bio kao danas dolar ili euro, općeprihvaćena valuta.“ Bizantski novac je, naime, bio pouzdana valuta po kvaliteti, kakvoći kovine, zlata, te se uobičajenim smatralo da se trgovina i ostala plaćanja obavljaju bizantskim novcem.

„Pronađen je zlatnik Konstantina V. Kopronima koji, doduše, pripada mlađem razdoblju, ali taj bi se novac mogao vezati uz turbulentna razdoblja seobe naroda. Novac od zlata mogao je vrijediti nekoliko stotina godina jer zlato je zlato. Ono ima svoju vrijednost, bez obzira na to kada je iskovano. I danas su, primjerice, zlatnici Franje Josipa, dukati, na cijeni“, napominje doc. Ilkić.

Krajem 11. i početkom 12. stoljeća slijedi pravi bum u smislu optjecaja novca. Na Ljupču su,

Doc. dr. sc. Mate Parica: Rimske lučke instalacije sačuvane su jedino na našoj obali

Doc. dr. sc. Mate Parica rođen je u Zadru 1980. godine gdje se školovao. Diplomirao je 2006. godine arheologiju i povijest na Sveučilištu u Zadru, i to na temi "Grubo brodsko posuđe iz antičke luke u Pakoštanima".

Do sada je sudjelovao u brojnim arheološkim istraživanjima u Pakoštanu (luka, kasnoantički brod, solana), Resniku (helenistička luka, zaštitna istraživanja), Jablancu (pristanište), zatim u Trogiru, Kaštel Sućurcu, Novalji, Silbi itd., a istraživao je i na lokalitetima na kopnu u Površju, Starigradu, Jazinama, Nadinu, Crkvini kod Pakoštana, Cijinoj gradini itd.

Kao znanstveni novak zaposlio se 2007. „Počeo sam kod pokojnog profesora Zdenka Brusića koji je vodio projekt 'Istraživanje liburnskih i antičkih luka na prostori sjeverne Dalmacije', i otud nastavio dalje. Na Sveučilištu predajem kolegij Lučke instalacije. Imali smo mnogo pogodnih luka, a neke su i sačuvane. Za razliku od Sicilije, Afrike, Bliskog istoka, čije luke nisu sačuvane zbog loše obale, mi imamo očuvane rimske instalacije zato što imamo pojas otoka koji sprječava da se luke uništavaju s otvorenog mora. Kod nas je sačuvano čak i potopljeno naselje iz brončanog doba u Pašmanskom kanalu kod Turnja“, kaže arheolog Parica.

Zračna fotografija prapovijesnog ribolovnog nasipa s označenim sondama (snimka: P. Igljić)

Antičke tegule slijepljene u procesu proizvodnje

primjerice, pronađena dva Kolumanova srebrnjaka, dakle, novac prvoga ugarskoga kralja koji je okrunjen i kao hrvatski kralj. To je važno jer Kolumanova novca nema mnogo u Hrvatskoj.

Numizmatika pokazuje da su Ljubljana i kastrum na njoj, rt u Ljubačkome zaljevu, vrvjeli životom u razdoblju razvijenog i kasnoga srednjeg vijeka - od 12. do 15. stoljeća. Pretpostavlja se da je kastrum na Ljubljani još iz bizantskoga razdoblja, što potvrđuju neke indicije.

„Pronađena je bula bizantskoga cara Mauricija Tiberija, a službena carska bula, biljeg, ne ide bilo gdje i bilo kome, nego tamo gdje je vojska ili administracija. To bi mogao biti indikator da je

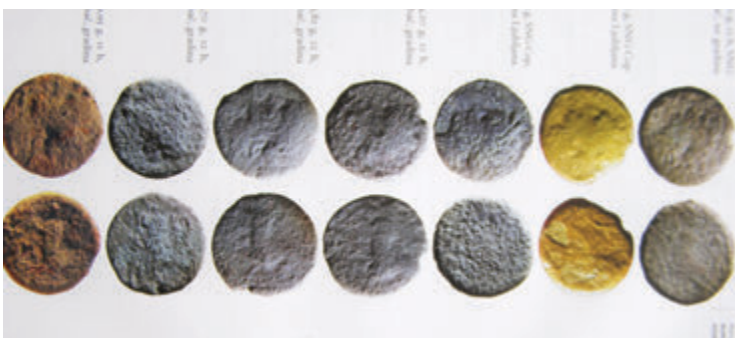
na Ljubljani bila tvrđava koja je u srednjem vijeku za Ivanovaca (Malteški red, nap.a.) ušla u svoje nove faze. U svakom slučaju, život je na Ljubljani bio intenzivan sve do približno završetka srednjega vijeka, kada kopni padom vojnoga značaja tvrđave“, pojašnjava Ilkić.

Na ljubačkoj kosi pronađen je i novac Turskog carstva. Općenito, on je rijedak u Ravnim kotarima, što je neobično, s obzirom na to da su velike dijelove toga područja Osmanlije čvrsto dugo držale u svojim rukama.

Dr. Ilkić smatra da je čudno to što je tako bogat numizmatički materijal dugo, desetljećima, bio zapostavljen, kad je riječ o sjevernoj Dalmaciji. Tek je Ilkić ra-

Ostaci antičkog odvodnog kanala

Numizmatički nalazi s područja Ljupča

Kod gradine Budim uz Posedarje, pregledavanjem zračnih fotografija, uočili smo veliku konstrukciju u moru nasuprot tog golemog prapovijesnog lokaliteta. Konstrukcija se pruža od obale prema moru oko 50 m i mogla bi upućivati na arheološke ostatke liburnske luke. Ako je to točno, to će biti arheološka senzacija

svijetlio tu problematiku, objavio o tome brojne radove i prikazao to bogatstvo na više domaćih i međunarodnih znanstvenih skupa te animirao mlađe kolege i studente da se time bave.

Podvodna arheologija

Mato Ilkić je, s kolegom Matom Paricom, u monografiji „Župa Ljubač“ objavio i vrijedan rad „Podmorski arheološki nalazi u okolici Ljupča“. Baveći se podvodnom arheologijom, njih dvojica istraživali su u akvatoriju Ljupča dva lokaliteta, jedan rimski, a drugi prapovijesni. Godine 2009. podvodnim istraživanjima u uvali Plemići, 2 km sjeverno od Ljupča, otkriveni su arheološki ostaci paralelnih gatova, što upućuje na to da je tamo bila luka. Razlog gradnje te luke bila je izrada i trgovina keramikom.

„Moj prijatelj iz Ražanca, Pero Kožul, rekao mi je: 'Mato, išao sam se kupati u uvalu Plemići, između Ljupča i Rtine, i tamo sam u profilu obale vidio mnogo keramike.' Odveo me je na mjesto i ispostavilo se da smo zahvaljujući njegovoj dojavi ušli u trag prve keramičarske radionice na širem zadarskom području iz rimskoga razdoblja. Nakon provedenih početnih istraživanja, uvjerali smo se da je riječ o keramičarskoj radionici koja je vjerojatno proizvodila amfore, stolno posuđe, građevinsku keramiku, crepove, opeke itd. Sudeći po nalazima, moglo bi se reći da je radionica bila u funkciji oko 1. stoljeća poslije Krista“, pojašnjava Ilkić.

U podmorju jugoistočnog dijela Ljubačkog zaljeva otkriven je potopljeni prapovijesni ribolovni nasip.

Doc. dr. sc. Mate Parica, arheolog s Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru, kaže da su ribolovni nasipi, osim na našoj obali Jadrana, bili uobičajeni, s tim da su rijetko očuvani.

Podvodna konstrukcija starija od Rima

„Na granici plime i oseke potrebni su posebni uvjeti da se takav tip građevine sačuva. Ribolovni nasip u akvatoriju Ljupča očuvao se zato što je obližnji potok u jednom trenutku za vrijeme poplave naplavio mnogo mulja, a taj je mulj nasip konzervirao. Kako je razina mora tijekom vremena rasla, sad je taj ribolovni nasip na 2,7 metara ispod mora. Mulj se isprao i nasip

Hrvati nisu kovali svoj novac, ali su koristili tuđi, bizantski i dijelom karolinški. Istraživanjima u Ninu pronađen je i karolinški novac, ali većinom bizantski koji je bio kao danas dolar ili euro, općeprihvaćena valuta

Ilkić: Numizmatiku sam zavolio još od malih nogu

Baviti se numizmatikom iznimno je teško jer je riječ o tisućama varijacija koje te, ako ih ne poznaješ, mogu odvesti na pogrešan trag, primjerice, ako postoji samo jedna sitnica koja određuje novac u precizno razdoblje ili upućuje na određenog vladara. Ako to ne znaš, možeš pogriješiti, a mnogi ljudi to ne znaju, moraš gristi i dobro ba-

ratati problematikom. Numizmatiku sam zavolio još od malih nogu te stekao određeno predznanje, tada amatersko, no pretvorio sam ga u profesionalno.

Postoji i literatura i standardni katalozi, ne može sve biti u glavi, no treba znati i gdje pronaći informaciju, kaže Mato Ilkić.

nam se pokazao, a otkrile su ga zračne fotografije“, govori Parica koji je na istraživanju ribolovnoga nasipa radio s kolegom Ilkićem.

„Dijelom sam fokusiran na podvodna istraživanja, a dijelom na prapovijest. Bavim se potopljenim naseljima, strukturalama, lučkim instalacijama, prapoviješću ispod morske površine“, objašnjava Parica. S doc. Ilkićem namjerava provesti i podvodna istraživanja pokraj gradine Budim kod Poseđarja gdje se nalazi podvodna konstrukcija.

„Kod gradine Budim uz Poseđarje, pregledavanjem zračnih fotografija, uočili smo veliku konstrukciju u moru nasuprot tog velikog prapovijesnog lokaliteta. Konstrukcija se pruža od obale prema moru oko 50 m, i mogla bi upućivati na arhe-

ološke ostatke liburnske luke“, pojašnjava Ilkić. Ako se to pokaže točnim, to će doista biti arheološka senzacija. Na području sjeverne Dalmacije, koliko je poznato, nije očuvana nijedna liburnska luka, sve su iz rimskoga razdoblja. Konstrukcija luke je, vjerojatno, oko 2,5 metara ispod površine mora, s obzirom na to da se more od rimskoga vremena podiglo oko 2 metra.

„Zračni snimak sugerira da je konstrukcija starija od Rima. Pokušat ćemo na lokalitetu pronaći drvo te ga poslati na radiokarbonsku analizu C14 kako bismo dobili točan datum. U prapovijesti je često korištena kombinacija drva i kamena za gradnju obale. Radili su tako da bi ukopali drvene stupove, nabacali granje pa nasuli veliko kamenje da sagrađe obalu koju neće rušiti valovi. Taj sustav gradnje bio je učinko-

vit. Ako u podvodnim kulturnim slojevima ne bude rimskoga materijala, već samo liburnski, znat ćemo da je to konstrukcija iz kraja prapovijesti“, kaže doc. Ilkić koji će, s kolegom Paricom, preliminarno istražiti nekoliko pozicija. I ta su istraživanja omogućena zahvaljujući privatnoj donaciji i Ministarstvu kulture.

Drugi dio podvodnih istraživanja u Novigradsko-karinskom prostoru također su neke konstrukcije koje su, pregledavanjem zračnih fotografija, očito djelo ljudskih ruku.

„To su gatovi i konstrukcije koje slične umjetnim otocima na ulazu u Karinsko more, kod Ribnice, gdje je tjesnac, kod položaja koji se zove Barbakan. U moru se nalazi nešto što je djelo ljudskih ruku, ali moramo zaroniti i to dobro pregledati“, kaže docent Ilkić.

Mato Ilkić, dragovoljac Domovinskog rata i zadarski student

Doc. dr. sc. Mato Ilkić je Srijemac, rođen u Vukovaru, a školovao se u Sotinu i Vukovaru. Studirao je arheologiju na Filozofskom fakultetu u Zadru. „Zagreb kao veliki grad nije mi bio privlačan. Kad sam saznao da u Zadru ima studij arheologije, uopće se nisam dvoumio gdje ću studirati.“

Početkom rata Ilkić se odmah vratio u rodni Sotin i sudjelovao u organiziranju obrane mjesta.

„Bio sam pred diplomskim, ostalo mi je bilo nešto ispita, no odlučio sam otići u Sotin da pomognem - tamo su mi bili roditelji, najbliži. Nisam uopće imao predodžbu o tome da će biti rata. Mislilo sam da će to kratko trajati, ali otrijeznili smo se nakon masakra u Borovu selu. Imali smo oznake ZNG-a, ali smo bili organizirani kroz TO. S jedne strane bila je golema neprijateljska mašinerija s avijacijom, tenkovima i morem

oružja, a s druge mi, naoružani mladenačkom ludošću, zanesenošću stvaranja hrvatske države, hrvatskim zastavama i lovačkim puškama“, prisjeća se Ilkić.

JNA i srpska paravojska opkolili su Sotin i presjekli obranu. Branitelji Sotina pokušali su proboj za Vukovar kod Vučedola, ali nisu uspjeli.

„Bombardirali su nas topništvom i avijacijom, a naš je krizni štab donio odluku da se pokušamo izvući noću, i to sporednim, poljskim putevima. Uspjeli smo doći do slobodnog dijela Hrvatske. Nakon pada Sotina bilo je poginulih i zarobljenih. Kad smo u Zagrebu smjestili starije ljude po mjestima za prihvat prognanika, vratio sam se u borbu, i to na ratište u istočnoj Hrvatskoj. U Sotinu je ubijeno više od 60 osoba, mnogi s kojima sam išao u školu, čak i naš ravnatelj. Za neke se

još ne zna gdje su, nisu pronađeni njihovi posmrtni ostaci. Neki od njih bili su pomalo naivni, govorili su da nisu ni u kakvoj stranici niti u vojsci i da im nitko ništa neće. Na žalost, nisu htjeli izaći iz mjesta s nama braniteljima, mnoge su pohvatali i pobili... Tada sam otišao boriti se u Vinkovce, a bio sam i u Nuštru, dalje se nije moglo. Na vinkovačkom ratištu bio sam sve do pada Vukovara. Umoran i iscrpljen, nakon pada Vukovara, završio sam na rehabilitaciji u Zagrebu. Bio sam psihički rastrojen, slomljen, shvatio sam što znači biti prognanik... Osjećaj da si nitko i ništa, nula, broj na prognaničkom kartonu. Zagreb mi se nije svidio, bio je to drugi svijet, čak su se s nama prognanicima neki i rugali, što me posebno zaboljelo. Iako je u Zadru bilo loše, grad je napadan, bombardiran, bez struje i vode, nisam htio ostati u Zagre-

bu, u veljači 1992. vratio sam se u Zadar i nastavio studirati.“ Mato Ilkić diplomirao je 1994. kod tadašnjeg dekana Filozofskog fakulteta u Zadru, Šime Batovića, i to na temu „Sotin u željeznom razdoblju“. Za godinu dana zaposlio se kao znanstveni novak. Magistrirao je 2000. na FF-u u Zagrebu na temi „Hrvatsko Podunavlje u željeznom razdoblju - posljednje tisućljeće prije Krista“. Doktorat pod naslovom „Cornacum - sotinski prostor i njegovo mjesto u organizaciji južnog dijela provincije Pannonije“ obranio je 2004. na Sveučilištu u Zadru. Radi kao docent na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru i predaje nekoliko kolegija. Ilkić je sudionik brojnih arheoloških istraživanja i autor i/ili koautor brojnih znanstvenih i stručnih radova iz područja numizmatike i arheologije, kao i nekoliko arheoloških i numizmatičkih izložbi. (ir)

IZV. PROF. DR. SC. **TOMISLAV ZELIĆ**, ODJEL ZA GERMANISTIKU, DOBITNIK MEĐUNARODNE NAGRADE ZA ZNANOST EUROPSKE ZAKLADE „DR. ALOIS MOCK“ U 2017.

Sveučilište u Zadru omogućilo mi je napredak u znanstvenoj, stručnoj i nastavnoj djelatnosti

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Zelić, Odjel za germanistiku, dobitnik je ugledne međunarodne nagrade za znanost Europske zaklade „Dr. Alois Mock“ u 2017. godini.

Za što se dodjeljuje ta nagrada?

Europska zaklada „Dr. Alois Mock“ u pravilu nagradu za znanost dodjeljuje mladim znanstvenicima koji istražuju europsku ideju iz područja pravnih, političkih i društvenih znanosti. U sklopu programa „Godina kulture 2017. Hrvatska - Austrija“ pod geslom „Zajedno u kulturi“ Zaklada je u suradnji sa Saveznim ministarstvom za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije htjela istaknuti posebnu ulogu dr. Aloisa Mocka u novijoj hrvatskoj povijesti. U skladu s tim kuratorij je odlučio u 2017. iznimno uručiti nagradu za znanost hrvatskom znanstveniku koji istražuje europsku ideju, i to prvi put iz područja humanističkih znanosti.

Za koji znanstveni i/ili urednički rad ste, konkretno, dobili nagradu?

Među ostalim „izvanrednim znanstvenim postignućima“ ističe se uređivanje zbornika radova s međunarodnog i interdisciplinarnog znanstvenog skupa o europskoj ideji.

Možete li reći nešto više o tom radu?

U svojstvu predsjednika znanstvenog odbora organizirao sam međunarodni i interdisciplinarni znanstveni skup na temu „Europa? Kulturna povijest jedne ideje“ početkom rujna 2013. na Sveučilištu u Zadru. Ta je ideja nastala već početkom 2012. u razgovoru s red. prof. dr. sc. Jurkom Zovkom s Instituta za filozofiju u Zagrebu i Odjela za filozofiju Sveučilišta u Zadru. Skup je plod suradnje s kolegom Zovkom, u svojstvu predsjednika Hegelova društva u Zadru i dopredsjednika Međunarodnog Hegelova društva u Berlinu te kolegicama, izv. prof. dr. sc. Za-

netom Sambunjak, u svojstvu tadašnje pročelnice Odjela za germanistiku, i izv. prof. dr. sc. Anitom Pavić Pintarić s Odjela za germanistiku, u svojstvu znanstvene voditeljice Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock“, a uz potporu tadašnje prorektorice za znanost, sadašnje rektorice Sveučilišta u Zadru red. prof. dr. sc. Dijane Vican.

Je li Europa za vas ideja ili kontinent?

Upitnikom u naslovu želi se naznačiti kako su etimološko porijeklo riječi, geografske granice potkontinenta i kulturni identitet Europe oduvijek bili sporni. Francusko-izraelski filozof Bernard-Henri Lévy tvorac je krilatice da Europa nije mjesto, nego ideja. Na skupu se dakle raspravljalo o pitanjima je li doista riječ o filozofskoj ideji i, ako jeste, vrijedi li ona normativno ili regulativno, podudara li se sa stvarnošću ili je ovdje riječ tek o konstrukciji, fikciji ili pak iluziji.

Europa je, naime, od ranog

srednjeg vijeka do 18. st. bila zaправо kršćanstvo u historiografiji, kartografiji i ikonografiji. Tek u 18. st. razvija se refleksivni pojam europske kulture pomoću povijesne i regionalne usporedbe. Europa se u odnosu na druge kulturne krugove odlikuje svojom vanjskom cjelovitošću i unutarnjom raznolikošću. Stojljecima je bila poprište brojnih dostignuća. No, istodobno su je pogađale različite krize i katastrofe. Protiv njezine cjelovitosti i skladnosti djelovali su razdioba i raspad.

Nedorečenosti u Preambuli Lisabonskoga ugovora, koji se doduše osvrće na „kulturne, religijske i humanističke tradicije Europe“, no bez točnijeg određivanja, postavile su sudionicima skupa zadatak za istraživanje povijesti i kulture, književnosti i filozofije. Prisjećajući se prošlosti, preispitivalo se europsku ideju naočigled novih izazova u sadašnjosti pogledom na neizvjesnu budućnost. Znanstveno istraživanje kulturne povijesti eu-

Zaklada je htjela istaknuti posebnu ulogu dr. Aloisa Mocka u novijoj hrvatskoj povijesti. Stoga je odlučeno uručiti nagradu za znanost hrvatskom znanstveniku koji istražuje europsku ideju, i to prvi put iz područja humanističkih znanosti

ropske ideje daje bitan doprinos kritici i eurocentrizma i euro-skepticizma.

Što vam znači ta nagrada?

Velika mi je čast i radost što sam nakon deset godina djelovanja na Sveučilištu u Zadru dobio međunarodno priznanje za svoja znanstvena istraživanja. Veoma mi je važna i činjenica da nagrada za znanost nosi ime dobrog Europljanina i prijatelja Republike Hrvatske, pokojnog dr. Aloisa Mocka, bivšeg potpredsjednika i ministra vanjskih poslova Republike Austrije. Nagrada me potiče da u daljnjem znanstvenom radu težim istraživanjima mediteranizma, tj. u smislu njemačkog anglista Wolfganga Isera „kulturno imaginiranog“ Sredozemlja, te značaju i značenju sredozemne kulture u njemačkoj i europskoj književnosti i filozofiji.

Kad će vam biti uručena i tko će je uručiti?

Nagradu će mi 20. prosinca 2017. na svečanoj proslavi u dvorani „Dr. Alois Mock“ u zgradi Saveznog ministarstva za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije uručiti ministar Sebastian Kurz.

Školovali ste se i u SAD-u. Kako ste tamo dospjeli i doktorirali? Što znači biti dr. sc. u Americi, a što u Europi?

Nakon preddiplomskog studija njemačke filologije i filozofije na Sveučilištu u Heidelbergu, prijavio sam se na doktorski studij iz filozofije na gradskom sveučilištu CUNY u New Yorku. Stavio sam magistarski studij u Heidelbergu na mirovanje, podučavao osnovnoškolce i srednjoškolce matematičari kako bih uštedio novac potreban za školarinu i životne

troškove na prvoj godini studija u SAD-u. Tako sam 1999. upisao doktorski studij. Već u drugom semestru nakon prelaska na doktorski studij iz njemačke književnosti dodjeljena mi je stipendija koja je pokrivala školarinu i životne troškove. Godine 2000. upisao sam doktorski studij iz njemačke književnosti na Columbia Sveučilištu u New Yorku i dodjeljena mi je petogodišnja stipendija. Znanstveno-istraživački rad na temi disertacije trajao je punih šest godina, od 2003. do 2009. Uvjeti na Columbia Sveučilištu bili su savršeni, što ne iznenađuje s obzirom na to da je s razlogom, uz Harvard, Princeton, Yale i nekoliko drugih sveučilišta u ivy league, godina uvršteno u rang najboljih tri do pet sveučilišta u SAD-u, odnosno najboljih deset u svijetu. Isto vrijedi za doktorski studij iz njemačke književnosti gdje se upisuje tri do pet kandidata po godini, a doktorira ih jedno ili dvoje. Doktorirati na takvoj ustanovi zahtijeva nadahnuće, predanost i godine mukotrpnog rada.

Stoga je akademski naslov doktora znanosti, tj. Ph.D., velika počast. Većina nositelja tog najvećeg akademskog naslova postanu sveučilišni profesori, dok se manji broj zaposli u gospodarstvu gdje su plaće astronomskih iznosa. U Europi je akademska hijerarhija znatno niža, premda se u Njemačkoj, kao i u nekim europskim zemljama, pokušalo preslikati američki sustav - smatram, neuspješno.

Neki smatraju da je američki doktorat na razini njemačke habilitacije, tj. istovjetno znanstveno-nastavnom zvanju docenta u Republici Hrvatskoj, neki pak da je njemačka habilitacija na razini američkog izvanrednog profesora, tj. istovjetno znanstve-

no-nastavnom zvanju redovnog profesora u Republici Hrvatskoj. Ni bolonjska reforma ni europski sustav priznavanja studijskih bodovanja (ECTS) neće postići pravdu pri priznavanju obrazovanja u inozemstvu.

Kakav je položaj germanistike u Hrvatskoj, imajući u vidu sve manje govornika njemačkoga jezika?

Kao i u ostatku Europe, germanistika se u Hrvatskoj dijeli na jezikoslovlje i znanost o književnosti. Prepuštam jezikoslovcima sud o germanističkoj lingvistici. Glede teorije i povijesti književnosti, u Hrvatskoj se ona bavi ili konvencionalnim povijesnim pitanjima, a da tako ne nastaju nove teoretske spoznaje, ili teorijom književnosti, a da time ne dolazi dovoljno do izražaja umjetnička moć i snaga književnosti. Očito smo smetnuli s uma da su filologija, ali i filozofija, i umijeće i znanost, a možda prije svega umijeće iliti ljubav prema jeziku i mudrosti. Uzgred rečeno, takvo stanje duha i manjak stvaralaštva, čini mi se, vlada, nažalost, u svim područjima ljudske djelatnosti - od gospodarstva, prava i politike preko odgoja, obrazovanja i zdravstva do znanosti, umjetnosti i religije, i to ne samo u Hrvatskoj, nego i širom Europe i svijeta.

Hrvatska je germanistika, kao i odgoj, obrazovanje i znanost općenito, dapače cijelo hrvatsko društvo, smatram, još uvijek pod prevelikim utjecajem ideologija i njihovih političkih implikacija. Povrh toga, europska i hrvatska strategija odgoja, obrazovanja i znanosti u velikom su raskoraku. Primjerice, prema direktivama EU, svaki Europljanin trebao bi znati materinski jezik i dva svjetska jezi-

ka. S obzirom na činjenicu da je engleski jezik postao nova *lingua franca* te da je Hrvatska kroz povijest, promet, turizam i migraciju, politiku, pravo i gospodarstvo dobro povezana s Njemačkom, Austrijom i Švicarskom, smatram da njemački jezik ima dobre izgleda na trajnu popularnost u Hrvatskoj. Na čimbenicima sustava, od vrtača do sveučilišta, odgovornost je da postavljaju i usklađuju svoja mjerila pri učenju i izučavanju stranih jezika i književnosti. Državna matura kakva sada postoji trebala bi biti od velike pomoći, no teškoće nastaju kad treba uravnotežiti količinu i kakvoću znanstvenika, nastavnika i studenata, uvjeta, izvedbe nastave, tzv. ishoda učenja, ciljeva i svrha.

Kako ste dospjeli na Sveučilište u Zadru?

Sjećam se dobro kad nas je 2005. prodekanica za poslijediplomske studije u sklopu tečaja za profesionalizaciju za doktorande na Columbia Sveučilištu uvjeravala da bi ubuduće trebali prihvaćati zaposlenje na drugim sveučilištima i veleučilištima ne samo u SAD-u, nego i širom svijeta. Odmah sam pomislio na novoosnovano Sveučilište u Zadru. Kad sam na početku akad. god. 2007./2008. došao prvi put na radno mjesto, jedan stariji profesor u svom me jedin-stvenim stilu zapitao: „Tomislave, de s' ti doš'o u Zadar?“, na što sam mu odgovorio: „Došao sam živjeti i raditi u Zadru.“ Za mene je Sveučilište u Zadru ustanova koja mi je omogućila napredak u znanstvenoj, stručnoj i nastavnoj djelatnosti, a naposljetku i dodjelu nagrade za znanost Europske zaklade „Dr. Alois Mock“. (zgt)

Biografija

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Zelić rođen je 1975. godine u Mettmannu pokraj Düsseldorfa. U rodnom gradu pohađao je osnovnu školu i opću gimnaziju koja nosi ime renesansnog humanista i reformatora Konrada Heresbacha. Studirao je njemačku filologiju i filozofiju, teatrologiju i komparatistiku u Heidelbergu, New Yorku i Berlinu. Radio je u SAD-u kao lektor, prevoditelj i pomoćnik ravnatelja sveučilišnog centra za njemačku kulturu.

Od 2007. zaposlen je na razvojnom radnom mjestu u suradničkom zvanju asistenta na Odjelu za germanistiku Sveučilišta u

Zadru. Godine 2009. na Columbia Sveučilištu u New Yorku obranio je doktorski rad na engleskom jeziku pod naslovom „The Paradox of Sovereignty in Modern German History Plays“ (Paradoks suverenosti u modernim njemačkim povijesnim dramama).

Nakon stjecanja akademskog naslova doktora znanosti u inozemstvu i priznavanja inozemne kvalifikacije doktorata znanosti (Ph.D.), izabran je 2009. u suradničko zvanje i na radno mjesto višeg asistenta te 2011. u znanstveno-nastavno zvanje i na radno mjesto docenta.

Od 2012. do 2016. godine obavlja u dva mandata dužnost zamjenika pročelnice na Odjelu za germanistiku Sveučilišta u Zadru. Izabran je 2016. u znanstveno-nastav-

no zvanje i na radno mjesto izvanrednog profesora. Bavi se teorijom i poviješću književnosti te filozofijom. Zelić je dvije akademske godine bio gostujući profesor na Sveučilištu u Tuzli i u kraćim boravcima na Sveučilištu u Münsteru i Münchenu. Bio je suradnik na međunarodnim znanstvenim projektima na sveučilištima u New Yorku, Grazu, Berlinu i Stuttgartu. Održao je šezdeset izlaganja na međunarodnim znanstvenim skupovima u domovini i inozemstvu, objavio dvije znanstvene monografije, četiri zbornika radova i trideset izvornih znanstvenih radova. Dobitnik je mnogih stipendija i drugih počasti te član brojnih međunarodnih znanstvenih udruuga i udruženja.

DOC. DR. SC. SANDRA HADŽIHALILOVIĆ, PREDSTOJNICA ODSJEKA ZA RUSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST, ZAMJENICA PROČELNICE ODJELA ZA KROATISTIKU I SLAVISTIKU, AUTORICA ZNANSTVENOG RADA O KALJSKOM GOVORU U MONOGRAFIJI O KALIMA

Dok živi jezik, živa je i zajednica koja njime govori

Lokalni govori sve više gube na važnosti i izlaze iz upotrebe. U teoriji, svi podržavaju njihovo očuvanje, ali u stvarnosti to je drukčije. Kao što trebamo čuvati običaje, spomenike i tradiciju, tako trebamo čuvati i govore

Doc. dr. sc. Sandra Hadžihalilović, predstojnica Odsjeka za ruski jezik i književnost, zamjenica pročelnice Odjela za kroatistiku i slavistiku, u monografiji „Kali“, koju su izdali Sveučilište u Zadru, HAZU i Općina Kali, dala je velik doprinos svojim znanstvenim radom o kaljskome govoru.

S obzirom na to da ste rusist, kako to da ste „upali“ u područje dijalektologa kroatologa?

Djetinjstvo sam provela u Kalima jer mi je mama Kaljka, a i danas u Kalima provodim vrijeme kad god mogu jer moj brat i mama tamo žive. S obzirom na to da sam od 1998. do 2015. živjela u Kalima, interes za kalj-

skim govorom je očit pa je dio razloga subjektivne prirode, a dio se veže na znanstveni rad na matičnome Odsjeku. Poučavajući studente ruskom jeziku djelomice ih (kad obrađujemo određene jezične cjeline u sklopu kolegija Osnove fonetike i fonologije ruskoga jezika) potičem da govore svojim mjesnim govorom jer je ruski jezik lakše usvojiti čakavcima, zatim kajkavcima i na kraju štokavcima i govornicima standardnoga jezika. Iz tog aspekta i samoj mi je poznavanje kaljskoga govora pomoglo da brže i lakše usvojim neke fonetske pojave u ruskom jeziku, primjerice, naglasak.

Koje su glavne odlike kaljskoga govora?

Glavne odlike kaljskoga go-

vora, prema jezičnim razinama, su sljedeće, polazeći od jednostavnijih prema složenijima. Na fonološkoj razini očituje se ikavsko-ekavska zamjena jata, zamjena prednjega nazala fonemom a iza palatalnih č, ž, j i l te čuvanje fonema f i x. Kad je riječ o naglasnome sustavu, kaljski govor odlikuju kratkosilazni i dugosilazni naglasak, akut, prednaglasna duljina i nenaglašena kraćina. Staro se akcenatsko mjesto dobro čuva. Na morfološkoj razini u genitivu množine uglavnom se dosljedno ostvaruje nul-ti nastavak, u akuzativu množine imenica muškoga roda a-sklo-nidbe dolazi stari nastavak -i, dok su dativ, lokativ i instrumental množine izjednačeni u nastavcima -ami(n), odnosno -imi(n). Infinitivi su neokrnjeni, a u kondicionalu se stari oblici glagola biti čuvaju samo u množini. Na sintaksoj razini razmjerno su česte kalkirane romanske konstrukcije 'od + genitiv' i 'činiti + A + da + prezent'. Romanski je utjecaj vidljiv i u leksiku, koji je u kaljskome govoru tipično čakavski.

Po čemu se kaljski razlikuje od govora ostalih mjesta na Ugljanu?

Kaljski se od ostalih ugljanskih govora najviše razlikuje na fonološkoj razini. Sustav suglasnika sličan je kod većine ugljanskih govora. Za kaljski je govor karakteristično da bolje od ostalih ugljanskih govora čuva glas h, primjerice, hiljada, kuhati, kruha, grihota, hote, dok je u ostalim ugljanskim govorima iljada/ijada, kuvati, kruh, ali kruva, gri-

jota. Općenito je suglasnički sustav ugljanskih govora sličan, s manjim razlikama u pojedinim glasovima. Samoglasnički sustav ugljanskih govora nekad je bio jedinstven i izgledao jednostavnije od današnjega. Suvremeni samoglasnički sustav kaljskoga govora nastaje od staroga u dvije promjene: dugi a, e, o daju ua, ie, uo ako su bili naglašeni ili u prednaglasnoj duljini (gruad, ruaditi, mieso, grieda, buog), a zanaglasne duljine se skraćuju bez drugih promjena (kuhamo, misec). Produžuju se kratki a, e, o pod naglaskom (mati, ruka, gljedun, kolo, mluko). Od dugih su e i o isto kao u kaljskom nastali dvoglasie i uo u prečkom, poljanskom i ugljanskom (mieso, Prieko, buog, nuos), a u ostalim ugljanskim govorima nema fonoloških dvoglasa, nego se dugi e i o izgovaraju zatvorenije. Odras glasa jat u kaljskom, kao i u ostalim ugljanskim govorima, je ikavsko-ekavski. Sličan naglasni sustav imaju svi ugljanski govori, a razlike su sljedeće: u kaljskom se i kuklićkom staro kratko a produljilo u svim položajima, a u ostalim se ugljanskim govorima nije produljilo na samom kraju riječi. Stari kratki e i o produljili su se samo u kaljskom, a u ostalim ugljanskim govorima ostali su kratki. Još je jedna bitna pojava vezana uz naglasak po kojoj se kaljski i kuklićki razlikuju od ostalih ugljanskih govora. To je duljenje u naglašenom slogu zatvorenom opstruentom. Na morfološkoj i sintaksoj razini ugljanski govori su dosta slični, kao i na leksičkoj. Zajedničke su im posuđenice slavenskog i romanskog porijekla, a

zabilježeni su i turcizmi. Međutim, obrada leksičkog inventara zahtijeva posebnu monografiju. To su samo neke od razlika među ugljanskim govorima.

Kako je bilo surađivati s Mislavom Beničem s Hrvatskog instituta za jezik i jezikoslovlje na realizaciji stručnih radova o kaljskome govoru?

Suradnja s kolegom Beničem traje od posljediplomskog studija. Zajedno smo slušali neke kolegije i došli na zajedničke teme o kaljskom i kukljiškom govoru. Kolega Benič obranio je doktor-

ski rad na temu kukljiškoga govora i u tijeku je pisanje monografije iz kukljiške sintakse. Osim kukljiškog, Benič je pisao i o kaljskom, pa smo zajedno odlučili napisati osvrt na govore otoka Ugljana s naglaskom na kaljski govor. Upozorili smo na razlike u glasovnom sustavu i naglasku te morfološkim, sintaktičkim i leksičkim osobitostima ugljanskih govora. Suradnja se dosad pokazala vrlo dobrom.

Zašto je važno očuvati lokalne govore i je li to moguće, osim u znanstvenim i stručnim radovima?

To pitanje potrebno je stalno postavljati i odgovarati na njega jer lokalni govori sve više gube na važnosti i izlaze iz upotrebe iz više razloga. U teoriji, svi podržavaju njihovo očuvanje, ali u stvarnosti to je drukčije. Kao što trebamo čuvati običaje, spomenike i tradiciju općenito, tako trebamo čuvati i govore. Po jeziku se, u ovom slučaju govoru, zajednica poznaje i on je čini živom. Dok živi jezik, živa je i zajednica koja njime govori.

Gdje se još uvijek aktivno govori čakavica i kako je očuvati?

Čakavica se aktivno govori više-manje na svim otocima zadarskoga arhipelaga. Očuvati je se može svakodnevnim upotrebom, poticanjem otočnog stanovništva u organizaciji raznih događaja i manifestacija na kojima bi se govorilo isključivo mjesnim govorom: radionice iz čakavice za djecu vrtičke i školske dobi, predstave koje bi se izvodile na čakavici, tijekom ljetne sezone mogu se organizirati i jezične radionice za strance, poticanje lokalnog stanovništva u pisanju na čakavici u mjesnim časopisima, prijevod titlova sa standardnog na čakavski u ljetnom kinu,

Kaljski se od ostalih ugljanskih govora najviše razlikuje na fonološkoj razini. Za kaljski je govor karakteristično da bolje od ostalih ugljanskih govora čuva glas h, primjerice, hiljada, kuhati, kruha, grihota, hote, dok je u ostalim ugljanskim govorima iljada/ijada, kuvati, kruh, ali kruva, grijota

Čakavicu su može očuvati svakodnevnom upotrebom, poticanjem otočnog stanovništva u organizaciji raznih događaja i manifestacija na kojima bi se govorilo isključivo mjesnim govorom: radionice iz čakavice za djecu vrtičke i školske dobi, predstave na čakavici, poticanje lokalnog stanovništva u pisanju na čakavici u mjesnim časopisima, prijevod titlova sa standardnog na čakavski u ljetnom kinu i dr.

natjecanja u poznavanju čakavice na školskoj razini, ali i među starijom populacijom i dr.

U jednom od svojih ranijih radova posebno ste se bavili kaljskom psovkom. Tvrdite da se psovači verbalnom agresijom služe kako bi smanjili agresiju ili stres? Kako psovka može biti u nepsovačkoj funkciji?

Psovka kao jezični fenomen jedno je od obilježja kaljskoga govora. Mnogi smatraju da psovka potječe od kletve, što je potvrđeno u mojem istraživanju o govorničkim oblicima u kaljskome govoru, u kojemu su isti jezični izrazi navođeni i kao psovka i kao kletva. Zanimljivo je primijetiti da bilo koja riječ nekog jezika može u ovom ili onom stupnju vršiti funkciju psovke, a da psovka kao takva često vrši nepsovačke funkcije. Tako npr. u vezi s prvim slučajem, kada nepsovačke riječi vrše psovačku funkciju, koje ovise o kontekstu te ih

možemo uvjetno nazvati i kontekstualnim psovka/kletvama i dr., primjerice: Ulje ti zarodilo! Poša, pa ne doša! Sritan bi di god hodi! Ne znua zua se! Dabogda ti bilo ko i meni! Bilo ti ča ti ja želin! i dr. Psovka je organski dio jezika, a njezini su emocionalni konteksti raznoliki. Najčešće je izraz zlobe, ljutnje, srdžbe, raznih napadačko-obrambenih stanja, ali odgovara i brojnim drugim stanjima poput radosti, sreće, straha i sl., primjerice: A di si ti, o'ka' te nis' vidi, kurbo ladro jarče prajče toware!

Kakva je situacija s rusistikom na Sveučilištu u Zadru danas, kakav je interes za studij, koliko studenata svake godine upisujete, koliko ih ukupno studira? Kakvo je stanje sa znanstveno-nastavnim kadrovima?

Zadarska rusistika među prvima na Sveučilištu popuni kvotu na prvom upisnom roku, a takvo stanje i interes za studijem

ruskog jezika traje već godinama. Točnije, od 2000., kad sam ja upisala studij, kvota se popunjava svake godine u ljetnom roku i ne postoje naznake da će ubuduće biti drukčije. Rusistika u Hrvatskoj među najzanimljivijim je studijima filoloških smjerova. Svake godine upisujemo 30 studenata, a ukupno ih je na studiju oko 200, uključujući redovite i izvanredne. Možemo se pohvaliti i podatkom da je naš Odsjek po dolaznoj i odlaznoj mobilnosti studenata u posljednjih nekoliko godina među prva tri na Sveučilištu. Kad je riječ o kadru na Odsjeku, trenutačno nas je deset nastavnica, od kojih tri izvanredne profesorice, dvije docentice, jedna poslijedoktorandica, dvije asistentice i dvije više lektorice. Na Odsjeku surađuju i vanjski suradnici. Kvaliteta kadra je, s obzirom na broj nastavnika u znanstveno-nastavnom zvanju u odnosu na broj zaposlenih, iznimno dobra, ali imamo kroničan ne-

dostatak lektora, osobito ako uzmemo u obzir broj studenata (ali i broj lektora na drugim filološkim studijima).

Je li zanimanje za ruski jezik posljednjih godina pojačano?

Zanimanje za ruski jezik veliko je i u kontinuitetu već godinama. Studij upisuju kvalitetni srednjoškolski pa su u skladu s tim i dobri studenti, što se očituje dobrom prolaznošću na studiju.

Suradujete li s ruskim visokoškolskim i znanstvenim ustanovama?

Možemo se pohvaliti dobrom bilateralnom suradnjom s ruskim sveučilištima s kojima organiziramo znanstvene konferencije, u tijeku je rad na zajedničkom udžbeniku, na natjecanjima iz ruskog jezika koja organizira partnersko sveučilište naši studenti se svake godine vraćaju s nagradama, u tijeku je i natječaj za najbolji studentski videouradak na temu Učimo ruski jezik, koji organiziramo u suradnji sa sveučilištima u Granadi, Brnu i Iževsku. Tu su i svima poznati Ruski dani - studentski projekt, koji se ubraja u jedan od posjećenijih na Sveučilištu te brojne druge aktivnosti. (sb)

Rusistika u Hrvatskoj među najzanimljivijim je studijima filoloških smjerova. Svake godine upisujemo 30 studenata, a ukupno ih je na studiju oko 200, uključujući redovite i izvanredne. Naš je Odsjek po dolaznoj i odlaznoj mobilnosti studenata u posljednjih nekoliko godina među prva tri na Sveučilištu

Rusist Milenko Popović, professor emeritus, uzor mi je i osoba od koje sam najviše naučila

Doc. dr. sc. Sandra Hadžihalilović osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje stekla je u Zadru. Završila je Gimnaziju Vladimira Nazora u Zadru i diplomirala filozofiju i ruski jezik i književnost na Sveučilištu u Zadru. Poslijediplomski studij završila je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon obranjenog diplomskog rada iz ruskog jezika, zaposlila se kao asistentica na Odsjeku za ruski jezik i književnost, na kojemu je trenutačno u zvanju docentice, u funkciji

predstojnice Odsjeka i zamjenice pročelnice Odsjeka za kroatistiku i slavistiku. Poslijediplomski doktorski studij završila je obranom doktorskoga rada na temu Kratice u ruskom jeziku (s osvrtom na hrvatski jezik) pod mentorstvom Milenka Popovića, profesora emeritusa, dugogodišnjeg suradnika na Odsjeku za ruski jezik i književnost Sveučilišta u Zadru i Odsjeku za istočno-slavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Tijekom proteklih 11 godina

rada na Sveučilištu u Zadru pohađala je brojne module za povišenje kvalifikacije nastavnika u Rusiji, Estoniji, Sloveniji i Hrvatskoj. U svojstvu predavača provela je i jedan semestar na moskovskom sveučilištu. Preko programa Erasmus i Erasmus+ predavala je na sveučilištima u Tallinnu (Estonija), Nici (Francuska), Wrocławu (Poljska), Mostaru (Bosna i Hercegovina), Iževsku i Moskvi (Rusija), a preko programa Ceepus na Sveučilištu u Skoplju (Makedonija). Uzor su

joj ugledni rusisti iz cijele Europe, međutim, doc. dr. sc. Sandra Hadžihalilović posebno ističe hrvatskoga rusista i svoga mentora Milenka Popovića, profesora emeritusa. „On mi je uzor i osoba od koje sam najviše naučila. Divim se njegovu pristupu radu i životu općenito. Svi koji ga poznaju dijele sa mnom isto mišljenje. Kad bih u svome radu ostvarila barem 10 posto u odnosu na njegov doprinos znanosti i radu sa studentima, bio bi to golem doprinos.“

IZV. PROF. DR. SC. **KRISTIJAN JURAN**, ODJEL ZA POVIJEST SVEUČILIŠTA U ZADRU, JEDAN OD POKRETAČA BIBLIOTEKE DEMOGRAPHICA ET GLAGOLITICA SIBENICENSIA

Matične su knjige glavni pokazatelj da doseljavanja na otoke nije bilo

Piše **Ivica Radoš**

Izv. prof. dr. sc. Kristijan Juran s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru, doktorirao je na temu „Otok Murter u razdoblju mletačke uprave“. U svojim se istraživanjima općenito bavi različitim aspektima sjevernodalmatinske povijesti od 15. do 18. stoljeća. Kao znanstveni novak zaposlio se 2004. na toponomastičkom projektu profesora Vladimira Skračića, koji je prepoznao važnost povijesnih istraživanja u onomastici. Tako je Juran u Centru za jadranska ono-

Istražujući povijest otoka Murtera, došao sam do zaključka da arhivski izvori ni po čemu ne potkrjepljuju tradiciju da su mnoge obitelji u Murter došle pred turskim osvajanjima

mastička istraživanja Sveučilišta u Zadru radio na dvama Skračićevim projektima od 2004. do 2014. Riječ je o projektima Toponimija neistraženih otoka sjeverne Dalmacije odnosno Onomastica Adriatica. Kako je često boravio u arhivima, ali i na terenu, rad na spomenutim onoma-

stičkim projektima pokazao se vrlo korisnim i za temu njegove doktorske disertacije.

„Istražujući povijest otoka Murtera, došao sam do zaključka da arhivski izvori ni po čemu ne potkrjepljuju tradiciju da su mnoge obitelji u Murter došle pred turskim osvajanjima, bilo

da je riječ o stanovnicima hrvatskoga zaleđa koji su izbjegli pred Turcima, bilo da je riječ o turskim podanicima Morlacima to jest Vlasima, koji su poslije, pogotovo za vrijeme mletačko-turskih ratova u 17. stoljeću, prelazili na mletački teritorij“, kaže Kristijan Juran.

Je li bilo znatnijeg naseljavanja Murtera?

Koliko sam uspio doznati iz izvora, izvorišni demografski korpus otoka Murtera, od kojega potječe većina njegova današnjeg stanovništva, formirao se u prvoj polovici 15. stoljeća, dakle, prije turskih osvajanja. U izvorima nema naznaka da je bilo znatnijih doseljavanja. Izuzetak je naselje Tisno, u koje su se sklonili stanovnici nedalekih kopnenih naselja Oštrice i Ivinja u prvoj polovici 16. stoljeća. Ako se netko nakon toga doselio, to je bio pojedinac, u pravilu priženik, koji najčešće preuzima ženi-no prezime pa ga u izvorima nije uvijek lako primijetiti. Masovnijih doseljavanja nije bilo ni na šibenskim, a vjerojatno isto vrijedi i za zadarske otoke. Na kraju krajeva, to su mali otoci s ograničenim prostornim i gospodarskim kapacitetima.

Ipak, prezimena su se mijenjala?

U neznanstvenoj javnosti prevladava mišljenje da je došlo do promjene stanovništva jer su prezimena bila drukčija nego danas. Međutim, riječ je o tome da se prezimena s vremenom jednostavno mijenjaju unutar istih obitelji. Nastaju u pravilu od nadimaka, radi preciznije identifikacije.

Je li stanovništvo Murtera toga vremena hrvatski supstrat?

S obzirom na njihova imena, prezimena, kulturu i običaje, svakako je riječ o hrvatskom supstratu, ali ne znamo odakle su ti prvi hrvatski doseljenici došli. Slično se može ustvrditi i za ostale sjevernodalmatinske otoke.

Dakle, na sjevernodalmatinskim otocima, suprotno dosadašnjem mišljenju, nije bilo masovnog doseljavanja kao posljedice turskih osvajanja?

Sve upućuje na takav zaključak. Kad smo istraživali na otocima, čuli smo da je među stanovnicima još uvijek živa tradicija prema kojoj su došli iz Bosne, Hercegovine, Ravnih kotara, Bukovice... Istina je da su stanovnici s kopna bježali na otoke u vrijeme neposredne ratne opasnosti, ali bi se nakon prestanka opasnosti vraćali na kopno. Odatle potječe predaja o doseljavanju.

U neznanstvenoj javnosti prevladava mišljenje da je došlo do promjene stanovništva jer su prezimena bila drukčija nego danas. Međutim, riječ je o tome da se prezimena s vremenom jednostavno mijenjaju unutar istih obitelji

Znate li za neki primjer?

U vrijeme Kandijskog rata, sredinom 17. stoljeća, turski Morlaci iz zaleđa sklanjaju se na priobalje, a neki i na otoke. Tako su Morlaci iz Vrane sklonište potražili na otoku Murteru. No, zadržali su vrlo kratko, možda nekoliko mjeseci, vrativši se na kopno. Možda je ostao neki pojedinac. Smatram da je to inicijalni impuls murterske predaje o doseljavanju. Slično vrijedi i za druge sjevernodalmatinske otoke. To su temeljna područja mojih istraživanja, povijesna demografija, pogotovo migracije u 16. i 17. stoljeću.

Je li prvi val Vlaha, koji je na hrvatska područja došao prije osmanskih nadiranja, kroatiziran?

Neki smatraju da su takozvani hrvatski Vlasi ili Morlaci romansko stanovništvo koje su Hrvati pri doseljavanju zatekli, a drugi pak da su se doselili iz istočnih krajeva negdje u 13. ili 14. stoljeću. Bilo kako bilo, oni su u srednjem vijeku kroatizirani, što pokazuju njihova imena i prezimena, ali su, isto tako, čuvali svoj romanski jezik, samo ne znamo dokad.

Što se događa s njima kad dolaze Osmanlije?

Neriješeno je pitanje što se događa s Vlasima ili Morlacima koji su turske napade dočekali na granicama dalmatinskih komuna, a koji su dotad često dolazili na zimska ispasišta na području Zadra, Šibenika, Trogira i Splita, boraveći zimi na planinskim pašnjacima Velebita, Biokova i Dinare. Ta se njihova polunomadna fluktuacija odvijala kon-

stantno. Oni su prisutni u izvorima, trguju svojim proizvodima u dalmatinskim gradovima. I nije ih, kako se čini, bilo malo.

Kakva je njihova sudbina na prilazu iz 15. u 16. stoljeće i kasnije, kad Osmanlije pustoše, primjerice, zaleđem Šibenika i Trogira?

Pretpostavke su da su neki od njih prihvatili tursku vlast, a da su se preostali sklonili na mletački posjed, čak i u Istru, ali su se vjerojatno vrlo brzo vratili pod osmansku vlast, privučeni određenim privilegijama. Od tada ih ima i ovdje, u Ravnim kotarima. U izvorima 16. stoljeća ti se Vlasi zovi Vlasi Istrije.

To su migracije „domaćih“ Vlaha koji su živjeli u Dalmaciji prije turskih osvajanja. No, s Osmanlijama dolaze i njihovi Vlasi?

Pouzdamo znamo da Turci na osvojena pogranična područja naseljavaju Vlahe iz istočnih krajeva. Dvadesetih godina 16. stoljeća na područje šibenske i trogirске Zagore dovode svoje podanike, i to Vlahe iz Hercegovine i Bosne. Prema istraživanju koje sam nedavno proveo, Turci su dvadesetih godina 16. stoljeća šibensko i trogirsko zaleđe odnosno Zagoru naselili Vlasima uglavnom iz Hercegovine, dijelom iz istočne, dijelom iz zapadne.

Koji je zapravo njihov identitet?

Oni su u prvome redu Vlasi ili Morlaci, posebna etnosocijalna grupacija, to je glavno obilježje njihova identiteta. Drugo im je obilježje vjerska pripadnost. Među onima koji s Turcima dolaze u Dalmatinsku zagoru ima i

katolika i pravoslavni, ali im tčan omjer ne znamo. To je zame-tak etnokonfesionalne strukture stanovništva u zaleđu Dalmacije koja će postati prepoznatljivom tijekom 18. i 19. stoljeća i održati se djelomično do danas.

Mletačko-osmansko pograničje 16. i 17. stoljeća tema je koja vas, čini se, u potpunosti zaokuplja?

Ne bih rekao u potpunosti, ali znatno. Rezultate tih istraživanja tek sam dijelom objavio, a velik dio još čeka objavu. Posvećen sam pritom nekolicini pitanja – migracijama, o kojima sam govorio, tijeku turskih osvajanja te sudbinama ljudi koji su živjeli s obje strane granice.

U svojim istraživanjima bavili ste se i glagoljskom baštinom?

Glagoljci su me privukla moja početna i početnička istraživanja. Proučavajući povijest mletačkog Murtera, zaintrigirale su me murterske glagoljske matice iz 17. stoljeća, kako zbog pisma koje je trebalo „dešifrirati“, tako i zbog sadržaja. Tako sam prije petnaestak godina naučio transliterirati s glagoljice na latinicu te se od tada na određeni način u kontinuitetu, s povremenim odmacima, bavim glagoljčnim izvorima.

Pokrenuli ste biblioteku Demographica et glagolitica Sibenicensia?

S ravnateljicom Državnog arhiva u Šibeniku Natašom Mučalo prije četiri godine pokrenuo sam biblioteku Demographica et glagolitica Sibenicensia. U njoj objavujemo najstarije izvore pisane glagoljicom na šibenskom području. Moj autorski prilog toj biblioteci su studije o matičnim knjigama Murtera i Tisnog iz 17. stoljeća. No, prva je u nizu bila knjiga u kojoj je objavljen rukopis šibenskog jezikoslovca Ante Supuka, dok je drugoj autor Dražen Vlahov, naš cijenjeni glagoljaš iz Istre, podrijetlom iz Prvića, koji je objavio matične knjige Prvića. Tako su do sada izašle četiri knjige, a peta će, ako Bog da, sljedeće godine.

Glagoljske matice prvorazredna su povijesna vrela za vaša istraživanja o demografiji?

Glagoljske matice jedan su od glavnih pokazatelja da spome-

S ravnateljicom Državnog arhiva u Šibeniku Natašom Mučalo prije četiri godine pokrenuo sam biblioteku Demographica et glagolitica Sibenicensia. U njoj objavujemo najstarije izvore pisane glagoljicom na šibenskom području

nutih doseljavanja na otoke nije bilo. Dovoljno je promotriti podatke iz tih knjiga da se to zaključuje.

Zbog toga su matične knjige općenito veoma važne kao povijesna vrela, pogotovo one iz 17. stoljeća, dakle iz razdoblja za koje se pretpostavlja da su ga obilježile intenzivne migracije. Tako u matičnim knjigama Murtera i Prvića, primjerice, nema podataka koji bi nas usmjerili zaključku da je u tim sredinama bilo doseljavanja turskih prebjega. Možda će buduća istraživanja pokazati da ih je na nekim otocima ipak bilo, ali u to sumnjam.

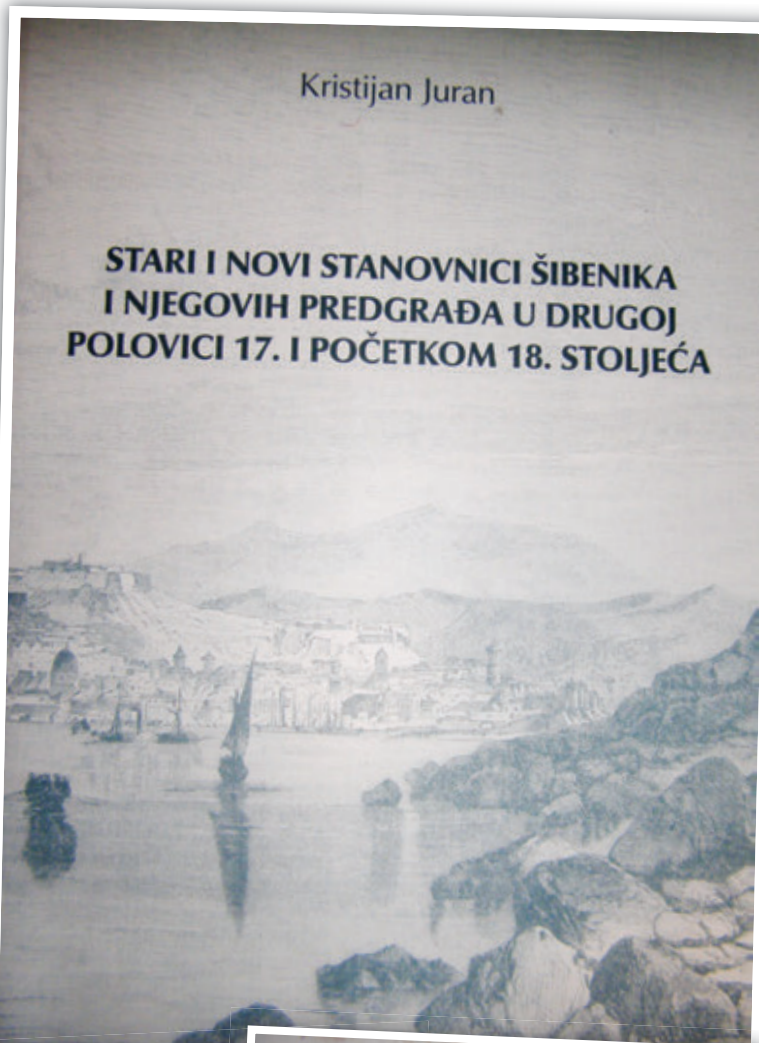
Koje su južne granice glagoljice?

Glagoljica je u ranom srednjem vijeku bila prisutna na gotovo svim slavenskim i hrvatskim prostorima, čemu svjedoče i noviji epigrafski nalazi u Slavoniji i okolici Dubrovnika, ali se poslije granica između, nazovimo ih tako uvjetno, glagoljičnog i ćirilichnog područja ustalila na šibenskom području. U tom se smislu rijeka Krka često uzima kao geografska razdjelnica. Sjeverozapadno od nje, barem od 13. stoljeća, dominirala je glagoljica, a jugoistočno hrvatska ćirilica odnosno njezina kurzivna inačica – bosančica.

Dakle, oni koji su bili pismeni, služili su se i glagoljicom i hrvatskom ćirilicom?

Na šibenskom je području u 17. stoljeću u uporabi bila i glagoljica i hrvatska ćirilica. Neki su se svećenici služili i jednim i drugim pismom. Kad je riječ o hrvatskoj ćirilici, često nam se iz vida izgubi činjenica da su Turci bili vrlo blizu i da se velik dio službene korespondencije između mletačke uprave i turskih velikodostojnika u zaleđu vodio na bosančici. Zbog toga je bosančica prisutna na šibenskom, kao i na zadarskom području, ali prije svega kao diplomatsko pismo, a manje kao pismo svakodnevnih crkvenih administracija.

Generalni providur ili – kako bi mi danas rekli – predsjednik dalmatinske vlade, imao je svoga prevoditelja i tumača za hrvatski jezik, koji se zvao dragoman,

koji je primao i odašiljao pisma pisana bosančicom te, manje, glagoljicom. Mnogi osmanski velikodostojnici u Bosni i Hercegovini bili su hrvatskog podrijetla pa su se u korespondenciji služili hrvatskim jezikom i bosančicom. To je prirodni put širenja ćirilice u ranom novom vijeku.

Bavite se i šibenskom povijesnom demografijom. U Biskupijskom arhivu u Šibeniku pronašli ste detaljan popis stanovnika grada Šibenika s kraja 17. stoljeća?

Šibenik je u kugi 1649. godine, nakon što je početkom Kandijskoga rata preživio dugotrajnu opsadu, izgubio tri četvrtine svoga stanovništva. To se nije dogodilo niti jednom drugom dalmatinskom gradu. Kugi se pridružila glad i oskudica. Grad se obnovio tako što je zadržao stanovnike koji su se iz njegovih predgrada Varoša i Crnice sklonili među gradske zidine za vrijeme opsade, dok su predgrada napućili prebjegli Morlaci.

Dakle, demografska je slika Šibenika nakon kuge promijenjena?

Predgrada Varoš, Crnica i Mandalina postala su u potpunosti morlačka, kao i kompletno zaleđe. Stanovništvo u samom gradu sporo se obnavljalo, uglavnom doseljenicima iz obližnjih priobalnih i otočnih naselja, kao i obrtnicima i trgovcima iz mletačkih odnosno talijanskih krajeva. To je odredilo daljnju demografsku i kulturnu sudbinu grada. Možda je Split s predgradima doživio nešto slično, ali ne u tolikoj mjeri.

Koliko je stanovnika Šibenik imao u to doba?

Sam je grad, dakle unutar zidina, prije opsade i kuge 1649. imao oko četiri tisuće stanovnika. Šibenčane je nova kužna epidemija pogodila 1690., tako da je potkraj 17. stoljeća grad imao manje od dvije tisuće stanovnika. Tek se od početka 18. stoljeća primjećuje tendencija demografskog oporavka.

Granica između, nazovimo ih tako uvjetno, glagoljičnog i ćirilichnog područja ustalila se na šibenskom području. U tom se smislu rijeka Krka često uzima kao geografska razdjelnica. Sjeverozapadno od nje, barem od 13. stoljeća, dominirala je glagoljica, a jugoistočno hrvatska ćirilica odnosno njezina kurzivna inačica - bosančica

ODJEL ZA IZOBRAZBU UČITELJA I ODGOJITELJA

Podrška Hrvatima izvan domovine u učenju i očuvanju hrvatskoga jezika

Studenti učiteljskog studija Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru (njih 20 i izv. prof. dr. sc. Smiljana Zrilić) boravili su tjeđan dana u Hrvatskoj osnovnoj školi „Katarina Zrinski“ u mjestu Totszerdahely (Serdahely) u Mađarskoj. Taj posjet lijep je primjer suradnje koja se već šesnaestu godinu zaredom nastavlja između serdaheljske osnovne škole i Zadarskog sveučilišta. Suradnja je počela još 2002. na inicijativu tadašnjeg pročelnika Odjela prof. dr. sc. Roberta Bacalje i tadašnje ravnateljice škole Jolanke Tišler, prof., i od tada se uhodanim putem nastavlja. Nastavila ju je bivša pročelnica Zrilić, a dalje nastavlja pročelnica Odjela doc. dr. sc. Maja Cindrić. Preko ljeta dvadesetero učenika 7. razreda boravi u Zadru, a od 12. do 19. studenoga ove godine isto toliko studenata posjetilo je serdaheljsku školu, upoznavalo se s pomurskim krajem i Budimpeštom.

Hrvati u Mađarskoj

Mjesto Totszerdahely (u hrvatskom prijevodu Serdahely) nalazi se jugoistočno od Letenye na cesti koja vodi prema Nagykanizsi. Prvi put se spominje kao Szerdahely 1370. godine. S juga graniči s Hrvatskom i Murom. Selo čuva stare hrvatske narodne običaje, i danas se koristi narodna nošnja, i danas žive svadbeni običaji te običaji vezani uz poklade. Nova katolička crkva koja je posvećena 1994. godine najljepši je primjer mađarske moderne arhitekture. U tom malom mjestu sa samo 1300 stanovnika žive

Profesori Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja s učiteljima hrvatske dopunske škole iz Salzburga

Hrvati, znaju mnogo o Hrvatskoj i raduju se svakome tko ih posjeti iz domovine njihovih predaka. U razgovoru s nastavnicima saznali smo da su Hrvati u Mađarskoj veoma povezani, družu se i kontaktiraju, a preko Hrvatskoga glasnika, tjednika Hrvata u Mađarskoj, saznaju sve novosti koje se događaju.

Osnovnu školu „Katarina Zrinski“ pohađa 150 učenika hrvatske nacionalnosti iz mjesta Totszerdahely, Letenye, te djeca od 5. do 8. razreda iz susjednih sela u kojima žive Hrvati, a imaju četverogodišnje osnovne škole: Semjenhaza (Pustara), Totszentmarton (Sumarton) i Molnari (Mlinarci). U sklopu škole djeluje i dječji vrtić u kojem djeca počinju učiti standardni hrvatski jezik. Nekoliko djece putuje svaki dan iz Letenye jer tamo nema hrvatskog dječjeg vrtića. Na priredbama i važnijim događanjima svira se hrvatska himna, a hrvatska nacionalna obilježja nalaze se u svakoj učio-

nici. Ono što školu čini specifičnom je to što djeca svaki tjedan imaju 6 sati hrvatskog jezika, a osim toga, veoma su angažirana u izvannastavnim aktivnostima. Tako imaju likovnu i plesnu grupu, tamburaški orkestar, zbor. U školskoj su knjižnici, osim knjiga na mađarskom, i knjige na hrvatskom jeziku (od enciklopedija do poznatih djela hrvatskih pisaca za djecu). Običaj je da svake godine studenti našeg Sveučilišta donesu na dar knjige kako bi obogatili knjižnicu djelima hrvatskih književnika.

Studenti u Serdahelju

Studenti su tijekom boravka u Serdahelju održali nastavu na hrvatskom jeziku iz predmeta: hrvatski jezik, priroda i društvo te glazbena kultura. Ove godine svoje su satove nazvali Upoznajmo Hrvatsku. Naime, kako je mnogo studenata koji su izvan Zadra, svi su pripremili nastavni sat o svom zavičaju. Sat o Zadru

održala je prof. Zrilić, pri čemu je učenicima 7. razreda (koji će na ljeto u Zadar) govorila o Zadru, Zadarskoj županiji, dotaknuvši se svih značajnih spomenika našeg zavičaja, kao i nekih drugih znamenitosti, govoreći o povijesti Zadra te pokazujući slike Zadra kroz povijest. Osim s djecom niže školske dobi, nastava je održana i u višim razredima, sadržaji su prilagođeni uzrastu jer je cilj posjeta bio da se govori hrvatski. I zaista, cijeli tjedan djeca su se trudila govoriti hrvatski.

Ove su godine zadarski studenti mogli nazočiti i jednoj posebnoj svečanosti - Pomurski jesenski književni dani, koji se obilježavaju u spomen na Stipana Blažetina, pjesnika, pedagoga, istaknutog djelatnika Hrvata u Mađarskoj, a uz programe uvijek se vežu i drugi hrvatski sadržaji. Na svečanom obilježavanju bili su i uvaženi gosti: dr. Mladen Andrić, veleposlanik Republike Hrvatske u Budimpešti, i Maja Rosenzweig Bajić, prva savjetnica, te prof. dr. Smiljana Zrilić, zamjenica pročelnika Odjela za izobrazbu učitelja na Sveučilištu u Zadru sa studentima Učiteljskog studija.

Pomurski dani

U sklopu ovogodišnjih Pomurskih dana, održanih između 14. i 17. studenoga, prisjećalo se i povijesti Serdahelja. Naime, to naselje prije 320 godina dobilo je svoje puno ime Tótszerdahely. Mjesna Hrvatska samouprava „Stipan Blažetin“ obljetnicu naziva Serdahelja, odnosno prošireno prefiksom Tot – koji upućuje na hrvatsko stanovništvo – željela je posebno obilježiti. S prefiksom Tot nekadašnja je uprava dala na znanje da u Serdahelju žive Hrvati, tako je 1697. Serdahelj postao Tótszerdahely, a tim je činom zapečaćena hrvatska prošlost sela. Tom prigodom predsjednik Hrvatske samouprave Stjepan Turul naglasio je kako oni i dalje uspijevaju njegovati svoj jezik, običaje i kulturu te su ponosni što

Studenti i profesori Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru već šesnaestu godina surađuju s Hrvatskom osnovnom školom „Katarina Zrinski“ u Serdahelju (Mađarska) i treću godinu s Hrvatskom dopunskom školom u Salzburgu

znaju i imaju dva jezika i njeguju dvije kulture. Tome su pridonijeli i naši studenti koji uče djecu materinji jezik, a svake godine pripremaju i posebne nastavne sadržaje (hrvatske narodne običaje, nošnje, nacionalna jela, zaštićene biljke i životinje, gradovi i povijesni spomenici, nacionalni parkovi Hrvatske...) - sve u cilju boljeg upoznavanja Hrvatske i hrvatskog jezika. Hrvatska samouprava „Stipan Blažetin“ prepoznala je vrijednost te suradnje i tako što su prof. Smiljana Zrilić dodijelili priznanje za doprinos u očuvanju hrvatskog jezika i nacionalnog identiteta Hrvata u Serdahelju, a Općinsko vijeće Općine Serdahelj proglasilo ju je počasnom građankom.

Studenti su posredstvom serdaheljskog načelnika Stjepana Tišlera te Hrvatske samouprave posjetili Parlament u Budimpešti, baziliku Sv. Stjepana, Budimsku utvrdu i Trg junaka.

Suradnja sa školom u Salzburgu

Suradnja Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru i Hrvatske dopunske škole počela je prije malo više od dvije godine i već treći put profesori posjećuju školu dajući time svoju podršku. Velika pomoć u radu učiteljima su udžbenici za osnovnu školu, koje je nekoliko puta Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja donirao Hrvatskoj dopunskoj školi. Svoje knjige darovali su i neki naši profesori, odnosno Sveučilište u Zadru. Tako će se u njihovoj knjižnici, osim udžbenika, naći i knjige „Djeca i učenici s posebnim potrebama u nižim razredima osnovne škole“, „Geografija Hrvatske“, „Otok Vir“, „Prostor i vrijeme knezova Posedarskih“, „Novigrad nekad i sad“...

U organizaciji Hrvatskog kulturnog centra i Hrvatske katoličke misije prije 20 godina utemeljena je Hrvatska dopunska škola u Salzburgu. Nezadovoljni organizacijom školovanja u Austriji tamošnji su Hrvati samoinicijativno pokrenuli nastavu hrvatskoga jezika i povijesti. U njoj danas radi troje učitelja volontera - Kata Jelušić, Mirjana Kukavica i Ivica Vincetić. Ove je školske godine upisano 60 učenika, što je znatno manje u odnosu na proteklo razdoblje. Godine 2005. imali su čak 120 učenika, ali od tada se broj naglo smanjuje. Nadaju se da će se, unatoč užurb-

Studenti učiteljskog studija s izv. prof. Zrilić u posjeti školi Serdahelju

nom načinu života, u roditeljima probuditi svijest o važnosti učenja materinskog jezika.

U Austriji postoje tri temeljna oblika organizacije hrvatske nastave, a to su nastava u organizaciji Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH, nastava integrirana u obrazovni sustav zemlje primateljice te nastava u organizaciji hrvatske zajednice i katoličke misije u inozemstvu. Postoje česta preklapanja drugog i trećeg oblika, a u Austriji se preklapaju sva tri modela. U obrazovnom sustavu Austrije postoji i sustav nastave materinskog jezika, gdje se hrvatski jezik uči u sklopu BHS sustava (bosansko-hrvatsko-srpskog), što je mnogima neprihvatljivo.

Učenici nakon uspješno položenih ispita dobivaju školske svjedodžbe koje priznaje i Hrvatska pa mogu školovanje nastaviti u domovini. Pohađanje dopunske škole verificira se tako da

svaki učenik na kraju školske godine dobije dačku knjižicu koja se ovjerava u Veleposlanstvu Hrvatske u Beču. Za učenike je to posebno važno jer neki planiraju nastaviti školovanje u Hrvatskoj.

Kontakt s domovinom

Učenici su podijeljeni u tri grupe, ovisno o razredu, ali i brojniosti, a rad u školi je specifičan jer djeca dolaze s različitim predznanjem hrvatskoga jezika. Osim učenja jezika, sudjeluju i na nedjeljnim čitanjima tijekom mise, redovito priređuju školske predstave i igrokaze. Jasno je da je dva sata tjedno za učenje jezika malo pa učitelji nastoje program obogatiti novim sadržajima, kao što su putovanja u Hrvatsku. Tako se održava i kontakt s domovinom. Škola je postala i mjesto susreta i druženja vršnjaka koje povezuju isti korijeni. Dvadeseti rođendan proslavili su učitelji s učenicima i roditeljima, a posebni gosti pristigli su iz Zadra, profesori s Odjela za izobrazbu učitelja i odgojitelja. Tom su prigodom svoja izlaganja roditeljima, profesorima, gostima i uzvanicima održali izv. prof. dr. sc. Smiljana Zrilić „Moj grad Zadar i moje sveučilište“, doc. dr. sc. Katarina Ivon „Život i djelovanje Ivane Brlić-Mažuranić“, doc. dr. sc. Slavica Vrsaljko „Povijest hrvatskoga jezika“, prof. dr. sc. Robert Bacalja „Kultura Zadra u 19. stoljeću“, prof. dr. sc. Ante Uglešić „Ranokršćanske crkve u šibenskom i zadarskom kraju“.

Suradnja s Hrvatskom dopunskom školom u Salzburgu nastavit će se i ubuduće brojnim aktivnostima koje pripremaju učenici Škole i studenti Odjela.

Projekt potpore iseljenicima

Profesori Odjela za izobrazbu učitelja planiraju intenzivirati i suradnju s Hrvatskom osnovnom školom u Moliseu (Italija), koju su počeli prije nekoliko godina. Time se pripremaju za projekt podrške našim iseljeničkim zajednicama, a namjeravaju uskoro uključiti i ostale hrvatske škole s kojima surađuju i s kojima su počeli inicijalne razgovore o projektu. To su: Osnovna škola „Miroslav Krlježa“ u Pečuhu, OŠ u Sombatelu (Mađarska), Sveučilište u Pečuhu te škole i Učiteljski fakultet u Gradišću i Vojvodini.

Izv. prof. dr. sc. Smiljana Zrilić

Jolanda Tišler, hrvatska književnica iz Mađarske

Jolanka Tišler hrvatska je književnica i kulturna djelatnica iz Mađarske. Piše pjesme, prozu i razne zapise iz hrvatske narodne baštine. Djelatna je sudionica kulturnog života Hrvata u Mađarskoj, posebice pomurskih Hrvata. Za hrvatsku je književnost značajna jer je prva Hrvatica iz Prekomurja koja je svoj dijalekt učinila književnim. Neke njezine pjesme ušle su u antologiju hrvatske poezije u Mađarskoj 1945.-2000. Suautorica je molitvenika na kajkavskom narječju hrvatskog jezika „Ruža nebeska“ te radnog materijala za djecu nižih razreda osnovnih škola „Učimo pisati i čitati kajkavskim narječjem“.

MARIO ZULIĆ, PREDSEDNIK STUDENTSKOGA ZBORA SVEUČILIŠTA U ZADRU

Studentski zbor ima širok opseg djelovanja i zato nam je potrebna pomoć svih aktivnih studenata

Predsjedništvo Studentskog zbora čine Mario Zulić, Marija Banjedvorec, Monika Marić, Marija Jerončić, Ruža Meštović, Hrvoje Njavro i Antonela Nekić te tajnik Ivan Braica

Od konstituirajuće sjednice, gotovo u potpunosti nove postave Studentskoga zbora Sveučilišta u Zadru prošlo je malo više od pet mjeseci, a od konstituirajuće sjednice Skupštine zbora malo više od dva i pol mjeseca. Očekivanja su velika, kako studenata, tako i Uprave.

Kako je većina članova Zbora prvi put u tom tijelu, sve nam je novo, učimo i trudimo se. Budući da Skupština Zbora nije održana do početka akademske godine, većina poslova Zbora tijekom ljeta pala je na moju zamjenicu, Mariju Banjedvorec, i mene kao glavne i odgovorne osobe. Za vrijeme tranzicije imali smo pomoć i potporu kolega iz prethodnog sastava predsjedništva Zbora. Posebno moramo zahvaliti našoj prorektorici, izv. prof. dr. sc. Balić-Nižić, koja nam je uvijek na raspolaganju, spremna saslušati nas i pomoći nam.

Nakon prve sjednice Skupštine Zbora, izabrano je i predsjedništvo Zbora koje, uz kolegicu Banjedvorec i mene, čine Monika Marić, Marija Jerončić, Ruža Meštović, Hrvoje Njavro i Antonela Nekić, kolegice i kolege koji su do sada pokazali veliku aktivnost i spremnost na akciju. A o tome da sve što Studentski zbor radi, ostane i pisani trag, brine se ko-

lega Ivan Braica koji je od listopada naš tajnik.

Novi zakon o radu studenata

Studentski zbor ima širok opseg djelovanja i zato nam je potrebna pomoć svih aktivnih studenata u raznim područjima. Tako smo nakon prve sjednice raspisali natječaje za razne odbore koji su bili otvoreni za sve studente Sveučilišta u Zadru. Odbor za kulturna događanja nije čekao dugo da počne s prvim aktivnostima pa su kolegice već organizi-

rale Humanitarne božićne karaoke, koje su održane 13. prosinca u prostorijama Studentskog kluba „Božo Lerotić“. Da sve bude u redu u našem klubu brinu se članice Odbora za upravljanje Studentskim klubom „Božo Lerotić“. One se brinu za ugodan ambijent naših prostora te su studentima svakodnevno na usluzi. Osim toga, osnovani su Odbor za sport i sportska događanja, Odbor za studentski standard te lokalno povjerenstvo za kontrolu prehrane. Svima njima ne nedostaje ideja za buduće aktivnosti.

Iako smo novi u radu Zbora, neka pitanja nemaju vremena čekati. Odmah smo se uključili u rad naše krovne organizacije na nacionalnoj razini, Hrvatskog studentskog zbora (HSZ). Time smo uključeni u javnu raspravu o novom zakonu o radu studenata. Pozvali smo sve studente na čitanje nacrtu novog zakona i eventualne komentare na zakon kako bi Povjerenstvo za njegovu evaluaciju moglo iznijeti prijedloge. Zakon za koji se nadamo da stupa na snagu početkom 2018. godine, donosi velike promjene, poput

M. Zulić: Ne žalim što sam završio kod Morskih orgulja

Mario Zulić je student 2. godine diplomskog studija Psihologije Sveučilišta u Zadru. Odrastao je u Oriovcu, mjestu nedaleko od Slavonskog Broda, gdje je završio Opću gimnaziju, nakon čega je upisao studij Psihologije u Zadru.

„Prvi izbor mjesta za studij bila mi je Rijeka, ali nimalo ne žalim što sam završio kod Morskih orgulja. U Odjelu za psihologiju profesori su uvijek spremni pomoći studentima, vlada pozitivno okruženje za učenje i osobni napredak. Već na prvoj godini dobio sam priliku priključiti se Udruzi studenata psihologije 'Kasper', a za dvije godine postao sam predsjednik Udruge. Uspješno smo realizirali više projekata, od kojih su najpoznatiji Dani seksualnosti, Student-mentor projekt te tradicionalne pripreme za maturu iz psihologije“, kaže Mario Zulić te napominje da mu je Odjel za psihologiju, uz osta-

lo, pružio priliku da se aktivira u organizaciji i realizaciji Dana psihologije, Tjedna mozga, Tjedna psihologije i sličnih događanja.

Zulić je, usto, na Odjelu psihologije dvije godine bio zamjenik predstavnika studenata u Stručnom vijeću Odjela, nakon čega je izabran za predstavnika studenata u Vijeću. Trenutačno obnaša dužnost predsjednika Studentskog zbora, zatim predstavnika studenata u Vijeću Odjela za psihologiju, predstavnika studenata u Senatu Sveučilišta, predstavnika Zbora Sveučilišta u Hrvatskom studentskom zboru, studentskog predstavnika u radnoj skupini za izradu priručnika o ishodima učenja te studentskog predstavnika u povjerenstvu za financiranje studenata Odjela za psihologiju.

Osim navedenih aktivnosti, Zulić i svira u studentskome bendu Smooth Fiction.

rasta minimalne satnice za studentski rad te mogućnosti rada za izvanredne studente. Drago nam je što smo dio važnih promjena za sve studente u Republici Hrvatskoj te se nadamo da ćemo moći pridonijeti i drugim pitanjima HSZ-a. Na našem Sveučilištu trenutno smo uključeni u projekt kojemu je cilj poboljšanje ekološke osviještenosti Sveučilišta, i to potpuno različitim pristupom nekim bitnim pitanjima, poput razvrstavanja otpada, a sve to u suradnji s Uredom za osiguravanje kvalitete koji predvodi doc. dr. sc. Ivana Lončar, s kojom izvrsno surađujemo.

Ključna pitanja

Predsjedništvo Studentskog zbora također se priprema za pokretanje pitanja povećanja prava i mogućnosti studenata s invaliditetom kao skupine do koje nam je posebno stalo te smatramo kako je nužno da im se osiguraju najbolji mogući uvjeti za dolazak na Sveučilište i pohađanje nastave. U tijeku je i priprema izvještaja glavnih pitanja o studentskom smještaju u domu koji priprema Odbor za studentski standard. Osim projekata na razini Sveučilišta, evaluiramo i podupiremo studentske projekte i aktivnosti koliko god možemo jer nam je to jedna od glavnih zadaća. Do sada smo s Upravom Sveučilišta ostvarili vrlo pozitivan odnos ispunjen uzajamnim poštovanjem, kako i treba biti. Tako smo, uz ostalo, 6. prosinca u Svečanoj dvorani Sveučilišta u Zadru održali koncert na kojemu su nastupili studenti, a planiramo se i dalje baviti organizacijom glazbenih i kulturnih događanja. Organizacija tradicionalne Brucošijade za toplu dobrodošlicu našim novim kolegama se, naravno, podrazumijeva.

Moj cilj je proširenje Studentmentor programa na razinu Sveučilišta koji na Odjelu za psihologiju traje oko 10 godina i rezultira odličnim reakcijama naših mlađih kolega kojima nastojimo pružiti akademsku i socijalnu podršku u prilagodbi na studij i grad.

Ono što mogu poručiti mladim kolegama koji su tek počeli studirati u Zadru, a i starijima koji se još uvijek traže, je da maksimalno iskoriste vrijeme studiranja. Imamo mogućnost učenja, organiziranja događaja, odlaska na različite konferencije, pisanja radova, a imamo i podršku Sveučilišta, odjela i našeg Studentskog zbora. **Mario Zulić**

Nastavak sa stranice 23.

tivan odmor i sudjelovanje u ribolovu, možda u sastavu avanturističkog turizma. Kako zakonski propisi imaju ograničenja za avanturistički turizam u RH, potrebno je osmisliti način kako se baviti tom vrstom turizma.

Drugo, gastroturizam i njegov razvoj u Općini Kali ima velik potencijal jer turisti kao jedan od motiva dolaska u određenu destinaciju navode uživanje u jelu i piću. Autorice savjetuju da se gastronomska ponuda u Kalima treba temeljiti na ponudi ribljih specijaliteta s maslinovim uljem jer su plava riba i maslinovo ulje temelj prehrane tradicionalnog Mediterana.

To je moguće ostvariti, smatraju autorice, jednostavnim izletničkim ponudama u Kali jer je Zadar središte koje ostvaruje oko 1,5 milijuna noćenja. Zbog blizine za Kali bi to bilo veliko tržište u gastronomskoj ponudi. Kali je, za sada, za Zadrane i turiste samo kupališna destinacija. Osim toga, moguće je organizirati hodanje, bicikljanje, ronjenje itd. Suradnja s drugim općinama se podrazumijeva. Kao

Održivi turistički razvoj u Kalima je moguć, podrazumijeva dolazak turista i izvan turističke sezone, a u sve su uključene gospodarske djelatnosti kojima se stanovnici Općine Kali već bave - ribarstvom, marikulturom i maslinarstvom. Turizam bi, smatraju autorice, trebalo razviti upravo na specifičnostima ribarske tradicije.

treću mogućnost razvoja turizma stručnjakinje vide u nautičkom turizmu i naturizmu.

Gradnja marina

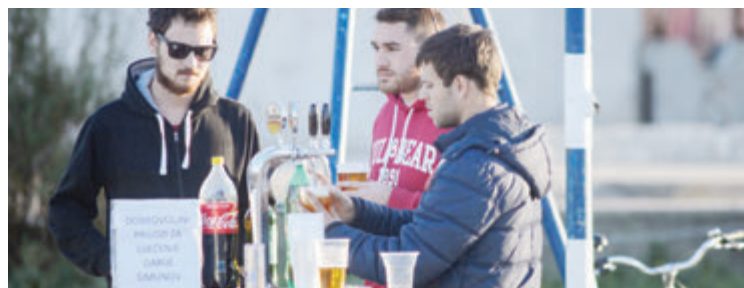
U Kalima postoje uvale koje su

i danas sidrišta, neregistrirana ili registrirana, ali postoji i remonto brodogradilište u kojem bi se plovila mogla popravljati. Gradnja marina bila bi pun pogodak jer je Općina Kali jedno od najnerazvijenijih područja u tom smislu. Naturizam je također vrsta turizma u usponu.

Sve to, naravno, implicira razvoj strategije i ulaganja.

Održivi turistički razvoj u Kalima je moguć, podrazumijeva dolazak turista i izvan turističke sezone, a u sve su uključene gospodarske djelatnosti kojima se stanovnici Općine Kali već bave - ribarstvom, marikulturom i maslinarstvom. Turizam bi, smatraju autorice, trebalo razviti upravo na specifičnostima ribarske tradicije.

SVEUČILIŠNI HUMANITARNI MALONOGOMETNI KUP

Zlato ide Odjelu za povijest!

Na igralištu ŠRC-a Francka Lisice odigrana je završnica Sveučilišnog malonogometnog kupa. Ispred 120 gledatelja broncu je uzela ekipa Odjela za ekologiju, agronomiju i akvakulturu (u natjecanju poznata samo kao Ekologija) u utakmici protiv ekipe s jezičnih odjela ujedinjenih pod nazivom Jezičari. Upravo su oni jedno od najugodnijih iznenađenja kupa.

U velikom finalu susreli su se stari rivali - Geografija i Povijest. Ekipe čiji se igrači dobro pozna-

FINALE:

Povijest - Geografija 5:1 (1:1)

ZA 3. MJESTO:

Ekologija - Jezičari 4:2 (1:1)

ju i koji su tradicionalno, u svom stilu, nabijavali atmosferu preko društvenih mreža. Tako smo vidjeli povjesničarsko pozivanje na bojkot geografskih predavanja, "paljenja" povijesne literature od strane geografa i slično. Dakako, sve u šali s obzirom na to da su momci dobri prijatelji i kolege iz "klupa s faksa, menzaških sto-

lova i šankova noćnih klubova", kako bi oni to rekli. Tijekom cijelog susreta povjesničare je bodrila njihova navijačka skupina pod nazivom Templari s vrlo "specifičnim" repertoarom pjesama.

Utakmicu je bolje otvorila Geografija koja je bolju igru okrunila i golom, dok povjesničari izjednačavaju pogotkom iz slobodnjaka u posljednjim sekundama, što je izazvalo erupciju oduševljenja.

Geografi se od šoka ne oporavljaju i Povijest nastavlja puniti njihovu mrežu kroz kontre i

ukradene lopte. Pojedinačne nagrade otišle su igračima Odjela za povijest: Za najboljeg vratara izabran je čuvar mreže Povijesti - Leo Klapan. Uvjerljivo najbolji strijelac kupa s 13 pogodaka bio je mladi student povijesti Renato Nović koji je ujedno proglašen i najboljim igračem (popularno: MVP).

Kao i svake godine dosad, sav novac od kotizacije i izravnih donacija ide Dariji Šimunov za terapije kako bi mogla jednog dana ponovno samostalno hodati.

Za kraj, organizatori žele istaknuti nedostatak sportske infrastrukture kao gorućeg problema sveučilišnog sporta. Sveučilišni malonogometni kup ove godine je promijenio čak 3 lokacije tijekom svoga trajanja. (T. E)

Futsal ekipa Sveučilišta u Zadru u dodatne kvalifikacije

Početkom prosinca održane su kvalifikacije za UniSport Futsal Ligu skupine Jug.

U kvalifikacijama, održanim u dvorani Mocire u Zadru, natjecala se i muška futsal ekipa Sveučilišta u Zadru koja je u prvoj utakmici pobijedila ekipu Veleučilišta u Gospiću visokim rezultatom.

U drugoj utakmici protiv ekipe Sveučilišta u Dubrovniku zadarski studenti su izgubili, ali su pobijedili ekipu Veleučilišta u Šibeniku u zadnjoj utakmici te se, kao drugi u kvalifikacijama, neće izravno plasirati u UniSport Futsal Ligu, nego će krajem siječnja igrati dodatne kvalifikacije u Zagrebu.

Ekipa Sveučilišta u Zadru:

Igrači: Pulić, Tomljanović, S. Vulić, Škibola, Kresović, Lukačević, Mihoč, Jukić, Belcar, Šolić, Veršić, Pomper, Baždarić, Gospić

Treneri: Toni Galov i Josip Vulić

ANA BAJOK studentska prvakinja Hrvatske u plivanju

Veliki uspjeh ostvarila je studentica Sveučilišta u Zadru Ana Bajok koja je osvojila prvo mjesto i zlatnu medalju na 100 m leđno na studentskom prvenstvu Hrvatske u plivanju koje je 16. i 17. prosinca održano u Vukovaru.

Osim zlata na 100 m leđno, Ana je osvojila i dva treća mjesta i dvije brončane medalje na 50 m i 100 m leptir.

Na prvenstvu je nastupio i naš student Mate Pavić koji je plivao 50 m slobodno i 50 m leptir.

Voditeljica plivačke ekipe Sveučilišta u Zadru u Vukovaru bila je Dajana Jašić.

Sveučilišni košarkaški klub u nacionalnoj A2 ligi

Počevši od skromnih uvjeta, neadekvatne sportske dvorane, malog broja kvalitetnih sportaša studenata koji su htjeli nastupati na natjecanjima, ipak se malim koracima išlo naprijed. Počeli smo organizacijom studentskih međunarodnih turnira u ženskoj pa i u muškoj košarci, nastupili u više međunarodnih sportskih sveučilišnih turnira u Europi najprije u košarci, zatim i odbojci, futsalu te stolnom tenisu. Kako je rastao broj studenata, a i broj zainteresiranih studenata za sport, rasle su i potrebe za sportskim objektima te većim organizacijskim angažmanom.

Uprava Sveučilišta u Zadru prepoznala je važnost sporta te osigurala mogućnost vježbanja i treniranja u primjerenim uvjetima u Dvorani Krešimira Čosića u ŠC-u Višnjik. Kako je Sveučilišni košarkaški klub (ženska ekipa) najtro-

fejniji, već dulje vrijeme planiramo se uključiti u nacionalnu A2 ligu. Analizom troškova organizacije lige, putovanja, najma sportske dvorane za treninge i utakmice, došli smo do zaključka da su financijski i organizacijski zahtjevi viši nego što smo ih tada mogli realizirati. Osnivanjem Sveučilišnog akademskog saveza (SAS), okupljeni su svi studentski sportski klubovi pod profesionalnim vodstvom predsjednika dr. sc. Tončija Jeraka. Napokon su stečeni svi preduvjeti kako bi se studentski sport podigao na veću razinu. U suradnji Sveučilišnog košarkaškog

kluba i Sveučilišnog akademskog saveza dogovoreno je da se zbog lakše realizacije krene s muškom košarkom u nacionalno natjecanje A2 lige, a iduće godine sa ženskom ekipom. Tako ove godine imamo Sveučilišni košarkaški klub koji s muškom ekipom nastupa u nacionalnoj A2 ligi.

Dr. sc. Tonći Jerak dogovorio je suradnju s KK-om Žadar, tako da su naši studenti s juniorima KK-a Zadar uspješno startali u A2 nacionalnoj ligi. Dugoročni cilj je da određeni broj mladih sportaša nakon završene srednje škole u Zadru ostane kao dio

studentske populacije ne zapostavljajući sportsku karijeru koju mogu ostvariti u sklopu studentskih klubova. U realizaciju projekta uključeni su studenti kao aktivni igrači i volonteri koji sudjeluju u organizaciji utakmica. Formiran je stručni tim koji čine profesori sa Sveučilišta u Zadru: prof. dr. sc. Zvezdan Penezić, psiholog; izv. prof. dr. sc. Marijana Matek Sarić, nutricionistica; doc. dr. sc. Gordana Ivković, kineziologinja, i dr. sc. Tonći Jerak, sportski menadžer koji će biti servis treneru i igračima. Ovim projektom namjeravamo postići više ciljeva, a jedan od njih je dobrim primjerom iz prakse dati prijedlog izmjene zakona o sportu, zatim postići bolju suradnju s lokalnom sportskom zajednicom te educirati studente o važnosti i načinu timskog rada.

Doc. dr. sc. Gordana Ivković, voditeljica Centra za tjelovježbu i studentski sport

Prvi nastup – prva pobjeda

U svom prvom nastupu u Drugoj muškoj ligi - jug početkom studenoga košarkaši Sveučilišta u Zadru pobijedili su Cetinu u Trlju, i to rezultatom 100:69.

Najbolji igrač i ujedno kapetan Sveučilišnog košarkaškog kluba je Marko Atelj, student Odjela za ekonomiju.

Osnivanjem Sveučilišnog akademskog saveza (SAS), okupljeni su svi studentski sportski klubovi pod profesionalnim vodstvom predsjednika dr. sc. Tončija Jeraka. Napokon su stečeni svi preduvjeti kako bi se studentski sport podigao na veću razinu

MARKO ATELJ, NAJBOLJI IGRAČ SVEUČILIŠNOG KOŠARKAŠKOG STUDENTSKOG KLUBA U ZADRU

Uz studij, zahtjevno je baviti se sportom, ali sve se može jer sport oplemenjuje

Marko Atelj, student druge godine diplomskoga studija menadžmenta na Odjelu za ekonomiju, najbolji je košarkaš Sveučilišnog košarkaškog studentskog kluba u Zadru. Klub se natječe u 2A ligi jug i trenutačno su visoko plasirani na ljestvici.

„Izvršno funkcioniramo kao ekipa, a cilj je okupljanje mladih igrača, studenata. Vrlo je naporno uskladiti treninge i studentske obveze, treba i volje i truda jer obveza je mnogo – trening svaku večer po dva sata, a neki treniraju i ujutro i navečer, pa svaki vikend putovanja“, kaže Marko Atelj, ali i ističe kako se sve može izdržati jer sport oplemenjuje.

Klub je do sada bio i na mno-

gim međunarodnim natjecanjima - u Italiji, Rusiji, Sloveniji i drugdje.

„Idemo na turnire koji traju i tri dana, što je važno za nas studente. Upoznamo se s drugim kulturama i načinom života i upoznamo druge sportaše. Na takvim turnirima sudjeluje po 500-600 studenata iz cijeloga svijeta, od Irana do Amerike“, govori Marko.

Trener kluba je Rajko Vidaković koji je vodio i juniorski pogon KK-a Zadar.

„Naš trener Rajko Vidaković vrlo je entuzijastičan i doista radi dobar posao“, ističe Marko.

Marko Atelj nastavit će se, kaže, baviti sportom i nakon završetka studija i diplome.

MEĐUNARODNI STUDENTSKI TURNIR MOSCOW GAMES 2017.

Bronca za zadarske košarkašice

Ženska košarkaška ekipa

Sveučilišta u Zadru: Ina Marin, Antonia Erslan, Marta Erslan, Nina Dedić, Glorija Sikirić, Ivana Dujčić, Marija Šimatović i Sabina Eškinja.

Moscow Games 2017. međunarodni je studentski turnir održan u drugoj polovici rujna 2017. Riječ je o najvećem studentskom turniru u svijetu na kojem se okupi oko 2000 studenata iz 20-ak država, a Sveučilište u Zadru jedino je predstavljalo Hrvatsku, noseći hrvatsku trobojnicu u defileu.

Sveučilište su predstavljale ženska košarkaška ekipa i ženska stolnoteniska ekipa. Rusi od svega naprave pravi spektakl, nešto slično otvaranju Olimpijskih igara, a koliko važnost pridaju studentskom turniru, govori i podatak da je igre otvorio ministar sporta. Delegaciju Sveučilišta u Zadru predvodi-

le su prorektorica za studije i studente izv. prof. dr. sc. Nedjeljka Balić-Nižić te Maja Kolega, prof.; voditeljica Ureda za međunarodnu suradnju. Ekipu je vodio dr. sc. Tonči Jerak iz Centra za tjelovježbu i studentski sport. Od ukupno 12 jakih ženskih ekipa košarkaški tim Sveučilišta u Zadru osvojio

je treće mjesto, uz četiri pobjede i jedan poraz od studentica sveučilišta iz Stavropolja. Igrajući za treće mjesto, hrvatske studentice pobijedile su ekipu sveučilišta iz St. Petersburga rezultatom 52-37. Ženska stolnoteniska ekipa Sveučilišta u Zadru uspjela je ući među 16 najboljih ekipa. (ri)

STUDENTI - I ORGANIZATORI I IZVOĐAČI KONCERTA ODRŽANOG 6. PROSINCA

Studentski božićni koncert

Sama ideja za božićni koncert došla je sa sastanaka Studentskog zbora s prorektoricom Balić-Nižić. Imali smo priliku vidjeti kako je osnovna ideja - da upravo studenti budu organizatori i izvođači - izrodila izvrsne rezultate.

Iz redova Studentskog zbora kolegice Barbara Meštrov i Antonela Tandarić odmah su se aktivno uključile u organizaciju programa, komunikaciju sa studentskim bendovima i realizaciju ideja za uređenje prostora Svečane dvorane, gdje je koncert bio i održan. Nakon dvije tonske i generalne probe u dvorani gdje smo se trudili proizvesti što bolji zvuk, došao je i taj 6. 12. i sve je moralo biti spremno za nastup.

Dok su se bendovi pripremali za koncert, dvorana je poprimala potpuno novi izgled i zračila ugodnom božićnom atmosferom. Bile su tu lampice, prigušena svjetla, božićna drva... Kolegice Meštrov i Tandarić nadmašile su sva očekivanja. Od studentskih vokalnih instrumentalnih sastava nastupili su: Akademski zbor Sveučilišta u Zadru, Smooth Fiction, Karmen i Valentina kao dinamični duo, No Ordinary, Les Sisyphe, La Banda, A.K.A. Crescendo i Zadnji Igrači. Kako se približavalo 19 sati dvorana se punila, i to brže nego što smo očekivali, što je rezultiralo manjkom sjedećih mjesta pa smo imali i stajaću publiku. Sada sa sljedeći put barem znamo da ćemo morati izmisliti još mjesta jer su bendovi zaista napunili dvoranu. Kolegica Tandarić vodila je program i nakon

uvodnog pozdrava prepustila riječ AKA Crescendu koji su otvorili koncert poznatom kompozicijom *Jingle Bell Rock*, a poslije su izveli i *Holy night* i *O happy day*. Nakon velikog pljeska, nastupaju Karmen i Valentina s izvedbom *Santa Baby*, a poslije izvide i *Santa's coming for us*. Nakon nekoliko izvedbi cijela prostorija poprimila je izuzetno božićni veselo ton i nasmijana lica ispunila su dvoranu. Program su nastavili No Ordinary s kompozicijama *Silent Night* i *Winter Wonderland* te poslije dopunili aranžman s *Run Run Rudolph*. Uslijedile su izvedbe na francuskom i španjolskom jeziku, što je publika odlično primila, a za što su bili zaslužni Les Sisyphe s *Petit Papa Noel* i *Les rois mages* te La Banda s *War is over* i *Feliz Navi-*

dad. Nakon toga dolazi Smooth Fiction te izvodi *Deck the Halls* i domaću izvedbu *Božić dolazi* s daškom punka u božićnom pakiranju. Nakon SF-a, na stage dolaze Zadnji Igrači *Sretan Božić*, *Sretna Nova godina* i *Crazy Little Thing Called Love* u čemu im se cijela publika pridružuje pljeskom kao velika ritam potpora. Nakon naših studentskih sastava, nastupa Akademski zbor pod vodstvom dr. sc. Tomislava Košte s izvedbama *Joy to the World*, *Bijeli Božić* i *Ščedrik* koje nikoga nisu ostavile ravnodušnim. Nakon kratkog pozdrava voditeljice programa, svi izvođači dolaze na pozornicu i pjevaju *Sretan Božić svakome*, u čemu im se vrlo rado pridružila i publika. Poslije koncerta izvođači su veselje nastavili u studentskom

klubu „Božo Lerotić“ gdje je za njih bio pripremljen domjenak tako da je pjesma potrajala od dugo u noć.

Zahvaljujemo svima koji su na bilo koji način pridonijeli organizaciji - našim izvođačima, prorektorici izv. prof. dr. sc. Nedjeljki Balić-Nižić na potpori u svakom koraku, gospođi Marineli Borina Valčić, dipl. ing. na pomoći oko organizacije i tehničkih pitanja te posebno našim studenticama Antoneli i Barbari na trudu i uloženom vremenu kako bi se sve uspjelo ostvariti. Nadamo se da koncert neće ostati samo na ovoj godini, dapače, s obzirom na uspjeh događaja, lako je zamisliti kako bi božićni koncert studenata mogao postati tradicija zadarskog Sveučilišta.

Mario Zulić